magazin istoric

Apare din aprilie 1967
IULIE 2026

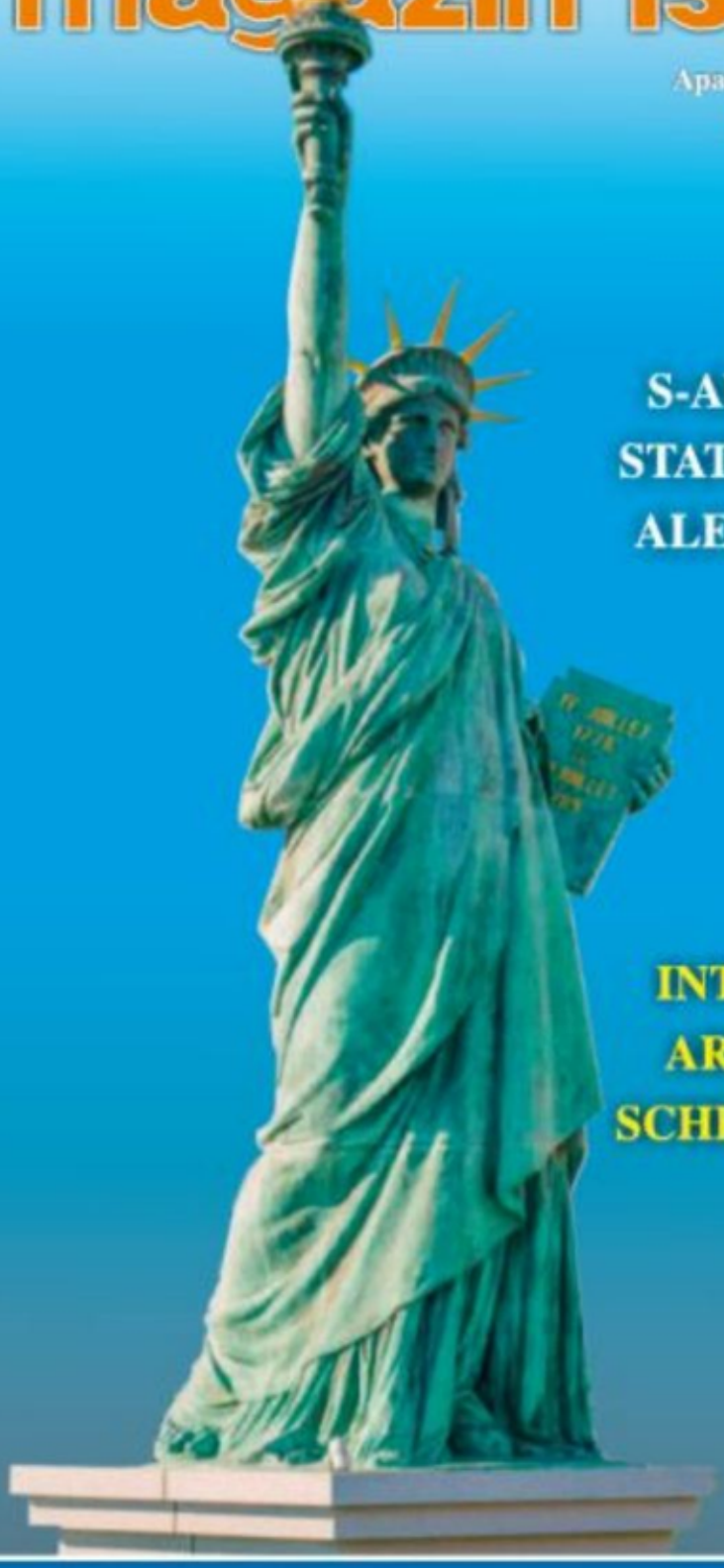

CUM S-AU NĂSCUT STATELE UNITE ALE AMERICII

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ SCHIMBĂ LUMEA

magazin istoric

Anul LX – serie nouă – nr. 7 (712)
iulie 2026

www.magazinistoric.ro
e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com
Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Statuia Libertății, care îi întâmpină pe cei ce sosesc în portul New York, a fost un cadou făcut S.U.A. de Franța, la împlinirea a 110 ani de la câștigarea independenței. Scheletul statuii a fost realizat de Gustave Eiffel. Este în același timp un simbol al Americii, tărâm al libertății, și al legăturilor transatlantice cu Europa

2 „Casa cu pălărie“, clădire în stil neo-românesc de pe strada Spătarului, din București, a fost proiectată de prima femeie arhitect din România, Virginia Andreescu-Haret, în 1926, pentru bărbatul care avea să îi devină soț la doi ani distanță, Spiru I. Haret. A fost locuința cuplului și a fiului lor (sursa foto: b365.ro)

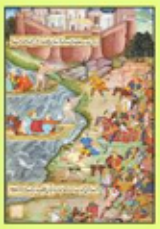

3 Împăratul mogul Babur sosește pentru prima dată cu oștirea la fluviul Indus, la granița Indiei, în 1507. Peste câteva decenii, avea să se înstăpânească în această țară, pe care și-o dorea demult. Miniatura aparține unei ediții din jurul anului 1590 a *Baburnama*, autobiografia împăratului, păstrată la British Library, Londra

4 Asediul cetății Acra (1191) în timpul celei de A Treia Cruciade, înfățișat într-o miniatură din opera *Speculum majus* (Marea oglindă), enciclopedie alcătuită în veacul al XIII-lea. În prim-plan sunt ilustrați alegoric, biruitori, regii Filip al II-lea al Franței și Richard I al Angliei, cel din urmă sosind în Orient cu mai multe catapulte enorme pentru asediu

Revistă editată de
FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI,
IOAN BOLOVAN
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Mădălina Geambașu

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77, 0755 290 606

SUMAR
iulie 2026

4 **Un vizionar**
George Washington
N. IORGA

5 **Muza Clio între profesionism și amatorism**
I.-A. POP

10 **Întrupate din revoltă**
Nașterea S.U.A.
V. PUȘCAȘ

EXCLUSIVITATE

15 **Ce au primit și ce au dat S.U.A. lumii**
E.H. LATHAM, Jr.

♦

18 **Să-ți urci viața într-o căruță**
Amintiri despre retragerea din Basarabia
C. GHEȚU, A. SPÂNU

22 **Pionierat românesc**
Prima linie aeriană națională
AL. BARTOC

25 **Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori**
Nicolae Bălcescu către I. Ghica
O. DIMITRIU

30 **Albumul unei dizeuze interbelice**
Jenny Boerescu
A.-C. IRIAN

33 **Recurs la istorie, într-o lume în metamorfozare**
Școli de gândire în politica externă a României
M.E. IONESCU

38 **Omul gospodar își face car iarna...**
Apărarea civilă în S.U.A. în vremea Războiului Rece
T. PĂCURARU

ENIGME ALE ISTORIEI

43 **Arde o navă**
TH. STĂNESCU-STANCIU

♦

48 În oglinda aliatului
U.v. HASSELL, C.M. FLORIAN

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

52 120 de ani de... Salvare
S. IORDACHE, I. BANU, M. MANOLACHE

♦

56 Scriitorul și trădătorul
Prietenia lui Graham Greene cu Kim Philby
L. BRAD CHISACOF

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

61 Doamna „Casei cu pălărie“
Arhitecta Virginia Andreescu-Haret
N. CRISTEA

♦

65 O istorie pe lună

66 Soarta tezaurului identitar după revenirea de la Moscova
I. SCHIPOR

71 Facă-se voia lui Allah
Împăratul Babur cucerește Hindustanul
A. OPREA

HOOVER INSTITUTION

76 Corespondență din exil

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

77 În București, acum 50 de ani

29; 80; 81 Blitz... Concurs; Rebus; Dialog

AL XXXIV-LEA SIMPOZION DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE BANCARĂ „CRISTIAN POPIȘTEANU“

82 Tezaurul Băncii Naționale a României de la Moscova. Actualități și perspective

AMINTIREA LUI WASHINGTON

NICOLAE IORGA

Prin nimic America nu arată că s-ar îndoi de putința îndeplinirii acestei mari misiuni pe care și-a rezervat-o și pentru ducerea la capăt bun a căreia își adună și-și disciplinează toate puterile.

În această siguranță o ține, fără îndoială, și conștiința acelor puteri nesfârșite care zac într-însa și privelișteа uriașei mișcări pornite de acum un an și în care se strânge toată viața națională, până atunci prinsă în furia câștigurilor materiale. Dar o ține însuși exemplul fundațiunii și dezvoltării sale, al începuturilor sale așa de nesigure și de modeste și al dezvoltării sale superbe.

Față de puternica Anglie a veacului al XVIII-lea, care ajunsese a hotărî ea toată politica Europei, de care avea nevoie pentru întinderea economică a fabricelor ei încăpătoare, față de această mândră Anglie, care ținea în puterea sa toată lumea germanică și care va sfida pe Napoleon, până-l va pune în genunchi pe el, colosul – câteva provincii depărtate, sărace, necunoscute, fără sprijin, menite, s-ar zice, unei veșnice exploatări a metropolei, cari numai sub acest raport se gândește la dânsele, trimițându-li corăbii cu ceai indian și strângători de taxe ilegale. În revolta lor contra acestei veșnice stoarceri fără să cugete măcar acei cari trag profitul la calitatea umană, egală, a celor de la cari el se scoate, cine să cunoască, să prețuiască și să fie gata a sprijini pe acești oameni, amestec de englezi, de pașnici olandezi și de câțiva francezi, cari au pornit o revoltă fără nicio perspectivă pentru calculatorii și profeții politici ai timpului? Ce se putea aștepta de la această tovărășie, pe care un istoric o numește „mixtură ciudată de fugari, de speculatori, de entuziaști, de tâlhari, de aristocrați“, pe cari-i unea doar munca alături? Abia un milion de oameni contra unui mare regat, dispunând de un imperiu colonial nemărginit și de rezerve bănești infinite!

În frunte, un om care până la patruzeci de ani nu însemna nimic. Origine modestă, educație ca pentru acele împrejurări: nici bază clasică, nici limbi străine, nici literatură, nici științe – nici gramatică și ortografie engleză; ceva matematică. Un rol oarecare în luptele de hotar cu vecinii francezi. Colonel al trupelor neregulate cu care s-au căpătat succese ușoare. Nimic strălucitor la dânsul: nicio făgăduială în grai, în ochi, în gest. În clipa „declarației de drepturi“ în numele unor teritorii neorganizate, în numele unor oameni cari aveau numai conștiința – dar deplină – că sunt oameni – atâta și în ce privește conducerea. Ca hotărâre în caz de înfrângere, „retragerea în Munții Alegani“ – moartea de foame. Și, când americanii văd ce a ieșit din silințile desperate ale acestora sub conducerea acestuia, n-au ei dreptul, sute de milioane de neobosiți muncitori pentru cultură în numele libertății, să întindă lumii întregi noua „declarație de drepturi“? [cele „14 Puncte“ ale președintelui Woodrow Wilson].

Și nu ni e îngăduit nouă, și în ceasul când mai puternic urlă triumful organizației germane, să credem că aceste „drepturi“ vor birui totuși și să salutăm nobila figură demnă a lui Washington, care n-a fost un împărat, nici un mare om politic, ci abia un general?

(Text publicat în 1918; fragmente din ediția *Oameni cari au fost*, vol. II, Fundația pentru literatură și artă „Carol al II-lea“, 1935)

Pledoaria pentru o istorie lăsată pe seama unor istorici profesioniști, onești, începută cu trei numere în urmă, se încheie aici.

CUM SE FACE ȘI CUM SE SCRIE ISTORIA
CÂTEVA CONCLUZII

Academician IOAN-AUREL POP

Aduc în atenție și câteva lucruri relative la chestiunea limbii române. Unii spun că limba română este limba dacică eternă și nu are nicio legătură cu limba latină, iar dacă are, atunci înseamnă că limba latină este, de fapt, limba dacilor. Alții susțin că limba română este o limbă balcanică, fără personalitate, sistematizată abia în secolul al XVIII-lea prin latinizarea sa de către Școala Ardeleană.

Alexei Mateevici, autorul poeziei
Limba noastră-i o comoară

Unele păreri de acest fel vin din ignoranță, iar altele din prea mult și prea prost patriotism. O ființă poate să fie înăbușită de o dragoste excesivă, bolnavă. La fel se poate întâmpla și cu popoarele. Lauda nelimitată și encomiastică a unei națiuni se întoarce împotriva scopului urmărit, devine distructivă. Sunt și afirmații tăioase, care vin din ură față de români. Cum adică, românii, care au fost cândva supușii noștri (judecă unii dintre vecini), să facă parte dintre popoarele romanice și să vorbească o limbă neolatină, precum franceza, italiana sau portugheza? Alte păreri după ureche vin din teribilism adolescentin, manifestat la persoane mature și chiar ajunse la senectute. Adică decât să susții ceea ce au susținut generații întregi de savanți, mai bine să spui exact opusul, adică să epatezi, să surprinzi, pentru că atunci vei deveni cu siguranță interesant. Există și poziții de acest fel care vin din spirit arghirofil, din lăcomie de bani, pentru că multe edituri publică cărți șocante, aberante, pe care le prezintă drept revoluționare și le vând miilor de naivi, de credeli, de amatori de inedit.

Altminteri, orice popor își prețuiește limba și la fel fac și românii. Că unii s-au plictisit să audă că limba noastră este „ca un fagure de miere“ sau

Eugeniu Coșeriu

că este „limbă sfântă, limba vechilor cazanii“ sau că este principala formă de comunicare verbală și scrisă a poporului român este treaba lor. Acum românii se pot duce liber în cele patru vânturi și pot alege altă limbă de comunicare. Evident, nu va fi precum limba care vine de la mamă și de la bunică, dar, pentru urmași, se pot schimba și mamele și bunicile.

Limba română este o limbă romanică, alături de italiană, spaniolă, franceză, portugheză, catalană, provensală, sardă, friulană, ladină etc. Lucrul acesta e dovedit de observatori începând cu secolul al XIV-lea și de specialiști începând cu secolul al XVI-lea. Se pot citi cu folos, în acest sens, lucrarea lui Eugeniu Coșeriu – unul dintre cei mai mari lingviști români din toate timpurile – *Limba română în fața Occidentului*, publicată la Cluj-Napoca, în 1994, și lucrarea subsemnatului, *De la romani la români. Pledoarie pentru latinitate*, apărută la București, în 2019. Aici se vede bine latinitatea limbii române și se demonstrează importanța limbii pentru identitatea românească.

Să ne înțelegem bine! Românii nu sunt și nu au cum să fie nici englezi, nici francezi, nici nemți și nici americani. Ei nu pot avea performanțele acelor popoare, dar asta nu înseamnă că nu au realizări, că nu au un trecut și că nu se îndreaptă spre un viitor. Românii știu, în general, de unde se trag, unde și când s-au format ca popor, ce fel de limbă vorbesc, cum și când și-au format statele și statul unitar, ce forme de guvernare au avut, ce victorii și ce înfrângeri au trăit, când au greșit și când au făcut bine, ce personalități au avut etc. Cunoașterea trecutului nu se poate face la întâmplare, ci ea vine din cercetările specialiștilor.

De unde provin oare cele două viziuni pe care le aminteam la început, privilegiate adesea de presă, tocmai pentru că nu sunt „pe linie“, pentru că stârnesc interes în largi categorii de cititori ignoranți sau mai puțin instruiți, pentru că aduc succes de vizibilitate? Ele sunt exagerări – câteodată până la caricatură – ale celor două mari curente de gândire din cultura modernă românească. Este vorba despre curentul europenist, deschis spre lume și prooccidental, care constata, cu regret și spirit critic, întârzierea sau defazarea românilor în raport cu civilizația și cultura etalon din vestul Europei. Celălalt curent este cel protocronist, autohtonist și răsăritean, care descoperea farmecul tradițiilor noastre, ritmul nostru propriu de viață, „veșnicia născută la sat“, forța țăranului român, viețuirea prin supraviețuire și stagnare etc.

Ambele aceste curente au avut reprezentanți de seamă, intelectuali de prim rang în fruntea lor. Pentru prima orientare, este de ajuns să-i evocăm pe Titu Maiorescu – cu faimoasa sa „teorie a formelor fără fond“ – și pe Eugen Lovinescu – cel care vedea în sincronizarea noastră cu Europa occidentală secretul modernizării României. Pentru cea de-a doua abordare, îi avem pe Eminescu, pe Coșbuc, pe Iorga și pe Blaga, care sunt, totuși,

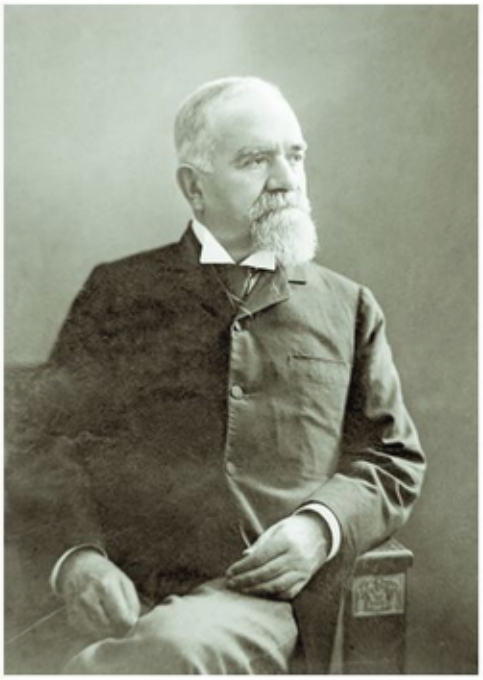

Doi reprezentanți ai curentului europenist: Titu Maiorescu...

atipici, fiindcă în elogiile lor aduse românilor și românității, în paseismul și conservatorismul lor se regăsesc și incontestabile idei moderne, de integrare europeană, de prețuire și receptare a valorilor general-umane. Exacerbarea, vulgarizarea și caricaturizarea acestor două curente, onorabile și sustenabile amândouă, au început în secolul al XX-lea, dar s-au manifestat plenar după Al Doilea Război Mondial, mai întâi sub regimul comunist.

Einstein zicea – din câte se pare – că imaginația omului este mai puternică decât cunoașterea. Eu completez: cunoașterea este grea, se impune greu și cere sudoare, imaginația zboară ușor și ne copleșește. La fel, poveștile ne fascinează, cercetările la obiect, seci și exacte, ne provoacă adesea un sentiment de respingere. De aceea, de exemplu, „istoria" transmisă de scriitori se impune mult mai ușor în conștiința publică decât istoria istoricilor. Degeaba demonstrează istoricul că Mircea cel Bătrân avea, la Rovine (în 1394 – 1395), cu ceva peste 30 de ani și că era îmbrăcat în zale, ca un cavaler occidental, el este figurat, în sufletul poporului, tot ca un bătrân cu barbă albă, „atât de simplu după vorbă, după port". Eminescu este mai puternic decât Petre P. Panaitescu, pentru că imaginația este mai puternică decât cunoașterea. Cu toate acestea, cel puțin de la instituționalizarea istoriei încoace, adică din a doua parte a secolului al XIX-lea, istoricul are obligația profesională să caute adevărul și să-l transpună în vorbire și în scris, atât cât îl poate cunoaște. Restul este imaginație, poveste și mit. Omul obișnuit sau sofisticat – dacă nu este istoric – are nevoie de spectacol istoric, nu neapărat de adevăr istoric. Și istoricul are nevoie de zborul gândului (de aceea, citește poezii și romane, ascultă muzică, vede filme), dar în profesie trebuie să respecte regulile meseriei, cum fac și inginerul, medicul, profesorul, hornarul sau pilotul, fiecare cu regulile lui.

Până la urmă, și în istorie, ca în orice domeniu al vieții, calea de mijloc este cea de aur (*aurea mediocritas*). Cei care nu știu latină deloc și văd aceste două cuvinte din urmă pot crede – cum făceau unii dintre studenții mei glumeți – că „mediocritatea este de aur". E mai convenabil așa, doar că substantivul român „mediocritate", preluat nu demult ca neologism, are

... și Eugen Lovinescu

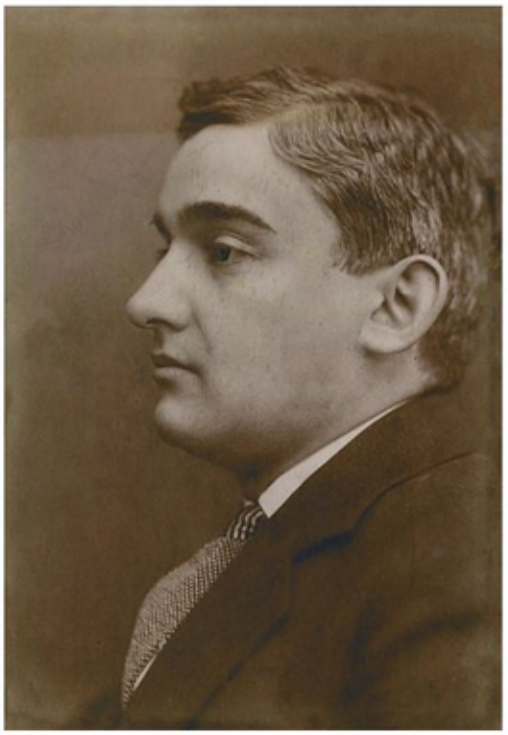

Și doi reprezentanți ai autohtonismului: George Coșbuc...

alt sens decât termenul latin *mediocritas*. Fără știință și fără studiu, aserțiunile noastre ajung să fie înșelătoare, încât nimic nu este ceea ce pare. Studiul trecutului trebuie să fie făcut cu multă cumpătare sau cu simț al echilibrului, „fără ură și părtinire" (*sine ira et studio*) și mai ales fără pretenția că le știm pe toate. Dacă înțeleptul Socrate ajunsese, acum două milenii și jumătate, la concluzia că știa că nu știa nimic, este bine să nu ne avântăm în ceea ce nu știm.

Istoria este o specialitate, iar studiul ei este imposibil fără o specializare complexă. Mulți amatori cred că istoria o scriu cei puternici și cei învingători, că multe adevăruri sunt ascunse de forțe oculte, de conspirații mondiale, care lucrează neîncetat pentru prostirea opiniei publice. Nu pot să spun că nu vor fi fost în lume și că nu sunt deloc în prezent asemenea episoade, întâmplări, interdicții, ocultări. Toată lumea știe că deși asasinarea președintelui american John Fitzgerald Kennedy a avut loc la Dallas în 1963, nici azi, după mai bine de jumătate de secol, nu se cunosc asasinii săi, cauzele morții sale, împrejurările producerii sângerosului episod. Da, dar conspirație mondială, care să ascundă toate izvoarele importante, pentru ca noi să nu cunoaștem „istoria cea adevărată", nu există. În primul rând, „istoria adevărată", în toată complexitatea ei, nu va putea să fie cunoscută vreodată, fiindcă ceea ce a fost rămâne în parte pierdut. Adevărul absolut este apanajul divinității. Noi, oamenii, putem să cunoaștem doar adevăruri relative. Dar asta nu înseamnă că nu trebuie să le căutăm și să tindem spre ele. Adevărul istoric este scopul istoriei. Altminteri, de ce să reconstitui trecutul, ca să aflu minciuna? Ar fi absurd.

Cu toate aceste succese ale cercetării, niciodată istoria-realitate (adică ceea ce a fost așa cum a fost) nu se poate reconstitui cu exactitate în cadrul istoriei-discurs (istoriografie). Cu alte cuvinte, întotdeauna va fi o diferență – ea ar trebui să fie tot mai mică pe măsura înaintării cercetărilor – între istorie și istoriografie, fiindcă viața trecută va rămâne, oricâte strădanii am face, cu petele sale, cu necunoscutele sale. Și, până la urmă, așa este firesc să fie. Dacă istoricii de-acum ar descoperi tot trecutul, așa cum a fost, ce rost ar mai avea cercetarea viitorilor istorici? Dacă fizicienii ar

... și Lucian Blaga

descoperi la un moment dat toate secretele fizicii, de ce ar mai fi nevoie de viitori fizicieni? Așa ne este nouă, oamenilor, datul firii, să iscodim mereu. Dar adevărul omenesc există și trebuie să tindem spre el mereu, altminteri ne afundăm în minciună. La fel, există și adevărul istoric, fapt pentru care istoricii onești descoperă mereu fragmente din el.

Toate abaterile de la adevărul omenesc palpabil țin de lumea noastră dezorientată, „corectă politic", „anulatoare a culturii și a istoriei", „trezită", neputincioasă, slăbită, obosită, revenită la legea talionului („ochi pentru ochi, dinte pentru dinte"). Dacă credem că, deoarece unii oameni de culoare neagră au fost sclavii unor oameni de culoare albă timp de patru secole, este nevoie acum, pentru victoria dreptății sociale, de patru secole de-acum încolo în care oamenii albi să fie sclavii oamenilor negri, atunci ne întoarcem în lumea primitivă și la dreptatea primitivă. Dacă, după milenii de lucrare pentru impunerea dreptului penal actual din lume, revenim la legea talionului, adică la îndreptarea unui rău printr-un rău echivalent, atunci toată strădania omenirii spre civilizație a fost de prisos. Istoria este învățătoarea vieții (*historia magistra vitae*) a spus un înțelept. Toți oamenii mari ai istoriei au învățat din istorie, adică au beneficiat de memoria colectivă. Un om fără memorie este un om bolnav și trebuie tratat. Dar un popor fără memorie? Poate el trăi mai departe? Cunoașterea istoriei nu ne ferește de relele vieții, poate nu ne face nici mai deștepți, dar ne dă o anumită experiență a vieții. Ca urmare, dragostea pentru trecut înseamnă dragoste de viață, iar cunoașterea trecutului este cunoașterea vieții: „Când pomenim despre dragostea pentru trecut, trebuie să luăm seama că, în fapt, este vorba de dragostea de viață; viața aparține mai mult trecutului decât prezentului. Prezentul e întotdeauna un moment prea scurt, chiar când plenitudinea lui face să ni se pară etern. Când iubești viața, iubești trecutul, fiindcă acesta este prezentul așa cum a supraviețuit el în amintirile oamenilor. Ceea ce nu înseamnă că trecutul ar fi o vârstă de aur: ca și prezentul, el este deopotrivă neîndurător, superb sau brutal ori pur și simplu oarecare" (Marguerite Yourcenar, *Les yeux ouverts* – Cu ochii deschiși –, Paris, 1980). Astfel, a cunoaște trecutul este o necesitate, iar a-l ignora poate deveni o catastrofă.

Cunoașterea trecutului se asigură oriunde și oricând prin educație. Românii nu se nasc cu românitatea în vine, așa cum nu se nasc nici oamenii altor popoare cu etnicitatea lor ca zestre ereditară. Este o mare prostie să credem că un anumit ADN ne face români, sau francezi, sau chinezi. Tradiția românească nu se transmite prin sânge, ci prin educație. Dacă un suedez este în pericol de moarte și un român îi donează sângele lui sau un organ al lui, suedezul nu se transformă peste noapte în român. De ce este nevoie de români în lume? Din același motiv pentru care e nevoie de francezi, de germani sau de gabonezi. Popoarele nu s-au născut prin decrete ale regilor și parlamentelor și nici nu pot să fie desființate astfel. La fel este și cu românii. Ei există prin vorba dulce în românește a mamei și bunicii, prin pletele albe și traista cu povești a bunicului, prin privirea sever învăluitoare și protectoare a tatălui, prin pâinea aburindă de pe vatră și mirosul de cozonac de la Crăciun ori de la Paști, prin neamurile care vin la colindat, prin vecinii care dau bineț în aceeași limbă, prin versul lui Eminescu și prin doina de jale prinsă în „Balada" lui Porumbescu. Toate acestea ne fac să fim români. Între atâtea elemente identitare, trebuie neapărat să pomenim și lecțiile de istorie. Cunoașterea corectă a trecutului poporului nostru ne poate face să ne prețuim neamul sau măcar să nu-l urâm. Iar dacă mai apar cârtitori, este dreptul lor, fiindcă trăim într-o societate liberă. Dar nu se cuvine să-i credem, pentru că urmăresc, de cele mai multe ori, să ne disloce, să ne risipească, să ne dezorienteze. Bunii și străbunii noștri au făcut o limbă și au făcut o țară, ba chiar mai multe țări. Și limba și țara (țările) ne-au ajutat să trăim până azi. Și dacă ar fi numai aceste două lucruri – limba și țara – și tot ar trebui să fim încrezători și să ducem neamul acesta binecuvântat mai departe. Istoria noastră este viața noastră și, dacă învățăm și știm istoria, poate că nu devenim mai buni, nici mai deștepți, nici mai pregătiți pentru viitor, dar putem să înțelegem mai bine prezentul, să ne simțim oameni între oameni și să știm de ce suntem români, ceea ce nu este puțin lucru. Dacă toate popoarele lumii s-ar iubi pe sine, ar ști cum să iubească și alte popoare și ar putea crea astfel un concert al națiunilor – cum visau marii gânditori –, un fel de concordie universală care să ducă lumea mai departe, cu demnitate și onoare. ■

FACEREA STATELOR UNITE ALE AMERICII

VASILE PUȘCAȘ

Reprezentare de epocă a așezării întemeiate la Jamestown

Apariția în Istorie a unei națiuni sau a unui stat este urmarea unui proces complex, dificil de redat într-o prezentare schematică. Istoria nașterii națiunii americane și a facerii Statelor Unite ale Americii nu este o excepție. Cu atât mai mult cu cât adesea unghiul de privire al originilor statului american a fost disputat cu pasiune nu doar de istorici, ci și de mediile politice de pe glob.

Există opinii care duc aceste origini în epoca descoperirii Americii de Columb, altele care le leagă de sosirea pe continentul american a primilor coloniști englezi, iar cele mai frecvente sunt acelea care asociază apariția Statelor Unite ale Americii cu evenimentele care au condus direct la apariția pe harta lumii a acestei noi entități statale – Statele Unite ale Americii. Unul dintre primii istorici americani, George Bancroft (1800 – 1891), a publicat o istorie a Statelor Unite în opt volume, între 1854 – 1860, în numeroase ediții. S-a născut în America, iar predecesorii săi direcți au ajuns în Lumea Nouă în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Cu educație în Europa, a fost un politician important și a avut responsabilități guvernamentale în trei Administrații ale S.U.A., fiind sigur că țara sa era menită să aibă un destin măreț în istoria lumii. Având o concepție istoriografică romantică, dar trăind episoade dramatice ale istoriei americane din secolul al XIX-lea, a fost convins că istoria Statelor Unite ale Americii avea mai multă credibilitate dacă narațiunea începea din anul 1492, deci de la debarcarea lui Cristofor Columb pe insula Haiti.

UN ADEVĂR DUREROS

Columb nu a conștientizat că descoperise o lume nouă, ci doar o altă cale spre Africa și Asia. Amerigo Vespucci, care a traversat și el oceanul, a fost primul care a scris în 1503 că a ajuns într-o „lume nouă" (*Mundus Novus*). Un istoric al zilelor noastre, Jill Lepor, profesoară de istorie la Harvard, susține că, prezentând istoria continentului american, era de înțeles să preia și adevărurile istorice ale descoperirii Noii Lumi de către europeni. Iar aceste adevăruri spun că, între 1500 – 1800, aproximativ 2,5 milioane de europeni au ajuns în America, luând în stăpânire pământurile și bogățiile ei, regatele și imperiile vest-europene reușind să scape de sărăcie și să se dezvolte, dând un important impuls evoluției capitalismului. Conchistadorii au cucerit sistematic teritorii vaste, începând din 1513, „Noua Spanie" ajungând să se întindă, doar în câteva decenii, din Mexic până în Florida și în California.

Francezii au pornit în 1534 către teritoriile de dincolo de ocean și, până la începutul secolului al XVII-lea, au întemeiat fortăreața Quebec, ce domina și spațiul de la vest. Englezii au ezitat, în secolul al XVI-lea, cu toate că deja se creaseră cunoscutele companii pentru comerțul de peste mări. Probabil că încetineala cu care s-au mișcat în direcția Americii s-a datorat și frământărilor interne politico-religioase din acea vreme. Prima așezare colonială engleză în America este considerată a fi Jamestown, în Virginia (1607), deși se pare că au mai existat tentative nereușite de stabilire și înainte de această dată. Spre deosebire de colonizatorii spanioli și francezi, cei englezi au fost legați de dimensiunile maritimă și comercială ale Angliei, dar au instituit și auto-guvernări locale, chiar dacă-și păstrau calitatea de supuși ai regelui Angliei.

Tot deosebitor era modul de interacțiune cu populațiile băștinașe, protestanții doar căutând să le învețe să citească Biblia, arătându-le și stilul de viață familial și comunitar. În secolul al XVII-lea și prima parte a veacului următor, englezii au constituit peste 20 de colonii în America, de la Terra Nova și până în Georgia, regiunea Caraibe etc. Dacă la început coloniștii englezi au considerat normal să fie supuși ai regelui, de la sfârșitul secolului al XVII-lea s-a răspândit concepția lui John Locke despre egalitatea între toți oamenii, ceea ce a dat o puternică amprentă viitorului spirit american. Să mai amintim că, la 1624, olandezii au întemeiat „Noua Olandă“, ulterior devenită New York, iar

George Bancroft

în 1638, suedezii au întemeiat „Noua Suedie“, unde azi sunt statele New Jersey, Pennsylvania, Delaware. Între 1634 – 1638 au fost create și colonii non-puritane, precum cele catolice din ariile Maryland, Connecticut, Rhode Island, New Haven etc.

Un adevăr dureros al acestei istorii de colonizare a Americii este că europenii nu au găsit în Noua Lume un spațiu pustiu, ci unul locuit de civilizații diferite, cu grade diverse de evoluție și cu concepții de viață foarte deosebite de nou-veniți. Și cum acei localnici nu mai fuseseră în contact cu alte populații străine, nu au avut imunitate la bolile europenilor și africanilor, aduși de aceștia ca sclavi, ceea ce a dus la un efect catastrofal (cum scrie Jill Lepor), la moartea prin infecții a mii și milioane de oameni. La început, spaniolii și francezii, dar apoi și englezii sau olandezii au privit acest fenomen ca un semn divin că pământurile le erau destinate lor. Un colonist englez scria, la 1630: „Domnul ne-a încredințat teritoriile pe care le avem acum în stăpânire.“ Mulți băștinași mureau din cauza torturilor, foametei, epuizării, căci, de exemplu, spaniolii îi luau prizonieri și sclavi pentru muncile miniere și agricole. Acest tip de trecut colonial a fost evocat recent și de Papa Leon al XIV-lea când, în Enciclica „Magnifica Humanitas“, a cerut iertare în numele Bisericii Catolice pentru că și aceasta a legitimat „formele de subjugare și, în anumite cazuri, inclusiv înrobirea «necredincioșilor»“.

„MASACRUL DE LA BOSTON“

Indiscutabil, cel mai important impact asupra constituirii națiunii americane, începând cu secolul al XVII-lea, l-au avut coloniștii sosiți din Anglia. Astfel, puritanii din Noua Anglie au creat, în 1636, Colegiul Harvard, iar până la Revoluția Americană au mai fost fondate opt colegii, între care și Yale, Princeton, Columbia, care au devenit universități de top. Acestea au avut un rol utilitarist, fiind destinate să pregătească predicatori, preoți și magistrați, iar mai

„Masacrul de la Boston“, tipăritură a vremii

târziu au excelat și în domeniul științelor naturii și aplicate. La mijlocul aceluiași secol, s-a încercat ca fiecare așezare cu peste 50 de case să aibă un învățător pentru a-i învăța pe copii scrisul și cititul, iar în localitățile cu peste 100 de case să se înființeze școli, care să ofere instrucție elevilor. Un însemnat rol în organizarea comunităților locale l-a avut instituirea jurisdicției religioase și a celei civile (congregațiile își alegeau predicatorii și magistrații), fiind generate importante dezbateri despre autoritate și libertate, dar și despre relația între biserică și stat. Spre mijlocul secolului al XVIII-lea, coasta de est a Americii era puternic europenizată, coloniștii de origine engleză dominând.

Colegiul Harvard

Războiul de 7 ani (1756 – 1763), între Prusia și Marea Britanie, pe de o parte, Franța și Austria, pe de altă parte, a pus capăt „Noii Franțe", Anglia preluând spațiul canadian și teritoriul de la estul fluviului Mississippi. Inclusiv participarea la astfel de lupte, dar și conștientizarea de către coloniști că au un sistem socio-economic diferit de cel din Anglia, interese care nu mai convergeau între metropolă și colonii au pregătit „Marea Deșteptare", care a dus treptat la respingerea de către coloniștii americani a legislației venite de la Londra.

Un călător suedez care a vizitat America în 1748 a remarcat dezvoltarea manufacturilor, agriculturii și comerțului coloniilor americane, astfel încât făceau concurență Angliei. Situație care a determinat metropola să limiteze comerțul coloniilor, dar multe dintre companiile comerciale coloniale erau deținute și de germani, olandezi, francezi, astfel că deciziile limitative introduse de Londra au extins nemulțumirile coloniștilor americani, aceștia discutând tot mai frecvent despre necesitatea autonomiei lor. Și scria călătorul suedez: „Mi-a spus un colonist englez, dar și alții născuți în America, unii fiind veniți din Europa, că în America de Nord, coloniile engleze în circa 30 – 50 de ani vor fi în stare să formeze un stat ele însele, total independent de Vechea Anglie". Regele englez, după Războiul de 7 ani, a accentuat politica mercantilă a Angliei și a cerut coloniștilor mai multe contribuții, taxe și să realizeze comerțul cu alte zone ale lumii doar prin intermedierea metropolei, ceea ce dezavantaja enorm interesele coloniștilor din America. „Taxa pe timbru" (1765) a generat o mișcare de petiționare, răzvrătiri și boicot contra deciziilor Parlamentului englez, a determinat întrunirea reprezentanților coloniștilor într-un Congres (19 octombrie 1765), unde au redactat o Rezoluție prin care solicitau ca regele Angliei „să respecte cele mai esențiale drepturi și libertăți ale coloniștilor"; „să nu li se mai impună taxe fără consimțământul lor"; „coloniile nu erau reprezentate în Camera Comunelor din Londra"; „singurii reprezentanți ai poporului acestor colonii erau doar persoanele alese direct de el". Prin acest document era oficializată atitudinea coloniștilor americani conform căreia „taxarea fără reprezentare era considerată tiranie". Dar Londra nu a ținut seamă de doleanțele coloniștilor americani, ceea ce a radicalizat mai ales coloniile din Nord. Guvernul englez a trimis mai multe trupe în acea zonă, care au încercat să ocupe Boston (1768). Au avut loc mai multe încăierări între armata regelui și milițiile de apărare coloniale, ajungându-se la „masacrul de la Boston" (1770), când câțiva coloniști au fost uciși.

George Washington, tablou de Charles Willson Peale (1741 – 1827)

COLONELUL GEORGE WASHINGTON

Au urmat alte rebeliuni ale coloniștilor americani, paralel cu discuții ale liderilor acestora în vederea organizării unei rezistențe față de metropolă („Comitetele de corespondență"). În 1773, cu aprobarea regelui Angliei, Guvernul de la Londra a inițiat și reușit să treacă prin Parlament „Legea ceaiului" (*Tea Act*). Pe coloniștii americani i-a nemulțumit nu taxa în sine, cât faptul că s-a legiferat ceva pentru colonii, fără a fi reprezentați și coloniștii în Parlament. Samuel Adams, unul dintre „părinții fondatori", a dat semnalul (29 noiembrie 1773) și câteva mii de bostonieni au răspuns; în seara de 16 decembrie 1773 încărcătura cu ceai a celor trei corăbii sosite în port a fost răsturnată în mare („Partida de ceai"). La 17 decembrie 1773, John Adams, vărul lui Samuel Adams, nota: „Aceasta [„Partida de ceai"] a fost cea mai grozavă dintre toate mișcările [...], un efort admirabil al patrioților." Într-adevăr, „Partida de ceai" a devenit simbolul unei mișcări politice ample, care a dus la organizarea primului Congres Continental (septembrie 1774) și apoi la Războiul de Independență al celor 13 colonii americane.

„Partida de ceai"

La 19 aprilie 1775, patrioții din Boston au dat alarma, semnalând mișcarea unor trupe britanice în direcția Lexington. În jur de 70 de coloniști, înarmați cu puști, au mers în întâmpinarea soldaților cu tunică roșie. Ofițerii britanici au cerut „rebelilor" să depună armele, iar militarilor să nu tragă, doar să răspundă la deschiderea focului. Nu se știe de unde a răsunat un foc de pistol, moment în care soldații britanici au îndreptat o canonadă spre milițienii bostonieni. Opt dintre ei au căzut morți și zece au fost răniți. Britanicii au inițiat o ofensivă în direcția Concord, dar între timp s-au mobilizat mai mulți coloniști din zonă și i-au respins pe soldații britanici spre Boston, iar aici s-a desfășurat o bătălie în toată regula. Englezii au avut 273 de pierderi, iar rebelii 93. *The Pennsylvania Journal* arăta, cu indignare, că „trupele regelui britanic au fost cele care au deschis focul, în două ocazii, contra subiecților americani loiali". Acest episod Lexington – Concord este considerat începutul Războiului

Confruntarea de la Lexington

celor 13 colonii pentru obținerea independenței. Al doilea Congres Continental a fost organizat la Philadelphia (10 mai 1775), acesta preluând sugestia lui John Adams ca gruparea rebelilor care s-a remarcat în jurul orașului Boston să fie declarată de Congres „Armata Continentală" și să fie numit un comandant al ei. Tot Adams l-a propus pe colonelul

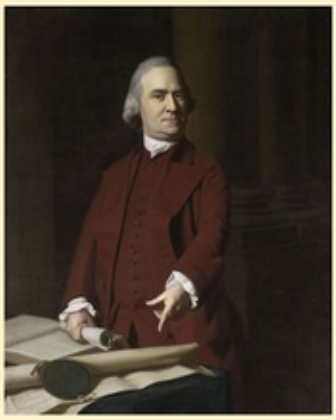

Samuel Adams

George Washington (*Magazin istoric*, nr. 7/1971), din Virginia, drept comandant-șef al ceea ce va deveni armata americană.

VISUL AMERICAN

Numele lui John Wesley este cunoscut ca întemeietorul Metodismului, unul dintre cele mai puternice curente protestante din S.U.A. În 15 iunie 1775, deci după răsunătorul episod Lexington – Concord, acesta i-a trimis o scrisoare Lordului North, prim-ministrul regelui George al III-lea, în care-l avertiza că Guvernul de la Londra a abordat greșit situația din coloniile

americane. El arăta că nu era corect să fie folosită forța „contra americanilor“, în condițiile în care poporul nu cerea altceva decât „drepturile lui legale“. Explicând starea de lucruri din colonii, Wesley arăta că ceea ce Londra numea „rebeli“ erau coloniști „entuziaști pentru libertate“, „teribili de uniți“ – din New England până jos, în Pennsylvania –, erau „americani“ care luptau „pentru altarele și casele lor“, „pentru libertate“. Mai mult, liderul metodist se întreba cum nu vedea Londra ce se întâmpla în coloniile americane, când toată Europa își dădea seama. În încheierea mesajului, John Wesley atrăgea atenția că deja coloniștii erau în pragul unei „rebeliuni deschise“ și nu mai trebuia decât un lider pentru a duce o luptă contra regelui Angliei. Bineînțeles că Lordul North nu a luat în seamă nici semnalul venit de la John Wesley, după cum nici regele și Parlamentul Angliei nu au ascultat de alți britanici care înțelegeau mai bine realitățile din coloniile americane. Englezii au făcut și o enormă greșeală strategică, decizând să se retragă din coloniile din Nord pentru a duce bătălia decisivă în Sud, considerând că acea zonă era loială regelui. Dar s-au înșelat!

Thomas Paine

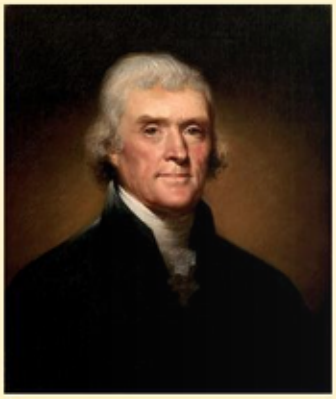

Thomas Jefferson

Timp de aproximativ 15 luni, coloniștii americani au luptat contra militarilor britanici fără o declarație de război și nici nu au pus problema formal să-și declare independența, deși încă de la mijlocul secolului al XVIII-lea coloniștii din America se considerau a fi americani, iar nu europeni. Chiar în timpul războiului izbucnit în 1775, mulți coloniști considerau că de vină nu era regele George al III-lea, ci Parlamentul și Guvernul de la Londra. Abia la începutul anului 1776, Thomas Paine (*Magazin istoric*, nr. 7/1988), nu de mult sosit în America, a publicat un răsunător pamflet (*Common Sense* – Bunul simț) în care a demolat monarhia și pe rege, sugerând americanilor sentimentul independenței. În fața rigidității și intransigenței Londrei, patrioții din colonii au început să invoce tot mai des posibilitatea obținerii independenței, despre care John Adams a scris (mai 1776) că năvălea „ca un torent“. În mai – iunie 1776, subiectul independenței a fost discutat aproape în fiecare colonie americană, iar în 7 iunie, Richard Henry Lee (Virginia) a ridicat chestiunea în Congresul Continental, solicitând ca acesta să vină cu o rezoluție de declarare a independenței și constituire a unei confederații a statelor americane. Urmare a acestei inițiative a avut loc o dezbatere aprigă, pe un proiect realizat de Thomas Jefferson (*Magazin istoric*, 10/1994), iar la 1 iulie a fost un vot indecis (s-au opus Carolina de Sud și Pennsylvania, iar Delaware și New York nu s-au putut hotărî). Au urmat discuții și negocieri cu cele patru state care nu au exprimat un vot pozitiv și, până la urmă, la 2 iulie 1776, s-a obținut un vot unanim în favoarea independenței. La 4 iulie 1776, textul Declarației de Independență a fost făcut public (*Magazin istoric*, nr. 7/1981).

Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii a fost adevărata declarație de război a coloniilor adresată Angliei și, totodată, o justificare a Revoluției Americane. Având-și rădăcinile intelectuale în gândirea politică britanică (îndeosebi John Locke și filosofia Luminilor), dar și în spiritul rebeliunii puritane din secolul al XVII-lea, acest document excepțional a influențat o întreagă lume. A înfățișat calea de constituire a unei confederații democratice și republicane, fiind exprimarea unui ideal de societate liberă, deschisă reformelor și schimbării. A fost exprimarea visului american, așa cum și-l închipuiau americanii în ultimul sfert al veacului al XVIII-lea, dar conceput pentru o durată lungă.

(Va urma)

EXCLUSIVITATE

REVOLUȚIA AMERICANĂ ÎN DIALOG CU LUMEA

ERNEST H. LATHAM, Jr.
(S.U.A.)

Generalul britanic Cornwallis se predă după înfrângerea de la Yorktown, octombrie 1781, care a încheiat războiul de eliberare al coloniilor americane

Războiul început în anul 1775 și încheiat cu Tratatul de Pace de la Paris, semnat în 1783, consfințind independența Statelor Unite ale Americii, este în general cunoscut drept Revoluția Americană, dar el corespunde confortabil mai multor categorii istorice, dintre care aceea de revoluție poate că nici nu este cea mai semnificativă. Să observăm, de la început, că a fost vorba de un război colonial, între Anglia, țara matrice, și mai multe colonii ale sale de peste Ocean. În epoca modernă, aceasta a fost prima revoltă reușită, având și cele mai importante consecințe.

Războiul poate fi considerat totodată un episod în rivalitatea seculară dintre Anglia și Franța, care a început din momentul în care William Cuceritorul a călcat pe pământ englez, la 9 septembrie 1066, și a învins în bătălia de la Hastings, confirmându-și victoria decisivă la 14 octombrie. Rivalitatea anglo-franceză s-a manifestat în fapt și prin secvențele războaielor franceze și indiene dintre 1754 – 1763, lupte în care britanicii i-au dislocat pe francezi din teritoriul ce avea să devină Canada, iar francezii s-au răzbunat sprijinind în mod decisiv dislocarea britanicilor din cele 13 colonii de la Atlantic. Rivalitatea franco-britanică s-a prelungit până la înfrângerea francezilor la Waterloo, în ziua de duminică, 18 iunie 1815, sau chiar după aceea, până la Criza Fashoda din Africa, în 1898, încheiată în același an prin Convenția anglo-franceză, semnată în martie 1899.

Numita Revoluție Americană a fost văzută și ca o extensie a luptei pentru hegemonie între națiunile insulelor britanice și, ca atare, o formă de război civil, care a început prin cucerirea Țării Galilor de către englezi, sub conducerea lui Edward I, în 1283. Acțiunea finală pe linia aceasta a fost Rebeliunea de Paște de la Dublin, 1916, și întemeierea ulterioară a Statului Liber al Irlandei în 1922.

George Washington

Cum majoritatea coloniștilor americani vorbeau engleza, erau de origine britanică, urmau practicile religioase ale Angliei și se identificau drept britanici, unii istorici au văzut războiul început în 1775 ca o continuare târzie a Războiului Civil din Anglia secolului XVII. Privind lucrurile în această lumină, Revoluția Americană a fost într-adevăr o revoluție. Guvernul existent a fost răsturnat și înlocuit cu un guvern de o natură total diferită, fundamentat pe principii diferite și funcționând cu alt fel de reprezentanți.

Jean-Baptiste Donatien de Vimeur, conte de Rochambeau

Diferențele ce caracterizează Revoluția Americană au fost în mare parte inspirate de surse străine. Părinții întemeietori ai Statelor Unite erau foarte buni cunoscători ai clasicilor. Din greaca veche, pornind mai ales cu *Dialogurile lui Platon*, ei au avut mult de învățat despre natura umană și comportamentul politic. *Războiul peloponesiac* al lui Tucidide le-a oferit lecții prețioase de diplomație și politică imperială. Iar Roma antică a fost pentru ei de o excepțională relevanță. Titus Livius, în *Istoria Romei*, detaliază răsturnarea puterii monarhice și instalarea unui guvern republican. Nu mai puțin semnificative au fost, pentru revoluționarii americani, scrierile și discursurile lui Cicero, punctând lupta sa de o viață împotriva dictaturii și pentru menținerea republicii.

În contemporaneitate au fost inspirați de vocile Iluminismului francez și englez. Voltaire era susținătorul neobosit al libertății de expresie, libertății religioase și separării bisericii de stat. Al său *Eseu despre moravurile și spiritul națiunilor* este memorabil pentru că tratează civilizația europeană ca un tot, mai degrabă decât pe națiuni distincte. Voltaire pune accent pe istoria economică, politică și socială și nu pierde niciun prilej de a critica lipsa rațiunii și superstițiile.

O influență dominantă în epocă a avut-o, dintre gânditorii britanici, John Locke (1632 – 1704), ale cărui scrieri filosofice îndeamnă la toleranță religioasă, separarea biserică/stat și consimțământul celor guvernați. Operele lui Locke au avut o puternică influență asupra lui Thomas Jefferson la redactarea *Declarației de Independență*. Aici trebuie menționat și Thomas Paine (1737 – 1808), născut în Anglia și naturalizat ca american. Benjamin Franklin l-a încurajat să emigreze la Philadelphia în 1774, unde Paine a început prin a conduce o revistă. El a susținut de timpuriu cauza revoluționarilor americani și, în 1776, și-a câștigat notorietatea națională prin incitanta broșură *Common Sense* (Bunul simț), care a fost retipărită și difuzată pe scară largă. Textul argumenta absolut convingător necesitatea independenței complete a Americii. Nu mai puțin importantă a fost seria lui de broșuri *Criza americană*, pe care a inițiat-o spre sfârșitul anului 1776. Expresia puternică și ideile simple despre democrația egalitaristă au aprins sentimentele patriotice într-un moment când moralul americanilor era foarte scăzut, după înfrângerile militare și retragerile disperate precedând iarna teribilă dintre anii 1777 – 1778, în Valley Forge.

Generalul Frederick von Steuben

Americanii au amintit întotdeauna cu mândrie sprijinul din străinătate pe care l-au primit la revoluție. În capitala națiunii, peste drum de Casa Albă, reședința prezidențială, se află Piața Lafayette, cu statuile a patru străini care au luptat alături de americani. Generalul conte de Rochambeau (1725 – 1807) a preluat, în 1780, comanda Corpului Expediționar Francez în America, s-a angajat în mai multe bătălii și a avut o contribuție importantă în lupta de la Yorktown, care a decis, în 1781, victoria americană. Generalul Frederick von Steuben (1730 – 1794) a venit din Germania cu o disciplină militară strictă și o tradiție de instrucție și exerciții care au transformat forțele militare ale lui Washington, dintr-o adunare dezordonată și pestriță de voluntari și de miliții locale, într-o adevărată Armată Continentală. Von Steuben a fost cel care instruit armata în utilizarea baionetei ca armă de război. Generalul Thaddeus Kosciuszko (1746 – 1817), inginer militar polonez, a contribuit la succesul crescând al americanilor prin structurile defensive pe care le-a proiectat. Memorabilă este mai cu seamă fortificația sa de la West Point.

Cea de a patra statuie este cea a generalului marchiz de Lafayette (1757 – 1834), cel mai faimos dintre acești bărbați de arme. După el a și fost numită piața. Tânăr, frumos și viteaz, Lafayette a sosit în 1777 – la timp pentru a fi prezent în Valley Forge – și a fost numit îndată aghiotantul generalului Washington, care nu avea el însuși copii. Relația lor a devenit curând de genul aceleia între tată și fiu. Lafayette s-a întors de două ori în Franța în timpul războiului, îndemnând la amplificarea sprijinului pentru cauza americană. Revenit acasă după războiul american, Lafayette a fost o voce a moderației în Revoluția franceză de la

Thaddeus Kosciuszko

1789. Cu ajutorul lui Thomas Jefferson, a scris *Drepturile omului*, o afirmare de primă importanță a idealului revoluționar. Lafayette a revenit în Statele Unite cu ocazia celei de-a 40-a aniversări a independenței, unde a vizitat, în 16 luni (1824 – 1825), 24 de state și a fost sărbătorit pretutindeni ca un mare erou.

Faima lui Lafayette a continuat neștirbită până în zilele noastre. Numele lui, cu forma familiară „Lafe", s-a răspândit ca un nume frecvent printre băieții americani. Aviatorii americani care s-au alăturat, voluntari, aviației franceze în Primul Război Mondial s-au organizat în „Escadrila Lafayette". Forța Expediționară Americană sub Generalul Pershing a sosit în Franța în 1917 ca să ajute la depășirea blocajului de pe Frontul de Vest. În ziua de 4 iulie, colonelul Charles Stanton, aghiotantul lui Pershing, a vizitat mormântul marchizului la Paris și a rostit cuvintele des citate de atunci: „Lafayette, noi suntem aici!"

Au fost și alți voluntari străini veniți în sprijinul americanilor la revoluție, demni de a fi menționați. Printre aceștia, Casimir Pulaski (1745 – 1779), ofițer polonez care și-a pierdut viața în încercarea de a cuceri Savannah. El împarte onoarea de a fi părintele cavaleriei americane cu maghiarul Michael Kovats (1724 – 1779), mort în asaltul orașului Charleston, Carolina de Sud.

Americanii neglijează prea adesea contribuțiile Spaniei la victoria Americii. Având aceleași resentimente la adresa Marii Britanii ca și Franța, Spania a contribuit, inițial în mod secret, cu provizii și asistență financiară. Mai târziu, când revolta americană începea să dea speranțe de succes, proviziile și finanțele Spaniei au pornit să curgă, ca și ale Franței. Un sprijin cu totul apreciabil a venit din partea lui Bernardo de Gálvez (1746 – 1786), guvernatorul Louisianei. El a fost cel care a protejat navele americane de britanici. Odată Florida de Vest eliberată, guvernatorul a putut bloca eficient accesul britanicilor în Golful Mexic, deschizând, în favoarea americanilor, calea spre Vest a bunurilor europene, care astfel au putut să fie aduse, ocolind blocada britanică strictă de pe coasta Atlanticului.

Gilbert du Motier, marchiz de Lafayette

Cea mai amplă și mai substanțială participare străină la Revoluția Americii a fost aceea a trupelor numite incorect, în istoria Americii, mercenarii hessieni. Noțiunea de mercenar desemnează un soldat asemenea acelora din Legiunea Străină Franceză, care luptă sub steag străin, în uniformă străină, sub comanda unor ofițeri străini. Hessienii veneau din Germania și luptau cu ofițerii, uniformele și steagurile lor, astfel încât denumirea lor corectă ar fi aceea de auxiliari. Aceștia au fost în număr de 29.875, formând aproximativ 25% din armata britanică de uscat. La sfârșitul războiului s-a raportat că 12.526 dintre hessieni nu s-au mai întors în Germania. 6.354 au murit de boli sau accidente și circa 1.200 au căzut pe câmpul de luptă. Aproximativ 5.000 au ales să rămână în Statele Unite sau Canada, cifră ascunzând un număr destul de mare de dezertori, care au acceptat oferte americane de împroprietărire cu pământ ori s-au topit în comunitățile germane, mai ales în Pennsylvania.

Influențele străine asupra Revoluției Americane au fost multe și profunde. Mult mai dificil de determinat este însă impactul Revoluției Americane în afara Statelor Unite. A existat, desigur, influența asupra evoluției Franței, cum am sugerat în remarcile despre Lafayette. Revoluționarii francezi înșiși au recunoscut această legătură, transmițând lui George Washington, în dar, cheia Bastiliei, după atacul din 14 iulie 1789 asupra fortăreței – dată care a marcat începutul Revoluției Franceze și este sărbătorită, de atunci, ca zi națională a Franței. Istoricii consideră că Revoluția Franceză, mai degrabă decât cea americană, a avut impactul cel mai puternic asupra revoluțiilor europene ulterioare.

O direcție mai promițătoare în cercetarea influenței americane în acest sens o reprezintă însă emisfera occidentală, unde, începând cu Haiti și răspândindu-se apoi rapid pe continentele americane, națiunile, una după alta, au înlăturat ocupația spaniolă și portugheză, câștigându-și independența ca republici. Se regăsește în aceasta modelul american, un model de impact, cu care Statele Unite, pe bună dreptate, se pot mândri. ■

27-28 IUNIE 1940

L-am lăsat în numărul trecut pe învățătorul basarabean pe când încerca să adune, ajutat de săteni, cât putea să încapă într-o căruță – căci nu a putut să găsească mai multe, spre deosebire de șeful de post, care „rechiziționase“ cinci – ca să înceapă lunga cale a pribegiei.

Alin SPÂNU

AMINTIRILE UNUI REFUGIAT DIN BASARABIA

CONSTANTIN GHEȚU

În curtea școlii o mare de capete. Mulți plângeau. Plângeau, unii, fiindcă plecam și alții că las totul la voia oamenilor, care abia așteptau să ies ca să se repeadă la pradă. Unii au adus vin. Abia îmi pot face drumul. Încui școala și în fața „poporului“ încredințez cheia cântărețului. Inima îmi bate cu putere. Cărările vieții se încrucișau aici. Pomii și florile mele! Cine va sorbi cu nesaț parfumul vostru? Mâna cui va alinta trupul vostru plăpând? Cine va uda pământul vostru veșnic secetos?

Refugiați basarabeni în Gara de Nord

Copiii plâng în hohote. Parcă aș rămâne. Mă uit peste școală la catarg. Cum am să pot eu să vorbesc lângă același catarg deasupra fâlfâindu-mi alt steag? Le-am spus că voi reveni, că istoria nu se termină cu 28 iunie. Copiii s-au îmbrățișat cu prietenii lor plângând. Durerea despărțirii de locurile unde îmi înjghebasem un cămin, unde aprinsesem cu trudă și mențineam luptând cu grele nevoi o făclie românească n-am putut-o reține mult. M-au podidit lacrimile. L-am îmbrățișat pe Certan cu căldură mulțumindu-i pentru tot ce făcuse pentru cauza românească până atunci și pentru mine în ziua de doliu a Basarabiei, fiindcă dacă am un costum de haine lui îl datoresc.

Căruțele au pornit. Mi-am adunat puterile și am strigat: „Aveți grijă de școală!“

În Troploco, în vârful catargului, o cârpă roșie. În satele Noua Suliță și Sărata Mică funcționarii nici nu știau de evacuare. Colegul

Floarea dădea în „păstrare“ tot avutul. În dealul Tatar-Bunarului înregistrez pe clișeu drumul pribegiei. În satul răzmeriței din 1924 (*Magazin istoric*, nr. 8/2024), armata asigura trecerea noastră. Toate prăvăliile închise. La crăpăturile porților mulțime de jidani priveau îngroziți... plecarea noastră. Racoviță află că suntem ultimii. Întrebând de avocatul Letinschi, mi s-a spus că a fugit cu familia protoiereului Șerban, cu un camion, fără a lua nimic. Un fior de spaimă m-a trecut când mi-am adus aminte de încetineala cu care aranjam boccelele. Letinschi era refugiat transnistrean și astfel cunoștea ceva de „raiul“ care a adus la abrutizare poporul de dincolo de Liman.

Noaptea trecem prin Deljiler-Burgungiu. Întuneric și liniște. Doar un câine, probabil al vreunuia care și-a părăsit gospodăria, sparge prin urletul lui pustiu liniștea nopții. Învățătorul Gheorghe din Acmanghit, întâlnit în drum, se roagă să-i facem loc într-o căruță, măcar soției și copilului său mic. La șeful nostru de post a găsit toată solicitudinea. Altfel, ar fi rămas în mijlocul câmpului. Norii negri se îngrămădeau împuținând lumina Lunii. Teama de ploaie mărea tragicul călătoriei. Dimineața suntem la Taşlâc, sat de moldoveni înstăriți, întins între două dealuri.

Trecem prin Glavani, sat de bulgari bogați și liniștiți, după câte știm de la Drăgușeanu, care 16 ani de-a rândul răspândise aici port, limbă și simțire românească. Am aflat că el plecase în ajun. De pe un deal mare coborâm încet Dunăreanca. Din vârful dealului se vede toată

Viitorul lider sovietic Nikita Hrușciov (primul din stânga) în Basarabia, iunie 1940

panorama satului de bulgari avuți și uliție drepte, așezat pe o vale la poalele a două dealuri. Oprim pe locul viran de lângă biserică să hrănim caii. Glasul preotului din altar se auzea până departe. Se ruga pentru România, pentru granițele ei, pentru cei ce călătoresc...

Aici ne-a ajuns un convoi de 20 de căruțe cu jandarmi și agronomul din Noul Caragaci, care ridicase și ovăzul. Oamenii se duc să ia câte un păhărel de vin, să îmbuce ceva. Eu mă duc la Valea, fostă învățătoare în satul meu, să cer puțin lapte pentru copii. M-a ajutat să găsesc mâncare pentru copii. Fără ea în mod precis nu găseam lapte. Nu mi-ar fi dat nimeni. Ajungând la căruță, Racoviță îmi spune că bulgarii intenționează să ne rețină căruțașii să nu putem pleca și să ne poată jefui în voie. Vreo 20 de „mausere“ au început a țăcăni în văzduh. Până să terminăm noi de înhămat sosesc și căruțașii, care nu știau nimic de cele ce auzisem noi că le pregăteau bulgarii.

La jumătatea drumului spre Pandaclia ne ajunge dl. Stratan, prefectul județului Cetatea Albă, care mă asigură că avem timp de evacuare până marți, ora 18.00. Am prins curaj și parcă regretam că am plecat atât de grăbit. Cei fugiți de la unități sau desconcentrați ne dau vești triste: „rușii au ocupat Bolgradul, unde au coborât 2.000 de parașutiști“, „nu trece nimeni mai departe“.

În Pandaclia, cu toată opunerea mea, jandarmii opresc convoiul tot la cârciuma satului. Avioane grele călătoresc continuu înspre Bolgrad. Ne-am convins mai apoi că în adevăr au dus parașutiști. Cu ironie, cu sarcasm, locuitorii ne întrebau de naționalitatea aeronavelor. Copiii tremurau de frică. Atmosfera era din cele mai apăsătoare. Ne vedeam lipsiți de orice apărare. În fața mea oprește mașina dlui Stratan, cel mai popular conducător de județ din câți a avut acest județ din extremitatea de răsărit a țării, și cu fața crispată abia a putut spune: „Ne-au tăiat comunicația!“

Am ieșit în marginea satului,

Militari dezarmați de sovietici

după indicația dată de maiorul de jandarmi din Cetatea Albă. Nici n-am apucat să deshămăm bine caii și câteva sute de bulgari de toate vârstele au făcut cerc în jurul nostru. Soției șefului de post, în nesimțire, i se fac respirații artificiale. Copiii plâng. Din nicăieri nu este nicio speranță. Bulgarii devin obraznici, râd, unii înjură. Un bulgar zdravăn cât un munte iese din cercul care se strângea mereu în jurul nostru și ne trage o înjurătură în limba noastră. Spre norocul lui... un sergent de jandarmi, călare pe un neastâmpărat armăsar, îi trimite cinci gloanțe și-l liniștește pentru totdeauna.

Plecăm. Convoiul celor ce se înapoiaseră se mărește. Din toate părțile ocări. Toți sunt gata să se repeadă. Privirile lor devin sălbatice. De fapt, toate ocările se adresau jandarmilor, cu care avuseseră ei mai mult de-a face și care, în adevăr, nu toți și nu totdeauna au fost la înălțimea misiunii lor. Pe o movilă deasupra satului Cubei, de un catarg improvizat, atârnă un steag roșu. Câmpul plin de hârtii și de cârpe. Bulgari mari și mici umblă după pradă. Din toate părțile înjurături, amenințări. Căruțașii sunt și ei amenințați să ne lase. Tabloul este înfricoșător. Nu mai simțim nimic. Așteptăm cu calm, fără putere, sfârșitul. Teama creștea în măsura în care drumul se scurta către steagul de pe movilă.

Deoarece toți ne asigurau că nu vom putea trece decât cu mâinile în buzunare, oprim căruțele și îmbrăcăm cele mai bune haine. Și toate-s bune, toate-s dragi. Preotul Bondarenco mă roagă să-i dau și lui o haină civilă, pentru a se sustrage batjocurii. Cu forfecelul meu și-a tăiat barba. După această toaletă de circumstanță am plecat. Indiferent cum, voiam să scăpăm. Ivan Sfaranco și Andrei Babera, doi consăteni desconcertați, ne asigură că nu vom păți nimic din partea armatei sovietice, dar să ne păzim de bandele civile care atacă la drumul mare și pentru a jefui, omoară.

Coborâm în Cubei. Centrul satului era plin de lume. Jandarmii, conform obiceiului lor, opresc în centrul satului, fără nicio justificare. Și azi caut să deslușesc sensul acestor opriri, din cauza cărora atât am suferit.

Căruțașii noștri sunt siliți să ne lase în drum. Cel dintâi se execută căruțașul șefului, Alexei Suliga. Probabil, o poliță ajunsă la scadență, cu toate că șeful de post se purtase destul de manierat cu populația. Niciodată n-am văzut într-un sat atâta lume îngrămădită câtă era în jurul nostru la Cubei. Bulgarii oferă bani, iau lucrurile și pleacă. „Dacă vrei", răspundeau protestelor noastre; astfel am pierdut aici o șubă și hainele copiilor. Un jandarm urla din toate puterile după un copil pe care îl pierduse sau cu care vreun bulgar glumise... Nu știu dacă l-a mai găsit sau nu.

Învățătoarea satului ne propune să intrăm cu căruțele în curtea școlii, ceea ce noi ne grăbim să facem. Abia aici șeful de post constată că un jandarm s-a... desconcentrat, ducând cu el și două căruțe cu bagaje. Alte două căruțe ale șefului de post și una a părintelui s-au „rătăcit". Și în curtea școlii era imposibil de rămas. Lumea a năvălit și aici. Preotul Bondarenco, fiind fără bagaj, a găsit o căruță și a plecat. Grosul jandarmilor a luat drumul Bolgradului. Eu și Racoviță am oferit câte 1.500 lei pentru o căruță cu doi cai și am plecat pentru a scăpa de iureșul mulțimii care se agita.

În timpul descărcării și încărcării bagajului bulgarii trăgeau de legături cu sălbăticia cu care numai câinii i-am văzut trăgând de un hoit. Și totuși îmi aduc cu admirație aminte de câțiva bulgari cumsecade, care mai temperau barbarele porniri.

Pe înserat pornim, eu cu

Pe drumul pribegiei

soția și doi copii și Racoviță cu soția și un jandarm. Atâți mai rămăsesem din marele convoi de peste 40 căruțe. Șeful de post lasă unui bulgar care ne-a ajutat să găsim căruțele un sac cu făină de grâu, pe care îl luase de acasă pentru orice eventualitate.

La câțiva kilometri de Cubei întâlnim cete de bulgari înarmați cu ciomegi, sape și topoare. Tabloul cu năvălirea hunilor nu ar reda nici pe departe cruzimea și setea de jaf a cetelor întâlnite de noi. În drum întâlnim reminiscențe de năvălire barbară: lăzi în care au fost împachetate haine, fulgi, grămezi de cenușă cu resturi fumegânde de arhivă. Undeva în zare o lumină. Căruțașul, care s-a dovedit până la urmă destul de omenos, ne spune că e satul Bulgarica.

După ce de mai multe ori ne-au trecut fiorii reci ai morții la întâlnirea cu cetele de bulgari, intrăm în Bulgarica pe un drum în coborâre dinspre nord-est. Nori, întuneric. Peste două-trei case, într-un colț, o cârciumă din care au ieșit cinci-șase indivizi gălăgioși și ne-au oprit. S-au dus direct la șeful de post și fără să spună vreun cuvânt i-au luat revolverul. Bietul șef n-a avut timp să ia vreo hotărâre. Îl dezarmaseră. După ce au luat și arma celuilalt jandarm ne-au invitat spre „comandament". Acest „comandament", în limbajul lor, însemna o râpă la marginea satului, unde refugiații erau făcuți inofensivi, căruțașii eliberați și lucrurile distribuite membrilor „comandamentului" în raport cu contribuția dată la prinderea prăzii. Căruțașul meu, căruia îi spusesem că sunt dobrogean, căuta să mă salveze spunându-le că sunt din Dobrogea, că am fost învățător la bulgari și că cunosc limbile bulgară, turcă și rusă. În acest timp, soția mea cu un copil și șeful de post cu soția erau îndreptați spre câmp pentru „verificare". Unul din bandă îmi cere bani ca să scap mai puțin „verificat". I-am oferit și imediat căruța șefului de post cu soția s-au înapoiat. În acest timp, profitând de întunericul nopții, ne-au luat din căruță două geamantane în care erau haine și lenjerii ale soției care, văzându-se furată, a început să strige.

Sosește o mașină din care coboară un ofițer rus și un soldat. Le-am spus profesiunea mea, le-am povestit cele întâmplate cu „comandamentul". Mi-a cerut să indic hoțul pentru a putea lua o măsură. După aceea i-a admonestat și le-a spus că în asemenea cazuri pedeapsa este moartea. Mi-a spus că regretă și el cele întâmplate și m-a asigurat că nu ni se va mai întâmpla nimic. Bandele de bulgari dispăruseră ca prin minune.

Cu toată pierderea suferită și cu toată frica de moarte ce o încercasem prin răpirea soției și copiilor, drumul până la gară, între râpe, pe întuneric, l-am făcut liniștit și parcă un sentiment de încredere, de speranță încolțise în mine. Prinsesem dor de viață. Greul trecuse. Ofițerul rus ne salvase de la o moarte sigură.

În gară întuneric. Pe peron santinele românești și rusești. Urc bagajele într-un vagon de pe linia întâi. Dimineață ni se comunică plecarea trenului nostru, pentru ultima zi a evacuării. Cu ajutorul unor ostași români îmi duc lucrurile într-un tren de marfă ce se pregătea de plecare. În vagonul nostru se mai aflau trei soldați și soția unui militar rămas cu unitatea la Tighina. Într-un vagon alăturat un căpitan distribuia pâine de război și conserve. Eram flămânzi...

Trenul s-a pus în mișcare pe drumul către Țara ale cărei granițe trosneau din încheieturi și ale cărei suflete așteptau palpitând sosirea celor dragi, destinați să trăiască cea mai cumplită dintre tragedii. ■

CENTENARUL INAUGURĂRII PRIMELOR LINII AERIENE NAȚIONALE

Ing. ALEXANDRU BARTOC

În cursul lucrărilor pentru elaborarea Tratatului de pace cu Ungaria de la Trianon, în anul 1920, șeful delegației române, diplomatul Nicolae Titulescu, declara: „Aviația – armă teribilă de război – trebuie să devină un instrument de pace.“ Propunerea a făcut senzație, delegatul Franței exclamând: „Bravo, Roumanie!“

Inițiativa României s-a concretizat prin înființarea la 23 aprilie 1920 a primei companii aeriene transcontinentale internaționale din lume pentru transportul regulat de pasageri, mărfuri și poștă: Compania Franco-Română de Navigație Aeriană – C.F.R.N.A.

Pe traiectul Paris – Istanbul a început amenajarea de aeroporturi la Strasbourg, Praga, Viena, Budapesta, Belgrad, Arad, București. Inginerul Ștefan Mirea întocmește în 1920 un proiect al aeroportului Băneasa.

AEROPORTUL DIN GALAȚI

După exproprieri destul de anevoioase și în baza Decretului regal nr. 565/1921, Direcția Aviației din Ministerul Comunicațiilor este autorizată să înființeze trei aeroporturi la București, Galați și Chișinău. La București, la Băneasa, se realizează un hangar din beton, proiectat de inginerul Mauritius Lerner – proiect publicat în *Buletinul Școlii Politehnice* din București. Cu timpul, infrastructura aeroportului Băneasa se dezvoltă și în anii 1924 – 1925 se construiesc un centru administrativ și o uzină electrică.

La 31 decembrie 1925, Compania Franco-Română de Navigație Aeriană se desființează și de la 1 ianuarie se înființează Compania Internațională de Navigație Aeriană, ale cărei avioane asigurau transportul aerian, deocamdată numai pe ruta Paris – Strasbourg – Viena – Praga – Budapesta – Belgrad – București – Istanbul.

În anul 1925, după unele încercări de zbor efectuate între București și Galați cu avioane Potez XV (piloți: Nicolae Opriș, Ion Opriș, Ion Oprișan, Ion Negreanu, Nicolae Onasie), se ia hotărârea de a se înființa primele linii aeriene naționale. În acest

Aeroportul Băneasa, vedere aeriană din anii 1920

Avion De Havilland D.H. 9 adaptat pentru transportul de pasageri

scop se propune transformarea a nouă avioane tip De Havilland D.H. 9 militare, cu două locuri, în avioane de transport pentru pasageri și poștă, cu o cabină pentru două locuri, în afară de locul pilotului.

Deoarece operația de transformare a avioanelor în străinătate ar fi costat foarte mult, Direcția Aviației, din cadrul Ministerului de Război, se adresează Arsenalului Aeronautic din București, al cărui director era maior Gh. Negrescu, pilotul cu brevetul de pilot nr. 2 din România, viitor general. Dintre cele două proiecte de transformare prezentate, cel al inginerului Constantin Mincu a fost acceptat.

Primele avioane transformate au fost folosite în 1925, conform ziarelor *Dimineața*, *Îndreptarea* și *Adevărul*. La 15 august 1925 s-a deschis la Chișinău Expoziția Generală a Basarabiei, cu participare internațională (pavilioane ale Franței, Poloniei, Cehoslovaciei etc.). În 8 și 9 septembrie, suveranii României au vizitat expoziția și zone limitrofe Chișinăului.

La 15 septembrie, un avion Potez XV a transportat câțiva ofițeri de la București, printre care și maiorul Gh. Negrescu, precum și corespondență poștală. Cu acea ocazie, la ghișeul poștal amenajat în cadrul expoziției s-a folosit prima ștampilă publicitară aplicată cu ștempel rulou manual.

În perioada următoare, cu ocazia expoziției, au fost executate demonstrații aviatice precum și transporturi de pasageri și poștă cu caracter experimental.

În primăvara anului 1926 se termină transformarea celor nouă aparate și, la 10 iunie 1926, s-a creat posibilitatea de a răspunde solicitării unui pasager (N. Aninos) de a fi transportat de la București la Galați pe calea aerului, linia ferată fiind inundată. Aeroportul din Galați era amplasat în cartierul actual „Aviație". Pilotat de Ion Negreanu, avionul ajunge cu bine la Galați, având la bord primul pasager cu plată.

Se preconiza astfel deschiderea liniei aviatice București – Galați – București și mai departe la Chișinău și Iași. Zilnic, de pe aeroportul Băneasa urma să plece un avion de ora 15.15 și să sosească la Galați la ora 17.00, iar a doua zi să decoleze din Galați la ora 09.15 și să aterizeze la București la ora 11.00.

BULETIN METEO GREȘIT INTERPRETAT

Hotărându-se deschiderea oficială a liniei aeriene pentru ziua de 24 iunie 1926, Direcția Aviației Civile a organizat un mare miting aviatic pe aeroportul Băneasa. Iată cum relata deschiderea liniilor aeriene numărul 20 din data de 24 iunie 1926 al ziarului *România Nouă* din Chișinău: „Începând de mâine, joi, cursele de avioane între Chișinău – București vor avea loc în mod regulat. Vor pleca două avioane concomitent din Chișinău și Iași, la

Aeroportul din Galați

Avion aterizat pe aeroportul din Chișinău

ora 7 dimineața, vor ajunge la Galați la ora 08.45 și din Galați va pleca unul singur spre București. Din București va pleca unul singur spre Galați și altul spre Iași, la ora 19.00. Imediat după sosire, se va distribui corespondența.“ Orarul avioanelor era calculat în așa fel, încât să se asigure atât legătura pasagerilor și a corespondenței pentru avionul de Belgrad, de la ora 12.30, cât și pentru avionul de Istanbul, de la ora 12.30.

Au asistat la această solemnitate: regele, principele Nicolae, întreaga familie regală, membrii Guvernului, atașați militari străini, membrii corpului diplomatic, reprezentanții autorităților militare și civile. S-a oficiat un serviciu religios, după care s-au efectuat exerciții de zbor. La ora 17.45 avioanele au plecat în cursele București – Galați, București – Iași, București – Chișinău. Unul dintre aparate, la puțin timp după decolarea de pe Băneasa, a aterizat la Pipera.

Din cauza unei greșite interpretări a buletinului meteorologic, s-a considerat că la Galați erau condițiuni bune de aterizare. Dar începând de la orele 18.00, o adevărată rupere de nori s-a abătut asupra orașului și județului Galați. Avioanele plecate în cursă au avut de luptat cu vântul deosebit de puternic, din care cauză aparatele pilotate de Nicolae Opriș și Samuel Rosmebeniuc au aterizat forțat în comuna Romanul, la 40 km de Galați, iar cel pilotat de Ion Negreanu, lângă Făurei. Abia a doua zi și-au putut continua drumul spre Galați.

În seara zilei de 24 iunie 1926, comandantul aeroportului civil din Galați, Andrei Banu, a constatat cu surprindere, pe la orele 20.00, că cinci aparate evoluează deasupra orașului, fără a avea posibilitatea să aterizeze din cauza terenului acoperit cu apă. Primul a coborât spre aterizare aparatul lui Nicolae Onasie. Roțile avionului au pătruns însă în pământul prea umed și avionul a capotat. Atât pilotul N. Onasie, cât și mecanicul de bord I. Manea s-au ales cu câteva răni ușoare.

În ziarul *Lumea*, apărut la Iași la 27 iunie 1926, sub titlul *Grav accident de aviație lângă Galați*, se scria: „În apropiere de Galați s-a întâmplat astăzi un grav accident de circulație. Un avion plecat în cursa București – Galați, având ca pilot pe N. Onasie și mecanic pe I. Manea, s-a prăbușit, sfărâmându-se complet. Pilotul a fost grav rănit, mecanicul a scăpat neatins.“ Grație măsurilor luate de comandantul aeroportului, celelalte aparate au aterizat în bune condițiuni, cu toată lupta lor cu vântul.

INAUGURAREA AVIAȚIEI CIVILE ROMÂNE

Între timp, pe aeroportul Băneasa mitingul aviatic a continuat cu evoluția unei escadrile militare, acrobații aeriene, exerciții de lupte simulate și prezentarea noului tip de avion Farman – Goliath.

Direcția Aviației Civile a dat, în ziua de 26 iunie 1926, un comunicat oficial privind modul cum s-au efectuat primele curse aeriene pe liniile statului. „În condițiuni foarte dificile, totuși s-au obținut rezultate excelente. Sacii cu corespondență trimiși cu avionul, cu toate adversitățile întâmpinate, au ajuns cu bine la destinație și au fost predați poștei chiar în aceeași zi a expedierii. Pasagerii amatori nu au suferit nimic. Cursele urmează a se executa regulat pe mai departe, conform programului și orariilor stabilite.“

Din cauza terenului inundat, avioanele au putut decola din Galați spre Iași și Chișinău abia în ziua de 27 iunie 1926. Și astfel, primele linii aeriene naționale la Iași și Chișinău fuseseră inaugurate. Zborurile Chișinău – București, Iași – București și Galați – București au transportat corespondență poștală.

Acest eveniment aviatic și poștal important a fost marcat prin baterea la monetăria din Paris a unei medalii din bronz argintat sau argint.

Sub titlul *Avioanele civile au plecat în cursa București – Iași*, în ziarul *Lumea* din Iași, numărul 2.351, din data de 26 iunie 1926, se insera o corespondență specială: „Astăzi după-amiază a avut loc la aerodromul Băneasa solemnitatea inaugurării aviației civile române.“ ■

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

NICOLAE BĂLCESCU CĂTRE ION GHICA

OANA DIMITRIU

Nicolae Bălcescu în 1851

Nicolae Bălcescu a fost unul dintre actorii principali ai schimbărilor profunde care au cuprins societatea românească la mijlocul secolului al XIX-lea.

Corespondența cu Ion Ghica rămâne o dovadă a prieteniei dintre cei doi. Din Scrierile lui Ion Ghica aflăm cum s-au cunoscut. La întoarcerea de la Paris, în 1841, unde obținuse licența de inginer al Școlii de mine, s-a dus să-l viziteze pe Grigore Alexandrescu, aflat în detenție la Gorgani. Cu acel prilej, îl întâlnește pe Nicolae Bălcescu, care se afla și el acolo, sub pază, într-o cameră alăturată, și stătea pe marginea unui pat de scânduri, fără alt așternut decât o manta soldățească ghemuită.

Ion Ghica a fost beneficiarul testamentului lui Nicolae Bălcescu, care cerea ca toate lucrurile și hârtiile care rămân după moartea sa să fie înmânate acestuia.

Din scrisorile păstrate în fondul Bibliotecii Academiei Române, am selectat câteva dintre ele, reprezentative pentru felul intens și înflăcărat în care Bălcescu a trăit evenimentele vremii. Eliberat din detenție, în ciuda stării precare de sănătate, Bălcescu îl anunță pe Ghica că nu a stat „cu mâinile în sân", ci a lucrat mult. Aflat la Paris, frecventează un cabinet pentru citit și un salon finanțate de Scarlat Vârnav, om politic unionist și filantrop, unde se întâlneau tinerii români.

Ion Ghica cu soția

Ion Ghica începe din 1842 să predea la Academia Mihăileană. Tot aici, Mihail Kogălniceanu ține lecții despre istoria Moldovei, stârnind un viu interes. Acest lucru este primit cu bucurie de N. Bălcescu, care îi semnalează lui Ghica existența a două manuscrise despre istoria Moldovei, pe care se oferă să i le trimită în copie, dacă este nevoie.

Într-o altă scrisoare, îl anunță că, împreună cu Christian Tell, s-au decis să tipărească un program al unei Biblioteci militare. De altfel, în repetate rânduri, îl întreabă pe Ghica dacă i-a găsit o funcție în Moldova sau se va angaja în București în cadrul serviciului de artilerie. Acceptul său este amânat pentru că spera să plece la Iași cu ajutorul lui Ghica.

Pagini din corespondența...

În 1844, apare lucrarea Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei și până acum, **la Iași, la Cantora Foiei Sătești, tipografia lui Mihail Kogălniceanu, așa cum își dorise însuși autorul în luna martie a acelui an. De altfel, Bălcescu dorește să fie scoasă într-un tiraj de 1.000 de exemplare, deoarece el afirmă că are unde să le vândă în București.**

În inventarul Cabinetului de Manuscrise al Bibliotecii Academiei Române, se găsesc numeroase materiale legate de viața și opera lui Nicolae Bălcescu, identificate la Bălcești sau la Palermo, aduse prin strădania lui Ion Ghica.

[București, 2 noiembrie 1843]

Dragă Ghica,

Alexandrescu mi-a adus, acum tri zile, scrisoarea dumneavoastră. Îmi scrieți că postul meu e asigurat, dar că marea dificultate este chestiunea pecuniară.

Aș dori, dragul meu, dacă ar fi posibil să îmi explicați ce implică acest post pe care l-ați rezervat și aceste funcții foarte importante care mă așteaptă și că, dacă există probabilitatea ca această dificultate să fie rezolvată curând sau în viitorul apropiat, să știu pe ce să mă bazez, dacă trebuie să aștept sau să mă angajez într-un fel pentru a ocupa un post aici. Explicați-mi deci clar și sfătuiți-mă ce să fac.

Mă mir că nu ați primit încă nicio scrisoare de la mine, v-am scris totuși două scrisori. Am aflat cu plăcere că domnul Kogălniceanu s-a hotărât să facă un curs de istorie a Moldovei. Să sperăm că va îmbogăți țara cu o istorie bună. Noi avem aici două manuscrise despre istoria Moldovei, unul care începe de la Traian până la Aron vodă, epocă cu care logofătul Miron a început a scrie istoria. Autorul acestui Letopiseț voluminos este anonim. El și-a lucrat biografia prescurtată atât pe manuscrise naționale, ca pe acela al vornicului Ureche și ale altora, cât și pe lucrări ungurești, poloneze și rusești. Celălalt, care e mai recomandabil, e scris de un anume Axintie Uricarul după manuscrisele lui Vasili Damian și Teodor Dubeu și alții. Începe de la Eustratie Dabija vodă, de acolo de unde Miron s-a oprit, și continuă până în 1716. Conține o mulțime de detalii. Dacă domnul Kogălnicenu nu are aceste

... adresată de Bălcescu lui Ion Ghica

două lucrări, aveți bunătatea să îmi spuneți și îi voi trimite o copie.

Toți prietenii noștri sunt bine și vă trimit multe urări de bine.

Al dumneavoastră afectuos prieten, N. Bălcescu

[Adăugat de Gr. Philites, Grigore Filitti]

Dragă Ghica, profit de ocazia prezentă ca să vă trimit omagiile prieteniei mele și să vă mărturisesc golul pe care îl resimt eu, cât și toți cei care v-au cunoscut, datorat absenței dumneavoastră, care ne face să afurisim Iașul și toată Moldova.

Gr. Philites

Christian Tell
(sursa: Galeria Portretelor, M.N.I.R.)

București, 16 noiembrie 1843

Dragul meu Ghica,

A trecut un secol de când nu am mai primit scrisori de la dumneavoastră. Sunt foarte îngrijorat. În ultima pe care am primit-o, era a doua, nu menționați că le-ați primit pe ale mele, v-am scris totuși trei. Ocupațiile dumneavoastră i-au alungat din memorie pe prietenii dumneavoastră?

Dragă prietene, anunțați-mă cât mai repede posibil la ce să mă aștept din Moldova, pentru ca să mă pot angaja aici la artilerie, unde mi se oferă un serviciu.

Aici, toate afacerile merg cum le-ați lăsat. Prietenii dumneavoastră sunt bine și vă transmit prietenia lor. Numele dumneavoastră este tot timpul menționat în întâlnirile noastre și eu… câștig mult.

În câteva zile, vă voi trimite un program al unei Biblioteci militare, pe care eu și Tell o tipărim. Sper ca dumneavoastră să ne aduceți câțiva abonați dintre militarii moldoveni. Trimiteți-mi, vă rog, un Album literar, sper că avansează și că articolul dumneavoastră despre instrucție a apărut.

Sper, de asemenea, să nu uitați să îmi scrieți cu poșta următoare.

Al dumneavoastră,
N. Bălcescu

Domnii Filitti și Bolintineanu, care se găsesc în acest moment la mine, vă trimit complimentele lor.

[Pe verso:] Domnului mare spătar Ion Ghica, profesor la Academia din Iași.

[București, 14 martie 1844]

Dragul meu Ghica,

Am fost extaziat când am aflat, că, în fine, te voi vedea chiar și pentru scurt timp. Îmi pierdusem speranța de când am avut confirmarea domnului Plaïnos, pe care l-am văzut la tatăl dumneavoastră, că nu veți veni.

Îți mulțumesc pentru buna dispoziție a priori pentru scrierea mea: amorul meu propriu de autor mă face să cred că încă le păstrezi, după ce le-ai citit. M-am decis să fac o broșură într-o ediție frumoasă, in octavo, dar, în acest moment, dacă îmi permiteți, revin la principiul economic. Voi observa numai un lucru, la care te rog să te gândești. Ar trebui să le imprimăm pe două coloane, una în valahă, alta în franceză? Cunoașteți societatea noastră, mă vor critica „aspru" sau mă vor acuza de înfumurare, „a scris și el câteva rânduri", vor spune privitorii, „și deja se tipărește în nu știu câte limbi".

Cântăriți, vă rog, aceste considerații și acționați în consecință, vă las responsabil.

Dacă totuși credeți că această scriere va merita o traducere în franceză, atunci veți putea tipări separat o broșură și o veți lansa câteva săptămâni după publicarea în limba valahă.

Vă rog frumos, dragă Ghica, să citiți atent manuscrisul și, dacă vei vedea câteva greșeli, să le corectezi. Când l-am copiat, nu am fost liniștit, astfel s-au strecurat mai multe greșeli. Așadar, veți găsi adesea „se" în loc de „ъ" și „ci" în loc de „jo", greșeli pe care le fac adesea din cauza pronunției mele greșite; revedeți deci manuscrisul înainte de a-l tipări.

La sfârșitul paragrafului despre miliție, după două perioade care explică revolta maselor, adăugați că această revoltă era uneori generală, pentru toată țara, și alteori se făcea pe regiuni.

Nu tipăriți lista lucrărilor citate, pentru că trebuie completată, deoarece am dezvoltat puțin mai

mult partea de artă militară. Ți-o voi da cu tot manuscrisul, când ne vom vedea.

Aș vrea, dragul meu, să scoți cel puțin 1.000 de exemplare.

Am mijloacele să fie vândute aici și aș vrea să câștig, dacă va fi posibil, cât de puțin, căci pentru moment sunt sărac ca Iov.

Discutați acest lucru cu o tipografie sau cu domnul Kogălniceanu, dacă doresc să le trimit traducerea pe care am făcut-o cărții generalului Jomini: *Tablou analitic al principalelor combinații de război*. Această lucrare este foarte recomandabilă și aș vrea ca militarii noștri să înceapă să acumuleze noțiuni despre meseria lor. Dacă doresc să tipărească, le voi ceda manuscrisul, nepretinzând decât 60 de exemplare pentru mine.

Elena Negri

Lucrarea nu va avea mai mult de 12 file tipărite, in octavo. Țin să pot face acest demers din motive majore, pe care le aprobați cu susținere și pe care vi le voi spune când ne vom vedea.

Nu uitați când veți veni să îmi aduceți cartea pe care v-am cerut-o în ultima vreme (*Pustnicul de la Arlincourt*) și lista pe care încă nu am primit-o.

Adio, prietenul tău,

N. Bălcescu

Îți trimit o poezie de la Bolintineanu.

[București, 23 mai 1844]

Iubite Ghica,

Cu poșta de alatăieri n-am primit de la tine nicio scrisoare. Se vede că ți-a fost lene să tot scrii. Aș fi dorit mult să aflu cum ai găsit trebile la Moldova, când te-ai întors. Am auzit că Asache este iar tare și mare, că s-a împrietenit cu A. Balș, de care mi-a părut tare rău. Aș vrea să am idee dacă ar trebui să primesc aci o slujbă, rămâind ca, când ne-o veni bine, să o las, sau să nu mă mai încurc.

Cu poșta viitoare îți voi trimite sfârșitul scrierii mele, cum și un articol asupra Bătăliei de la Cosova, de care ți-am vorbit, și încă un articol, foarte interesant, de la Voinescu, asupra stării judecătorești, aci, la noi. Ca să nu plătim bani la poște gândesc să-ți trimiț prin Eforia Școalelor, la profesorul de la Focșani, care să le dea la profesorul moldovean de Focșani, ca să ți le trimiță. N-ar strica să scrii acestuia, ca viindu-i un pachet pe nume-ți, să ți-l trimiță îndată.

Pentru tipărirea broșurei fă cum știi și mă scapă de grija asta. Bani, ce-ți va trebui pentru aceasta, scrie-mi să ți-i trimiț. Îngrijește, mă rog, numai ca să iasă corect, să nu se facă greșeli, mai cu seamă la citații.

Urianu a vrut să-mi dea un articol ca să-ți trimiț, dar n-am vrut să-l primesc, că mi-au zis că într-însul face apologia pedepsei de moarte și sinucidului, gândesc că am făcut bine.

Din broșură oprești vreo sută de exemplare acolo, iar celelalte să mi le trimiți.

Săptămâna aceasta n-a înfățișat nimic mai deosebit, afară de însurătoarea lui bezdadea Panaiot Ghica, pe care l-au furat Iancu Ruset într-o seară și l-au dus la Breaza, unde l-au însurat c-o fată d-a lui. Frații ginerului sunt furioși și au dat jalbă la vodă împotriva lui Ruset, zicând încă că fratele lor e nebun și că prin urmare ei, cu toate că s-a însurat, dar starea nu i-o dă.

Cât pentru politică, nu se vede, nu se aude nimic.

Obicinuește-te a-mi scri pe toate poștele, că mă vei îndatora mult.

Adio, prieten,

N. Bălcescu

P.S. Amintește-mi de domnul P. Balș; spune-i că o să-i scriu cu poșta următoare. Amintiți-i lui Ionescu că aștept de mult timp răspunsul la scrisoarea pe care i-am scris-o prin dumneavoastră.

Paris, 3 februarie 1847

Iubite Ghica,

Nu mi-ai scris de mult. Eu asemenea nu ți-am scris și pricina e că neprezentându-mă în poște atunce nu vreau să dau de cetit celor ce nu mă iubesc și pe care nu-i iubesc. Oricât de

asemănătoare lucrurilor ți-aș fi scris mi-ar fi părut rău ca să fie cetite de altul mai-nainte. Mi s-a părut cam ciudat să nu-mi vorbești nimic despre căsătoria ta. Cu toate acestea, îți urez iubite Ghica, cu toată puterea prieteșugului ce am pentru tine, îți urez multă fericire. Fericire intimă care crez că e singura adevărată și pentru care acum nu mă simț menit. Nu știu proiectele tale? Nu știu de ce faci? Și ce ai de gând să faci în țară, în împrejurările de față.

În scrisoarea ta din noiembrie îmi reproșai nelucrarea mea și te înșelai foarte. N-am stat cu mâinile în sân, aci. Nu poci afla a-ți descri toate ce am lucrat, dar le vei afla odată.

N-am de mult știri din țară. Nimeni nu-mi mai scrie. Se vede ca v-a legat de tot mâinile și înțelegerea potentații. Ce impresie a[u] făcut acolo nenumăratele articole din jurnalele franceze? Primitu-le-ați?

Chestiunea noastră a înaintat foarte mult în Franciea. Este de mirare a vedea cu ce inimă s-au ocupat mai toate jurnalele de noi, în zilele trecute. Nu este zi aici să nu vedem câte ceva cu jurnale pentru noi.

Duhul Junimei d-aci încă s-a format bine. Avem acum un cabinet de cetire, c-un salon minunat făcut de Vârnav. Acesta este un centru de adunare a românilor.

Eu nu știu când m-oi întoarce în țară. Aș vrea să fie cât mai târziu se va putea. Am fost tare bolnav în luna trecută. Am fost încă tare supărat.

Gândesc să plec în Italia peste vreo trei zile, voi ședea numai vreo două luni și mă voi întoarce în Paris.

De îmi vei scrii, adresează-mi scrisoarea la Palermo, în Sicilia, poste-restante. Voi zăbovi acolo câteva zile, căci voi găsi pe Basile Alecsandri și pe Mme Negry, care se află tare bolnavă. Doctorii d-aici au hotărât-o de nevindecat. La Neapoli a fost foarte rău bolnavă. Din norocire Basile e lângă dânsa. Îți scriu acestea numai pentru tine și nu aș vrea să le arăți la nimeni altul.

Îți alătur aci un cuvânt ce am zis la patrioții adunați pentru revelionul Anului Nou. A plăcut la mai mulți. Îl poți ceti la toți intimii noștri cum Voinescu, Șt. Golescu, Predescu și alții, dar nu-i da multă publicitate, nici scoate copii afară, căci nu voi să-mi închiz drumul d-a mai putea trăi în țară la întoarcerea mea.

Adio, iubite Ghica, fii fericit și gândește-te câteodată la prietenul tău,

N. Bălcescu ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 august 2026, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**, ediția tipărită.

– Ce fructe a primit cadou Babur de la Daulat Han Lodi?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din mai 2026 este:

„Argentina“

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **domnul Iulius Hoffman**, din **Sibiu**, jud. **Sibiu**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2027.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, București**

E-mailul nostru: **mistoric@gmail.com**

JENNY BOERESCU REDESCOPERITĂ PRINTR-UN ALBUM DE FAMILIE

ANA-CRISTINA IRIAN

Există obiecte care supraviețuiesc oamenilor și care, fără să fi fost destinate publicului, ajung să vorbească mai mult despre o epocă decât un document oficial. Un astfel de obiect este albumul fotografic al familiei Boerescu: un caiet artizanal de 40 de pagini, realizat din carton moale, cu o copertă decorată printr-un decupaj colorat dintr-o revistă occidentală. Albumul conține fotografii de epocă lipite manual, unele desprinse de-a lungul timpului, precum și reversuri pe care se păstrează dedicații intime, completate ulterior cu adnotări scrise cu pixul, în anii 1980. Fotografiile alb-negru, unele deteriorate sau reparate cu bandă adezivă, dezvăluie un univers vizual care acoperă perioada 1920 –1970.

Jenny Boerescu în 1925, ...

Albumul a ajuns la mine acum câțiva ani, în dar de ziua mea. Ceea ce părea a fi albumul unei familii necunoscute din București, la o privire mai atentă, în lumea digitală, s-a transformat într-o surpriză: una dintre protagonistele albumului, o anume Jenny Boerescu, avusese, undeva prin 1936, o voce înregistrată pe disc „Columbia". De undeva, de departe, se mai aude: „Îți cânt iubirea mea nebună, tu ia-o și-o du,/ Căci toată viața mea ești tu". Cineva salvase o voce de femeie din uitare. Dar cine era Jenny Boerescu?

PRIMUL DUET FEMININ

Jenny Boerescu, menționată în album și ca Ioana, Jenica, Jeni sau Jeny, a fost una dintre dizeuzele cunoscute ale Capitalei interbelice. Prezența ei pe scena muzicală a anilor 1930 este documentată în numeroase publicații ale timpului: invitată permanentă la radio, concertând în România și peste hotare, regăsindu-se în turnee la Botoșani, Iași, în emisiuni radiofonice și programe muzicale alături de diferite formații. Un program radio confirmă că

... 1928, în Parcul „Carol", ...

... 1930, ...

vocea ei s-a auzit și la Viena.

Un moment important al carierei l-a constituit colaborarea cu Rada Moldovan, împreună cu care a format, în anii 1930, primul duet feminin de referință în peisajul muzical al epocii, o formulă artistică unică, inițiată de Elly Roman. Despre această colaborare, Cristian Vasile, împreună cu care au și înregistrat o serie de melodii cunoscute, a povestit într-un interviu acordat ziarului *Steagul Roșu* în 1967, la trei decenii distanță, semn că impactul duetului rămăsese viu în memoria culturală a epocii. Andrei Ruse a evocat, la rândul său, succesul celor două cântărețe în romanul *Zaraza*.

Apariția unui duet feminin într-un peisaj muzical dominat de figuri masculine, precum Cristian Vasile sau Jean Moscopol, nu era un eveniment oarecare. Acesta reprezenta o afirmare a vocii feminine în spațiul public și în cultura populară a Bucureștiului interbelic, un moment de ruptură simbolică într-o societate aflată între tradiționalism și cosmopolitism, ca parte a unei elite culturale urbane în plină formare.

... 1932, ...

O regăsim pe Jenny Boerescu în turnee și emisiuni radiofonice până în 1948, după care urmele sale publice se sting odată cu transformările politice ale României postbelice. Dintr-un ferpar de ziar, la rubrica „Decese", publicat de fratele Anghel, aflăm că Jenny Boerescu s-a stins din viață la București, în octombrie 1982. A trăit în Crângași. Nu știm dacă mormântul ei mai există, deoarece în 1986, odată cu lucrările de sistematizare la Lacul Morii, multe morminte au dispărut sau au fost strămutate.

Întoarcerea la album ne dezvăluie un alt strat al poveștii. Jenny Boerescu ocupă aproape jumătate din spațiul vizual al albumului de familie, o prezență excepțională într-un obiect a cărui logică obișnuită privilegiază momentele colective, nunțile, reuniunile, portretele de grup. Ea apare în portrete individuale de studio, singura persoană din album care beneficiază de această ipostază cu o astfel de frecvență, alături de prieteni, în fotografii de concert și de scenă, în instantanee vernaculare realizate de familie, în costume tradiționale după moda perioadei interbelice, în spații publice ca Parcul „Carol", în fotografii din călătorii.

... 1940, cântând într-un restaurant, ...

O VOCE SALVATĂ, O POVESTE REÎNTREGITĂ

Sursele imaginilor sunt diverse: ateliere fotografice de studio din fostul cartier Uranus, de pe actualul Bulevard Regina Elisabeta, fotografii realizate de fotografi ambulanți, fotografii vernaculare produse în familie. Varietatea ipostazelor – artistă, soră, mătușă, femeie cochetă – construiește un personaj cu mai multe fețe, nereductibil la un singur rol social.

Albumul conține și un al doilea nivel narativ, ascuns privirilor formale: pe reversul fotografiilor desprinse în timp apar adnotările intime ale lui

... cu mama și cu prieteni...

Jenny, stări emoționale, capricii, motivațiile de a se fotografia la un moment dat, dar și dedicații ale altor membri ai familiei, adresate ei, „tante“ sau „tanti Jenny“. Acest al doilea strat narativ precedă cronologic și afectiv discursul formal al albumului, indicând că Jenny era destinatara afecțiunii familiale, figura în jurul căreia se organiza memoria colectivă a grupului.

Naratoarea albumului este, cel mai probabil, Dorina, fiica mai mare a Mărioarei, sora lui Jenny. Mărioara, căsătorită Ștefănescu și mamă de familie, este un alt personaj de referință al albumului. Dorina a contribuit la completarea albumului în anii 1980, probabil cu ajutorul mamei sale sau al unchiului Anghel, construind în jurul lui Jenny un adevărat mit familial. Repetiția portretelor sale, poziționarea lor centrală, varietatea ipostazelor funcționează ca o canonizare vizuală. Jenny nu este doar un subiect fotografiat. Ea este figura simbolică a memoriei colective de familie. Albumul se construiește în relație cu ea, o evocă acolo unde nu este prezentă vizual și devine scena domestică a unei vedete pe care familia o transformă într-un reper.

La un moment dat, mâna care a completat albumul s-a oprit din scris, lăsând aproape jumătate dintre imagini fără date sau explicații. Totuși, însemnările din prima parte a albumului au oferit repere importante pentru indexarea imaginilor și pentru reconstituirea informațiilor lipsă.

Albumul fotografic al familiei Boerescu este mai mult decât o colecție de imagini. Este un construct vizual, afectiv și ideologic, un obiect care a supraviețuit unui secol și care, ajuns în mâinile unui cercetător, redeschide o lume. Prin el, Jenny Boerescu iese din anonimat, nu ca personalitate publică recuperată de istoria oficială, ci ca figură umană complexă, cu o carieră muzicală remarcabilă, cu o viață personală intensă, cu o prezență excepțională în memoria intimă a celor care au iubit-o.

Cu nepoata Dorina

... și cu o cântăreață sârboaică, la Belgrad

Poate că în lipsa familiei extinse a surorii sale, Mărioara Ștefănescu, nu am fi auzit povestea lui Jenny, cea care, undeva prin 1936, își cânta iubirea nebună pe un disc „Columbia“. O putem asculta și astăzi datorită unor înregistrări ale melodiilor „Pe străduța noastră mică“, „Îți cânt iubirea mea nebună“. Cineva a salvat o voce de femeie din uitare. Albumul a salvat și chipul. Familia i-a scris o poveste.

O cercetare extinsă dedicată acestui subiect a fost publicată pe platforma Iscoada.com.

Fotografiile publicate provin din albumul de familie aflat astăzi în colecția Omnia Photo. ■

ALBUM ISTORIC

În continuarea articolului despre Jenny Boerescu, vă oferim alte fotografii din album.

Frații Jenica și Dan Boerescu, probabil 1928. Dan Boerescu a fost actor și director de trupă, fiind cel care l-a lansat pe cunoscutul actor Puiu Călinescu. Fotografie realizată într-un studio fotografic, colorată manual

Fotografie de studio, din 1930; Jenny Boerescu este în partea dreaptă

Jenny Boerescu în Parcul „Carol“, 1929...

... și cu sora ei Constanța (stânga), în 1931.
În spate, în dreapta, se zărește silueta fostului Muzeu Militar

În 1934

La nunta lui Nicolae Boerescu, frate.
De la stânga la dreapta:
Nicolae, soția Nuți, Jenny
și fratele Anghel, 1938

Jenny împreună cu nepoata Dorina și prieteni,
așezați la o masă, într-un restaurant, cca 1940

Jenny, poziționată în centrul imaginii, la nunta nepoatei Tanța-Pepita,
fiica mai mică a surorii Mărioara Ștefănescu.
De la stânga la dreapta, în picioare:
familia Ungureanu (sora Constanța împreună cu soțul);
Tanța-Pepita și soțul; Mărioara Ștefănescu;
partenerul lui Jenny Boerescu;
soțul Mărioarei, Ion Ștefănescu-Neamțu, cca 1970

1848 – 2010

Ce schimbări aduce IA în spațiul orbital și în competiția dintre marile puteri pentru acesta? (Magazin istoric, **nr. 4 – 12/2023; 1 – 12/2024; 1 – 12/2025; 1 – 6/2026**)

ȘCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Ordinea sistemică global-orbitală ca viitor imediat. **Procesul de elaborare și instituționalizare a unei noi ordini internaționale se desfășoară așadar acum într-un mediu cu totul diferit de precedentele istorice de organizare sistemică a Terrei „politice“, fie că ne referim la Tordesillas, 1494 (acordul prin care Spania și Portugalia au împărțit Lumea Nouă), Viena, 1815, Versailles, 1918, Ialta – Potsdam, 1945 sau Paris (post-Război Rece), 1990. Pentru prima dată, arhitecții noii ordini… globale (nu e încă inventată o denumire nouă, atributul „globală“ având până acum doar restrictiva conotație „pământească“) au a lua în considerare nu doar geografia politică terestră, ci ansamblul global-orbital, așadar al întinderilor terestro-atmosferice cuplate acum cu cele orbitale, întinderile nesfârșite dincolo de atmosfera proprie, deocamdată în spațiul orbital al Terrei și al Lunii (intersectate în ceea ce numim spațiul cislunar) sau, în perspectivă, al altor planete, în primul rând Marte. Arhitectura noii ordini pe Pământ are a lua în considerare și gestionarea politică în plan orbital, deja populat accelerat de acțiuni umane după momentele „Sputnik – 1957“, „Iuri Gagarin – 1961“ sau „pasul mare al omenirii“ al aselenizării americanului Neil Armstrong în 1969. Un expert evaluează astfel noua geografie politică umană: „Ordinea emergentă nu se va limita la Pământ. Progresele rapide în tehnologia rachetelor, robotică și sistemele satelitare transformă spațiul cosmic dintr-o frontieră științifică într-o arenă centrală a competiției geopolitice. Altădată o scenă abstractă pentru rivalitatea din timpul Războiului Rece, spațiul cosmic găzduiește acum o aglomerație de actori statali și privați care caută avantaje strategice, profit comercial, resurse lunare și de asteroizi, prestigiu și dominație tehnologică“.**

Noua ordine sistemică global-orbitală include nu doar evaluarea importanței geopolitice a „cheilor" tradiționale ale sistemului pământesc, de la stăpânirea Eurasiei sau „Indo-Pacificului" ori a libertății de circulație navală pe oceanul planetar, restricționată politic în puncte de inflexiune, ca în Bosfor și Dardanele sau Hormuz (unde azi este în curs o evoluție confruntațională S.U.A. – Iran) și Malacca, la constrângerile impuse prin doctrina Monroe ori similare. Ea se referă și la geografia orbitală modelată de ineditul amplasării marilor „centre de date" pentru inteligența artificială, constelațiilor de sateliți și stațiilor spațiale ori „insulelor" colonizate uman pe Lună în anii următori și în întinderea cislunară sau – de ce nu – pe Marte.

Desigur, geopolitica croirii noii ordini global-orbitale se desfășoară pe Terra în parametrii sistemului de tip Westfalia, cu paradigma succesiunii războaielor hegemonice impuse de anarhia inerentă unei asemenea organizări – cum se evidențiază și acum –, dar este clar că aplicarea unor rețete vechi a devenit nu desuetă, ci contraproductivă în planul continuității civilizației umane. Până la conturarea definitivă a acestei noi geografii de ordine global-orbitală vom avea o cale lungă, dar suntem în pragul primei sale etape de parcurs. Cazul fericit ar fi cel al dinamicii colaborării globale, devenită de acum paradigmatic predominantă și atotcuprinzătoare. Altminteri, teza unei autorități orbitale, deja dezvoltată, poate proiecta o revenire la raporturi de subordonare de tip medieval între actorii sistemici terestro-orbitali.

Un nou capitol de strategie militară: dimensiunea orbitală. În acest context este firească apariția unor noutăți, precum economia orbitală și proiectele ei de dezvoltare ori a unei strategii de tip militar adresată noului spațiu cucerit. Noul capitol al strategiei militare are a răspunde exigențelor războiului purtat cu o tehnologie fără precedent, a cibernetizării și IA, care au extins în spațiu înfruntarea violentă de putere, ca niciodată, dincolo de Pământ, în actuala fază a evoluției umane. Noua confruntare de putere este înrâurită însă de aceleași principii sintetizate, de la Homer, Tucidide și Sun Tzî până la Clausewitz, de aproape trei milenii de experiență umană sângeroasă sub zodia zeului Marte. Întregul „pachet" de principii strategice distilat de războaiele fără număr ale trecutului – de la obiective și putere la dispoziție, raport de forțe și organizare logistică, concentrarea de putere în puncte decisive, culegerea de informații despre inamic și vectorii psihologici și temporali însoțitori,

Principiile enunțate de teoreticianul prusac al războiului Carl von Clausewitz (1780 – 1831)...

pentru a realiza surprinderea și victoria ori a determina evitarea conflictului inutil – îl vom regăsi în acest nou capitol al strategiei. Aici e evident un aspect inedit care schimbă – dincolo de faptul similitudinii principiale cu confruntarea terestră, apărută firesc – în totalitate peisajul geopolitico-strategic al viitorului civilizației umane. Ne referim la apariția și evoluția spectaculoasă, încă nu pe deplin consumată, a Inteligenței Artificiale (IA), care va modela decisiv modul de înțelegere și desfășurare al înfruntărilor belice în era terestro-orbitală.

... au rămas valabile și astăzi, în epoca stațiilor spațiale

„Abecedarul" strategiei militare tradiționale terestre arată că obiectivul înfruntării armate este ocuparea/dominarea în propriul beneficiu a unor noi „teritorii" (fizice sau economice ori de prestigiu) între competitori și supunerea/anihilarea, chiar exterminarea inamicului. Obiectivul istoricește ascuns sub mantia disputei materiale sau trufiei și mândriei

conducătorilor, ori a competiției pentru o femeie (Elena din Troia la Homer sau „răpirea sabinelor“ la începutul Imperiului Roman) ori alte pretexte, este, în ultimă instanță, stăpânirea unor noi resurse necesare existenței proprii. În războaiele tradiționale purtate pe Terra, strategia militară reclama strânsa corelare în binomul ofensiv/defensiv, cu accent pe logistica necesară, de la construcția și menținerea forței militare, costisitoare în toate epocile, până la amenajarea militară a teritoriului propriu ori cunoașterea direcțiilor de atac pe cel inamic. În panoplia războaielor, logistica defensivă terestră includea o rețea proprie de fortărețe și linii de apărare la granițe – îndeosebi pe fluvii/râuri sau la adăpost de munți sau mări, oceane (Atlanticul și Pacificul, pentru S.U.A., în era modernă), iar cea ofensivă premia izbânda prin inovație tehnologică: de la utilizarea de elefanți introdusă în premieră de cartaginezul Hannibal la scărița de șa și arcul mongolilor lui Ginghis-han și de la flotele persanului Xerxes la cele britanice pentru războaie expediționare, de la legiunile romane sau șarjele cavaleriei medievale la tancurile și rachetele moderne. Totul completat mereu cu intensa culegere de informații despre inamic. În noul capitol al strategiei militare a epocii orbitale, locul tradiționalelor sisteme de fortărețe sau al liniilor de fortificație este luat de cele desenate din sateliți și constelații satelitare, centrele de date orbitale și stațiile spațiale umane, iar armătura nervoasă a dispozitivului militar este asigurată,

Invențiile tehnologice au mărit în progresie geometrică efectul distructiv al armelor: arcaș mongol, ...

comunicațional și acțional, de IA, care a atins deja stadiul funcționării autonome, așadar fără control uman. Cunoașterea azi a logisticii ofensive/defensive inamice este facilitată de tehnologia avansată, care oferă și soluții pentru operații de înșelare, de la „maskirovka“ la bruierea sau intoxicarea punctelor forte ale inamicului (centre de date, sateliți/constelații de sateliți etc.).

Câteva cifre sprijină cele afirmate mai sus și avertizează asupra primejdiilor în cursa orbitală dezvoltată în viitor. De la lansarea primului satelit artificial în 1957, această infrastructură orbitală, mai ales dezvoltată în ceea ce se numește LEO (până la aprox. 1.000 de mile deasupra Pământului) cuprinde astăzi cca 13.000 de sateliți activi, dintre care peste 11.000 aparțin S.U.A., iar 1.170 Chinei. Mulți dintre aceștia sunt lansați de companii

... tancul greu american Abrams,...

private și servesc mai ales intereselor comerciale publice și particulare: de la asigurarea conectivității comunicaționale terestre cu zonele izolate la schimburi financiare sau între diversele centre de date terestre (utilizând „Internet of things“ – Internetul obiectelor, rețeaua de dispozitive interconectate) și orbitale; de la oferta de date despre activități pe Terra prin observație permanentă (utilizate și de privați, și de guverne) la legături cu Pământul ale corpurilor necerești din LEO. Nu trebuie uitate și informațiile militare transmise în cazul unor războaie (precum cel recent, din Iran), care tind să fie decisive în deznodământul înfruntărilor terestre. Un exemplu elocvent al acestui impact este constelația satelitară Starlink, construită în LEO de compania privată a lui Elon Musk, care, utilizată inițial gratuit de Ucraina în războiul cu Rusia, a generat în câmpul operațional un avantaj decisiv apărătorilor. Acest exemplu explică și prelungirea acestui conflict, dar și faptul că a consolidat și accelerat modificarea radicală a naturii războiului contemporan, utilizarea IA și a unor astfel de constelații satelitare impunând dronele (mai ales în „roiuri“) ca element principal al înfruntării, generatoare de victorie pe câmpul de luptă terestru.

Nu doar în domeniul militar este valabilă importanța acestei logistici din LEO. Comerțul orbital în 2024 a însumat cifra de 613 miliarde de dolari, crescând anual cu 8%. În 2024, din 259 lansări orbitale (una la fiecare 34 de ore) înregistrate în acest cadru, 145 au aparținut S.U.A., depășind pe cele ale

... devenit, la rândul lui, neputincios în fața dronelor, izolate sau în roiuri

Chinei de două ori. Planificarea lansărilor de sateliți prevede creșteri considerabile. S.U.A. va lansa în următoarea decadă 60.000 de sateliți, iar China peste 40.000. Întrecerea acerbă dintre S.U.A. și China în LEO este privită critic de specialiști. „Statele Unite se bazează în prezent în mare măsură pe un unic lansator de sateliți – SpaceX –, iar constelația Starlink constituie majoritatea sateliților americani" – impunând o concluzie plină de scepticism: „Având în vedere că China este extrem de motivată să reducă decalajul, dominația de astăzi a S.U.A. în LEO nu garantează continuarea dominației mâine." Planificarea chineză scontează ca în 2045 să aibă întâietatea în spațiul orbital ca infrastructură și activități, dar această cursă extrem de accelerată are și un revers primejdios. Literatura de profil consemnează că, în lipsa unor măsuri adecvate de reducere a decalajelor în noul spațiu beligen, în care predomină câteva mari puteri, mai ales în ce privește instalarea de centre de date orbitale, „tehnologia de acțiune orbitală ar putea transforma țările în curs de dezvoltare în furnizori de date și consumatori de inteligență artificială, în timp ce controlul lor și valoarea rămân concentrate în S.U.A. și China".

Trecutul competiției militare orbitale. Se poate afirma că, reflex al competiției terestre, cele două superputeri ale Războiului Rece, S.U.A. și U.R.S.S., după „momentul Sputnik-1957", au luat în considerare utilizarea militară a accesului cosmic, consemnând debutul capitolului de strategie militară orbitală. În 1958, președintele S.U.A., D. Eisenhower, a aprobat programul „Corona", care reglementa identificarea sateliților sovietici, dar și obținerea de imagini ale teritoriului U.R.S.S. și statelor comuniste și mișcărilor de trupe pe teritoriul acestora. U.R.S.S., la rândul ei, a avut un astfel de program de supraveghere militară a adversarului, numit OKO, bază a unui sistem de alertare timpurie în cazul unui atac inamic cu rachete. În principal, acesta era compus din radare și un sistem spațial format din sateliți pe orbite geosincrone (nu putea identifica lansarea unei rachete individuale). Atât sistemul american, cât și cel sovietic asigurau și o supraveghere a întregului spațiu terestru, potrivit tehnologiei vremii. În 1980 – după o etapă de destindere și colaborare cu rădăcini în criza cubaneză și un vârf de cooperare orbitală între cei doi mari în 1972, sancționat printr-un tratat bilateral –, pe fondul adâncirii crizei interne a U.R.S.S., ambele superputeri au luat în calcul un posibil război, inclusiv în spațiul orbital. S.U.A. a construit o rachetă antisatelit, lansată de pe avioane de vânătoare F-15, iar în septembrie 1985, într-un test, au distrus prin impact cinetic un satelit real (dezafectat), lansând o rachetă anti-satelit (ASAT) la o altitudine de 555 km. Programul a fost anulat însă în împrejurările destinderii S.U.A. – U.R.S.S., intervenite în 1986 – 1989, și ale progresului controlului armamentelor strategice.

Primul satelit artificial, lansat în 1957

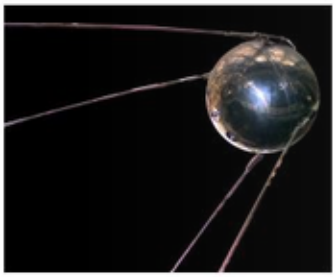

Decizia președintelui R. Reagan de a instala un scut anti-rachetă anunțată din 1983 (așa-numitul „Război al stelelor") își are originea în idei și încercări din anii '50, dar a remodelat practic istoria terestră a acelor ani. Pe de o parte, a generat „efectul Gorbaciov", noul lider, instalat la Kremlin în martie 1985, lansând o transformare internă (perestroika), paralel cu încercarea de încheiere a unor înțelegeri cu S.U.A. (în 1987 –

1989). Potrivit unor opinii, strategia lui Gorbaciov s-a datorat temerii că prin „Războiul stelelor“, S.U.A. obținea superioritatea militară și că unei înfrângeri îi este preferabilă o înțelegere, prin controlul armamentelor strategice. În această direcție, primul Tratat START a fost semnat în iulie 1991 de președinții american și rus, înainte de dizolvarea Uniunii Sovietice, cu obiectivul reducerii focoaselor nucleare și a rachetelor, iar cel din urmă încheiat (START-3,

Un avion F-15 lansează o rachetă anti-satelit

semnat în 2010) a expirat în februarie 2026. Tratatele privind controlul reciproc relativ la armamentul strategic (START) au arătat că, chiar în contextul existenței unei descurajări nucleare reciproce S.U.A. – U.R.S.S – așa-numita MAD (doctrina „distrugerii reciproc asigurate“) –, colaborarea orbitală se impune, fiind preferabilă războiului. Tratatul S.U.A. – Rusia din 2010 avea o rezervă americană, stipulând că prevederile lui nu împiedică progresul scutului anti-rachetă al S.U.A., astfel încât instalarea în România și Polonia a bazelor Aegis terestre a avut

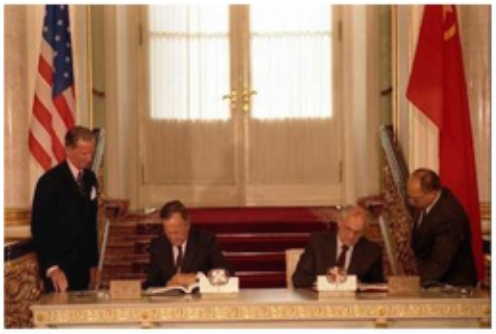

Semnarea Tratatului START-1 de președinții George H.W. Bush și Mihail Gorbaciov, la 31 iulie 1991

loc în intervalul 2013 – 2026. Totodată, în primul său mandat ca președinte al S.U.A., Donald Trump a intenționat ca START-3 să fie înlocuit cu un tratat trilateral S.U.A. – Rusia – China în domeniul armamentului strategic, necesar ca urmare a creșterii arsenalului nuclear chinez, fără însă a se proceda în consecință. Administrația Biden a semnat prelungirea în 2021 a Tratatului START-3 din 2010 pentru încă cinci ani.

Cum arătam, din 2003 – 2004, China intră în rândul competitorilor din spațiul orbital. Peisajul strategic se schimbă, inaugurându-se o nouă perioadă de confruntare. Sunt abandonate rând pe rând reglementările asumate privind armamentele strategice – MAD, START 1 – 3, așadar azi suntem în faza lipsei de reglementări și a sporirii necontrolate a arsenalului orbital cu utilizare dual, militară și civilă. Cu atât mai periculoasă este azi situația cu cât, în absența reglementărilor, în spațiul orbital se majorează încărcătura confruntațională. Astfel, se amplifică cu o viteză incredibilă performanțele IA și deci apariția unor noi facilități de departajare a calibrului de putere sistemic între principalii actori. Pentru a da un singur exemplu din această perspectivă, trebuie subliniat faptul că este iminentă apariția Superinteligenței Recursive, proiectul unui start-up (4 miliarde de dolari S.U.A.) al companiilor Google, Meta și Open AI de utilizare a aplicației de IA care se auto-perfecționează. Este de citat aici avertismentul companiei Anthropic, publicat la 14 mai 2026, că atât de acerbă e competiția, încât, dacă acum S.U.A. sunt lider, 2028 va fi anul când se va desemna câștigătorul: S.U.A. sau China. În 2028 „IA va deveni atât de puternică în a controla cetățenii, încât va altera balanța de putere între națiuni.“

Așadar, în consecință va fi necesară o nouă ordine. Una de magnitudine global-orbitală.

Distrugerea reciproc asigurată (MAD), în viziunea unui caricaturist; pe tăbliețele atârnate de rachete, și într-o tabără și în cealaltă, scrie: „A nu se folosi în niciun caz – inamicul ar putea retalia“

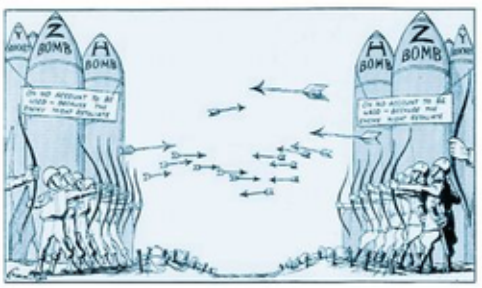

(Va urma)

Iată a treia și ultima parte a articolului (Magazin istoric, nr. 5, 6/2026).

APĂRAREA CIVILĂ ÎN STATELE UNITE ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI RECE

TUDOR PĂCURARU

În anii 1950, Statele Unite au făcut mari eforturi pentru asigurarea protecției Administrației de Stat, Congresului și armatei în eventualitatea unui atac nuclear al U.R.S.S. Totuși, aceste eforturi au fost zădărnicite de evoluția tehnicii militare, ceea ce explică reacția abruptă a Administrației Kennedy, când, în octombrie 1962, a fost detectată amplasarea de rachete nucleare sovietice în Cuba.

Conștienți că, în cazul unui atac sovietic, 70% dintre bombardiere vor răzbi prin apărarea antiaeriană, în 1950, în toiul războiului din Coreea, militarii americani și canadieni au început să planifice construirea unei rețele de stații radar de avertizare timpurie, în Alaska și Canada. Dar, din cauza formelor de relief și curburii Pământului, radarele nu puteau detecta avioanele care ar fi încercat să pătrundă în spațiul aerian american zburând sub 1.500 m. Iar USAF se aștepta ca inamicul să folosească tocmai această tactică pentru atac. Ca atare, militarii au solicitat formarea unei organizații de observatori voluntari, care să supravegheze spațiul aerian.

Puncte luminoase fotografiate pe cerul orașului Washington, 19 iulie 1952

OZN SAU INVERSIUNE DE TEMPERATURĂ?

Dar pentru aceasta era nevoie de legislație. La insistența militarilor, Congresul a adoptat la 2 ianuarie 1951 Federal Civil Defense Act. Gestionarea acestei legi a fost încredințată Federal Civil Defense Administration (FCDA), responsabilitățile urmând a fi împărțite între Guvernul federal și guvernele statelor. Era prevăzută angajarea a aproximativ 3.000 de funcționari, care să se ocupe de finanțarea construcției de adăposturi, stabilirea standardelor tehnice, formarea observatorilor și întreținerea sistemelor de comunicații. Bugetul total urma să fie de ordinul a 3 miliarde USD. Pentru prima dată, S.U.A. dispuneau de un program național de apărare civilă. Dar nu a fost să fie: în iunie 1951 FCDA a solicitat Congresului un buget de 400 milioane USD plus 250 milioane USD pentru construirea de adăposturi. Iar Congresul a aprobat... 32 de milioane USD cu totul.

Sistemul politic american este astfel conceput, încât percepțiile publicului influențează, mai devreme sau mai târziu, deciziile Congresului. În mod judicios, FCDA a apelat, începând din vara

Imagine de la un exercițiu organizat de Federal Civil Defense Administration

1951, la mass-media și a stabilit un parteneriat cu stația TV NBC pentru a produce un serial în șapte episoade, intitulat „Supraviețuirea". Difuzate duminică după-amiaza, episoadele de o jumătate de oră au impresionat profund publicul american. Efectele au fost imediate. Cercetătorii Universității din Michigan au întrebat publicul: „Ați auzit sau ați citit despre ce trebuie să faceți pentru siguranța dumneavoastră și a familiei, în caz de atac atomic?" În 1950, 62% au răspuns pozitiv; în 1951, după difuzarea serialului, procentul a crescut la 85%. Profitând de această notorietate, în pofida penuriei bugetare, până în octombrie 1952 FCDA înrolase 117.000 voluntari și, cu sprijinul USAF, instalase 3.523 puncte de observație.

Funcționarea acestor posturi de observare avea să alimenteze o controversă de dimensiuni naționale, care persistă și azi. Sâmbătă, 19 iulie 1952, observatorul din turnul de control al Aeroportului Național Washington DC a remarcat un obiect care se deplasa în zig-zag și care apărea și pe ecranul radar. Un observator, pilot cu experiență, care a asistat la incident, a descris o serie de lumini strălucitoare, „ca niște stele căzătoare fără cozi". În noaptea următoare, punctul de observație de la Baza Andrews a USAF a văzut lumini mișcându-se pe cer. Forțele Aeriene au trimis un avion de vânătoare F-94 să lămurească situația, dar pilotul nu a găsit obiectele semnalate. În săptămâna care a urmat, mai mulți piloți au semnalat, în spațiul aerian al Capitalei, obiecte similare. În perioada aprilie – iunie 1952, semnalările de obiecte zburătoare neidentificate (OZN) au crescut în întreaga țară, fiind confirmate de rețeaua de observatori voluntari a USAF și amplificate de mass-media. Principalele publicații ale epocii – *Life*, *Time* și *Look* – tipăreau articole despre „Fenomenul OZN", iar ziarele primeau sute de apeluri telefonice. Pe la jumătatea lunii iulie 1952, cam 20 de cazuri de OZN erau raportate Forțelor Aeriene în fiecare zi. Momentul maxim a fost înregistrat la 29 iulie, când toată rețeaua de observatori din New York – 139 de puncte de observație – a raportat asemenea fenomene. La o conferință de presă din acea zi, șeful Serviciului de Informații al Forțelor Aeriene a încercat să convingă presa că fenomenele se datorau... inversiunilor de temperatură. Controversa continuă până în zilele noastre.

UN RĂZBOI NUCLEAR, ECHIVALENTUL UNEI SINUCIDERI

Curând însă au început să sosească vești mai îngrijorătoare. La 20 august 1953, Statele Unite au anunțat că Uniunea Sovietică tocmai efectuase un test cu o bombă termonucleară. Dispozitivul cu fuziune avusese o putere de 0,5 MT (de fapt, 0,4 MT). Statele Unite efectuaseră un test similar în noiembrie anul precedent. Armele nucleare intrau în altă epocă. La 28 februarie 1954, S.U.A. au efectuat un nou test termonuclear, pe atolul Bikini. Dispozitivul – cu o putere de 15 MT – a format un crater adânc de 73 m și un diametru de 1.830 m. Aceste date au fost însă secretizate, „pentru a nu neliniști publicul": era evident că niciun adăpost

Lewis Strauss, președintele Comisiei americane pentru energie atomică, îi prezintă președintelui Dwight D. Eisenhower (stânga) rezultatele testelor cu arme nucleare

Adăpost antiatomic pentru o familie

antiatomic, civil sau militar, nu ar fi rezistat la o lovitură directă cu arma termonucleară. Ce era de făcut?

În aprilie 1953, Statele Unite au înființat Office of Defense Mobilization (ODM). Primul director al ODM, Arthur S. Flemming, a căutat o soluție pentru a contracara noua amenințare, reluând o idee mai veche: relocarea. Încă din luna mai 1950, în raportul intitulat „Principii de bază pentru pregătirea unui plan pe termen lung pentru securitatea Capitalei", NSRB arăta că în starea de necesitate, în Zona Centrală a Washington DC urmau să lucreze permanent 289.000 de angajați ai Executivului. În caz de lovitură nucleară, tot aparatul de stat ar fi fost pierdut. Reluând firul, ODM solicita, pentru „permanența guvernării", ca la primul semn de război militarii să disperseze 77.000 de angajați la bazele militare din afara Capitalei, iar Executivul să disperseze circa 40.000 de angajați în același mod, la cel puțin 10 km și cel mult 100 km de Zona Centrală. ODM preconiza, de asemenea, constituirea unui Spațiu Protejat Central, care să permită activitatea a 5.000 de oficiali ai Congresului, Justiției și Guvernului, care urmau să fie evacuați la prima alertă. În cadrul acestui plan, Casa Albă a solicitat 139,8 milioane USD (1,8 miliarde USD în banii de azi) pentru a construi, în patru locații din jurul Capitalei, birouri, rețele de comunicații și rutiere care să permită naveta. Dar aceste solicitări au venit într-un moment nepotrivit, cu două luni înainte de alegerile de la jumătatea mandatului și atunci când cheltuielile cu Războiul din Coreea creșteau abrupt. Cererea a fost refuzată, planul a căzut. Pentru moment!

Elemente din „Distant Early Warning Line"

Noua Administrație Eisenhower (1953 – 1961) a abordat mult mai serios problema. Noul președinte era convins că „un război nuclear între U.R.S.S. și S.U.A. ar fi echivalentul unei sinucideri pentru ambele societăți implicate ca și pentru restul lumii". În viziunea sa, capacitatea de a răspunde copleșitor la un eventual atac, adică de descurajare, era cea mai bună cale spre pace. Iar pregătirile pentru continuitatea guvernării, după un război nuclear, contribuiau și ele la descurajare. În anii următori, cele două direcții de acțiune ale Administrației Eisenhower au fost pregătirile pentru continuitatea guvernării și „Federal Relocation Arc", planul de relocare/dispersare a aparatului administrativ federal.

CONGRESUL ȘI CURTEA SUPREMĂ, FĂRĂ LOC DE DISPERSARE

Mai mult, Eisenhower era convins că oricât de bun ar fi un plan, el este inutil dacă cei vizați nu exersează aplicarea lui. Începând din septembrie 1953 au avut loc anual Alerte Operaționale, care repetau scenariile prevăzute în studiul National Security Council NSC 154/4, „Continental Defense". Erau testate componentele preventive, cum ar fi intensificarea activității informative, pentru a discerne intențiile sovieticilor; îmbunătățirea securității porturilor, pentru a împiedica introducerea în țară de arme nucleare miniaturizate (așa-numite „bombe valiză"); cooperarea americano-canadiană pentru ameliorarea sistemului de alertă timpurie. Se executau trageri cu rachete antiaeriene și interceptări cu aviația de vânătoare, repetând scenarii de blocare a tentativelor de violare a spațiului aerian. Se repetau și elemente de

protecție civilă (cum ar fi planurile de evacuare a populației urbane, stocurile de produse de strictă necesitate pentru caz de criză), dar și elemente de continuitate a guvernării (reducerea vulnerabilității instituționale prin dispersarea a mii de funcționari guvernamentali, verificarea pregătirilor pentru continuitatea Puterii Executive, Judecătorești și Legislative). Președintele Eisenhower se implica în buna desfășurare a acestor Alerte Operaționale, stabilind politici și monitorizând modul de implementare a lor, ceea ce a contribuit din plin la eficientizarea activității. Spre exemplu, în septembrie 1953, când a avut loc prima Alertă Operațională, „Federal Relocation Arc", planul de relocare/dispersare era încă la nivel de intenție. După exercițiu, în ianuarie 1954, NSC a decis că nu vor mai fi construite noi clădiri federale în zonele considerate „ținte critice". Modul de aplicare a directivei a fost detaliat de ODM în mai 1954: fiecare administrație federală va achiziționa sau va construi noi sedii „la cel puțin 10 mile de orice arie urbană dens populată sau intens industrializată, facilitate militară majoră sau orice altă infrastructură critică". Ariile urbane dens populate erau definite ca având 200.000 sau mai mulți locuitori pe o rază de patru mile, iar ariile intens industrializate erau definite ca având întreprinderi cu 16.000 sau mai mulți angajați pe o rază de patru mile. Aplicarea NSC 154/4 a contribuit din plin la actuala configurație a rețelei rutiere și a periferiilor marilor orașe americane.

Patru ani mai târziu, „Federal Relocation Arc" cuprindea 90 de amplasamente, din Carolina de Nord și până în Ohio, trecând prin Virginia, Virginia de Vest, Maryland și Pennsylvania, aflate la distanțe de la 60 la 600 km de Washington DC. Totuși, unele elemente importante – precum locul de dispersare a Congresului și a Curții Supreme – nu au fost rezolvate decât la începutul anilor 1960.

Avion F-86D

Exercițiu de alarmare

SIMULAREA DIN IUNIE 1955

A doua problemă era continuitatea guvernării. Curând a reieșit că armele termonucleare creau zone extinse de contaminare radioactivă. Testul termonuclear Castle Bravo (1 martie 1954, 15 MT) a contaminat radioactiv și insula Rongelap, situată la 160 de kilometri de locul exploziei. Se punea problema adăpostirii în subteran a oficialităților guvernamentale. Poziția președintelui Eisenhower a fost clară: „Nu ne putem permite să procedăm astfel din cauza impactului psihologic negativ – publicul ar fi foarte deranjat de o asemenea inițiativă. Aș prefera să le dau de știre sovieticilor că mă aflu la Camp David, iar nu într-un adăpost sub vreun munte din apropiere." Sistemele critice de comunicații și alte asemenea elemente strategice trebuiau adăpostite sub pământ, dar liderii trebuiau să rămână neadăpostiți.

De aceea, sediile de relocare prevăzute în „Federal Relocation Arc" erau în majoritate clădiri publice deja existente sau campusuri ale unor universități; numai câteva dintre aceste facilități erau subterane – spre exemplu, „High Point". Astfel, Alerta Operațională din 20 noiembrie 1954 a implicat relocarea echipei prezidențiale și a circa 100 de funcționari din nouă departamente și șapte agenții federale la Mount Weather (nume de cod „High Point"). Aflată la 48 de mile nord-vest de Washington, în statul Virginia, această bază subterană, complet operațională din 1958, a fost descrisă pentru prima dată de mass-media în 1991: sub Blue Ridge, un munte de granit, se află o fostă mină, în care intrarea se face printr-o „poartă-ghilotină" – un bloc de oțel lat de 6 m, cu o grosime de 1,5 m, calculat să reziste unei explozii

Bombardierele sovietice M-4...

termonucleare. În spate se află un spațiu lung de 400 m și înalt de 70 – 90 m, în interiorul căruia au fost montate clădiri metalice, de 10 m lățime și 30 lungime, ancorate de pereții de granit prin mii de bolțuri de oțel. În noiembrie 1954, adăpostul nu era încă terminat, dar șefii a 30 de agenții federale considerate esențiale au fost convocați pentru a fi informați despre capacitățile nucleare ale Rusiei sovietice. Această acțiune – nume de cod „Operation Readiness" – a durat o singură zi și a fost atât de secretă, încât Casa Albă nu a informat publicul sau Congresul. „High Point" e și azi funcțional. În 1955, președintele a sugerat Congresului să își amenajeze propriul centru subteran de continuitate a guvernării – care va fi finalizat în 1962, la White Sulphur Springs.

Alerta Operațională din 15 iunie 1955 a avut drept temă atacul a sute de bombardiere Tu-4 și a 10 bombardiere cu reacție M-4, plecate de la bazele Anadîr, Kola și de pe o insulă din Marea Kara. La acel moment erau funcționale 18 stații radar automate, fără personal, „Distant Early Warning Line", supraveghind cam jumătate din coasta arctică a Alaskăi, care au „detectat" valul

... și Tu-4

de bombardiere și au alertat comandamentul din Colorado Springs. Au fost activate cele 30 de stații radar „Pinetree" de la frontiera americano-canadiană și cele trei regiuni de apărare antiaeriană a S.U.A. (Vest, Centru și Est). Pentagonul și comandamentul Strategic Air Command din Offutt (Omaha) au intrat în alertă de luptă și au activat bazele de rachete antiaeriene Nike; regimentele de avioane de vânătoare F-86D au decolat. În ce privește apărarea civilă, imediat după activarea radarelor „Pinetree", a fost transmis „codul galben" către Punctul de comandă alternativă al CDC din Washington, care a alertat cele 14 puncte de comandă regionale: un atac e posibil, dar nu se impune alarmarea publicului. Sunt alertate numai unitățile de pompieri și poliție, precum și instituțiile federale, prin sisteme de semnalizare luminoasă și acustică. Stațiile radio-TV execută Conelrad (Control of electromagnetic radiation, controlul radiației electromagnetice): încetarea oricărei transmisii, pentru a nu oferi repere de navigație avioanelor inamice, și comutarea emisiei pe frecvențele Apărării Civile (1.240 kHz și 640 kHz). 40.000 de angajați federali simulează evacuarea spre „Federal Relocation Arc".

UN SISTEM DEPĂȘIT DE AVANSUL TEHNOLOGIC

Imediat după „doborârea" primului bombardier, atacul e confirmat și se simulează trecerea la „codul albastru": e activat sistemul „Muzak", iar sirenele din toate orașele vizate sună timp de cinci minute. După care operatorii stațiilor municipale anunță, fiecare prin stațiile de radio comerciale din zona sa de responsabilitate, cuplate în sistemul Conelrad: „Atenție! Centrul de control al apărării antiaeriene al USAF tocmai a dat alarma pentru orașul nostru. Începeți imediat evacuarea!" Cetățenii trebuie să se îndepărteze la cel puțin 6,5 km de centrul orașului și, înainte să fie difuzat „codul roșu", să se adăpostească în locuințe particulare sau clădiri publice. Fiindcă în 1955 adăposturi antiaeriene publice nu existau – sau erau foarte puține. Abia în 1961 – 1962, Administrația Kennedy va porni programul „Community Fallout Shelter", prin care vor fi amenajate mii de adăposturi antiatomice, inclusiv 1.500 în incinta oficiilor poștale.

(Continuare în p. 51)

ENIGME ALE ISTORIEI

INCENDIUL DE PE NAVA „CASTLE MORRO“

● Croazieră pentru bețivi ● Incendiul din dulap ● Fum gros și groază ● O suită de erori ● Pasageri declarați morți, recuperați în viață ● Căpitanul navei, mort în seara incendiului ● Hoover, raport pentru FBI ● Un om „sincer și curajos“, cu trecut controversat ● Misterul persistă

THEO STĂNESCU-STANCIU

8 septembrie 1934 se anunța a fi o zi de sâmbătă obișnuită pentru pasagerii vaporului „Castle Morro“, care plecase în urmă cu doar trei zile din Havana pentru a se îndrepta spre New York. Era o așa-numită în epocă „croazieră pentru băutură“ – în plină perioadă a prohibiției, mulți alegeau să se bucure de libertatea pe care le-o oferea marea deschisă pentru a consuma cât mai mult alcool. La bord erau peste 500 de persoane și pentru ei petrecerea reprezenta țelul suprem... Dar ea nu mai a avut loc!

În jurul orei 02.50, în preajma coastelor americane, aproape de Long Beach Island, New Jersey, câțiva membri ai echipajului au detectat un mic incendiu izbucnit într-un dulap de depozitare. Au încercat să îl lichideze, dar, la scurtă vreme, cablurile electrice au cedat, cufundând vaporul în întuneric beznă. Nu trecuse nici jumătate de oră, când focul s-a intensificat într-atât, încât a cuprins aproape totul. Au cedat, pe rând, atât unitatea radio – un singur semnal S.O.S. reușind să fie emis –, cât și conductele hidraulice, împiedicând continuarea călătoriei.

Treziți din somn, pasagerii au auzit primele semnale de alarmă. Groaza a pus stăpânire. Pasajele centrale erau deja devorate de flăcări, scândurile de pe punte deveniseră foarte fierbinți, aerul aproape irespirabil din cauza fumului gros. Marea majoritate a călătorilor s-a văzut blocată în cabine. Unii au încercat din răsputeri să iasă, spărgând hublourile, dar ele erau prea înguste pentru a le permite să se strecoare în exterior. În paginile ziarelor apărute la câteva zile de la tragedie au fost descrise scene de coșmar. Deoarece salvatorilor le era aproape imposibil să ajungă la cabinele exterioare, mulți nefericiți țipau disperați. Puțini au reușit să sară în apă, iar dintre ei

Robert Rennison Willmott, căpitanul navei, mort în condiții misterioase, în seara de dinaintea izbucnirii incendiului

doar câțiva au și ajuns la bărcile de salvare. Vântul puternic generase valuri mari, care au făcut înotul extrem de dificil.

Cu toate că mai multe vapoare – cel puțin cinci – se aflau în apropiere și au răspuns cererii de ajutor, curenții puternici și ploaia au făcut foarte dificile operațiunile de salvare. Au ajuns târziu și, chiar dacă au trimis bărci cu motor să recupereze victimele, traseele alese au fost greșite, nefiind găsiți supraviețuitori.

În plus, nici stația aeriană a Gărzii de Coastă din Cape May, New Jersey, nu a reușit să trimită la timp hidroavioanele. Printre puținele care au fost cât de cât de ajutor au fost câteva ambarcațiuni de mici dimensiuni, care au sosit mai rapid. Însuși guvernatorul statului, democratul Harry Moore (1877 – 1952), care ocupa în același timp și poziția de comandant al Gărzii Naționale Aeriene, s-a implicat imediat ce a auzit ce se întâmpla cu „Castle Morro" în apropiere de coastele statului său. A pilotat personal un avion care a ajutat bărcile să găsească supraviețuitori, aruncând marcaje în apele agitate.

Pe punte, mai mulți membri ai echipajului și pasageri au încercat din toate puterile să îi salveze pe cât mai mulți. Unii s-au luptat cu flăcările, pentru a-și croi drum spre cabine, alții au încercat să le arunce celor care reușiseră să ajungă în apă diverse obiecte – precum colaci sau șezlonguri – pe post de dispozitive de plutire mai mult sau mai puțin improvizate.

Din păcate, multe erori s-au succedat în acele clipe teribile și la bord, fapt care a condus la numeroase victime. În primul rând, doar șase dintre cele 12 bărci de salvare au fost lansate la apă. Deși capacitatea lor depășea cu puțin 400 de persoane, doar 85 s-au aflat la bord, marea majoritate doar membri ai echipajului.

Știrea a ajuns destul de repede și la urechile locuitorilor din zonă. Zeci de cetățeni s-au strâns pe plaje, pentru a-i ajuta pe răniți, a recupera cadavrele sau chiar a încerca să reunească familiile care fuseseră împrăștiate la bordul diferitelor bărci de salvare.

DeWitt Van Zile, medicul navei

A doua zi dimineața, silueta carbonizată a ceea ce mai rămăsese din „Castle Morro" a eșuat la țărm, lângă orășelul Ashbury Park. Incendiile au continuat să mocnească la bord și în următoarele două zile.

Potrivit raportului Hoover (prezentat în decembrie 1934), dintre cele 548 persoane aflate la bord (318 pasageri și 230 membri ai echipajului), și-au pierdut viața fie în incendiu, pe vapor, fie în ape, 114 (84 de pasageri și 30 membri ai echipajului). Alți șase pasageri și patru membri au fost declarați dispăruți, negăsindu-se nicio urmă nici în lunile următoare.

Primul ofițer, William Warms, a preluat comanda navei după decesul căpitanului

Presa vremii a sesizat imediat impactul subiectului și a început să prezinte detalii despre salvări miraculoase, mai mult sau mai puțin credibile. Printre ele s-a numărat și cazul a două femei care ar fi reușit să înoate până la coastă, mai bine de 13 km distanță, sau cel al unui cuplu, care s-ar fi agățat de un colac de salvare și a reușit să plutească timp de șase ore, până a ajuns la mal. Astăzi, certe sunt alte câteva,

Controversatul „erou“, George White Rogers

precum un ajutor de bucătar, pe nume Stanley Mocarsky, inițial declarat decedat, dar recuperat din ape în alt oraș; al unui cadet ce servea în sala mașinilor, William Hellstrand, de doar 18 ani, care a fost scos din ape de echipajul unei alte nave sosite să ajute, sau al unei pasagere, Ann Behling, care, din nou considerată moartă, a trimis la scurt timp o scrisoare autorităților, arătând că... trăia!

Într-un final, vaporul a fost declarat pierdere totală, iar carcasa sa carbonizată a fost remorcată la 14 martie la țărm, într-un port, ajungând la Baltimore, după mai bine de două săptămâni, unde a fost casată.

În anchetele care au urmat dezastrului, au început să apară critici atât cu privire la reacția la incendiu a căpitanului în funcție, cât și a echipajului.

Primele care au ridicat serioase semne de întrebare au fost chiar cauzele incendiului. Cu o seară înainte, după cină, căpitanul Robert Rennison Willmott (care fusese la cârma navei încă de la lansarea la apă, în martie 1930) s-a plâns de dureri de stomac (după unele surse, după altele, de probleme cardiace) și s-a retras în cabină. La scurt timp, un marinar a descoperit că murise. Medicul de la bord, DeWitt Van Zile, a consemnat decesul, cauza fiind o indigestie acută.

În consecință, comanda a fost transmisă primului ofițer, William Warms, iar trupul lui Willmott a fost dus în depozitul frigorific, pentru a nu se distruge probe, în cazul în care decesul nu ar fi fost din cauze naturale, cum au început să suspecteze mulți. Mai ales că gregarul și prietenosul căpitan își schimbase radical comportamentul în timpul acestui ultim voiaj, devenind îngrijorat și bănuitor.

Situația nu a putut fi analizată cum trebuia, deoarece a urmat incendiul, în care și-a pierdut viața și medicul navei.

Cu Warms la conducere, lipsit de prea mare experiență, situația a escaladat rapid. Rapoartele ulterioare au arătat că el nu ar fi părăsit cabina de comandă pentru a determina amploarea avariei și a continuat să mențină direcția și viteza maximă a navei cât a putut, fără să depună niciun efort pentru a activa mecanismele sau luminile de urgență.

J. Edgar Hoover

Întregul echipaj, de altfel, nu a depus vreun efort organizat pentru a lupta și controla incendiul. În plus, nu s-au făcut mari eforturi, cu câteva excepții notabile, pentru a direcționa pasagerii către căi sigure spre bărci, care, oricum, au fost puține și nu au navigat spre pupa navei, unde se aflau cei mai mulți dintre cei care se aruncaseră în ape.

Printre cei care au dat dovadă de curaj, presa a menționat un singur nume: „eroicul operator radio George White Rogers“, care, înconjurat din toate părțile de flăcări, nu s-a oprit, până când nu a reușit să trimită mesajul prin care cerea ajutor.

La scurtă vreme de la tragedie, au început investigațiile pentru găsirea vinovaților.

Pentru ziariști, cauzele ar fi fost multiple. În primul rând, au fost arătați cu degetul marinarii străini, într-un număr considerat exagerat de mare, care nu cunoșteau bine limba și nici manevrele în caz de pericol. Dar și luxul ambarcațiunii a contat foarte mult, fiind văzută ca un palat plutitor, ostentativ decorat și astfel devenit foarte periculos: podele și ornamente din lemn (aplicate pe pereți cu lipici) în camerele de fumat și covoare groase în sălile de jocuri. La toate acestea

se adăuga și imprudența pasagerilor bogați, care veniseră la bord numai pentru a se distra.

La rândul lor, avocați angajați de pasageri supraviețuitori sau rude ale celor dispăruți, chiar și de membri ai echipajului, au demarat și ei anchete. S-a implicat inclusiv FBI.

A fost o anchetă complicată, în principal din cauza mărturiilor care au fost, în cele mai multe cazuri, contradictorii. Declarațiile pasagerilor supraviețuitori au indicat, cel puțin, un aspect sigur: dezordinea ce a domnit imediat după izbucnirea flăcărilor. Ofițerii alergau în toate părțile, dezorientați. Inginerul șef a mărturisit că nu a coborât nici el în sala mașinilor și nu a verificat funcționarea pompelor pentru incendiu. După cum era de așteptat, proaspăt numitul căpitan Warms și-a apărat oamenii din subordine. Potrivit lui, toate măsurile ar fi fost luate pentru salvarea pasagerilor, dar, mulți dintre ei ar fi refuzat să-și părăsească cabinele. Mai mult, câțiva se aflau într-o stare de ebrietate atât de avansată (printre care și șase tinere), încât membrii echipajului au fost nevoiți să îi care în brațe pentru a-i salva. A mai oferit un detaliu... incendiar: mai fusese un incendiu la bord, izbucnit la puțină vreme de la plecare, provocat de o cantitate de benzină vărsată în bibliotecă. Dar care fusese gestionat și nu escaladase. În consecință, Warms considera că trebuia să fi fost o mână criminală, care a tot încercat până a și reușit!

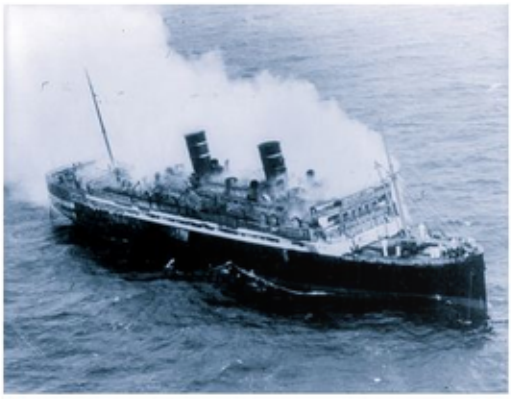

„Castle Morro" în flăcări

A intrat în scenă, din nou, operatorul radio George White Rogers. Abordând, după descrierea presei, mina unui „om sincer și curajos", cu o „personalitate deschisă, emanând inteligență", a făcut o mărturisire care a făcut senzație, trimițând investigația într-o cu totul altă direcție. Adjunctul său, un anume domn George Alagna, fusese înștiințat că, odată ajunși la New York, contractul i-ar fi încetat. Cu o cauză posibilă, poliția l-a și reținut pe Alagna. Apoi, l-a luat la întrebări pe Rogers, care a declarat sub jurământ că observase că fostul căpitan Willmott nu îl plăcea deloc pe adjunctul său, considerându-l un posibil instigator, care putea produce tulburări în rândul echipajului. Mai mult, când a venit în cabina radioului în dimineața cu pricina, lui Rogers i s-a părut că mirosea a... fum!

Raportul Hoover, peste 100 pagini, nu a putut determina cauza efectivă a incendiului, dar nu a exclus și o mână criminală. În primul rând, i-a condamnat în mod ferm pe căpitanul Warms și pe subalternii săi, deoarece nu au transmis la timp un mesaj S.O.S. (nu s-a emis un asemenea ordin decât la 03.18 și a fost trimis cinci minute mai târziu, timp în care incendiul a escaladat!); dar și pentru că nu au luat niciuna dintre măsurile de bază în caz de incendiu, respectiv închiderea gurilor de acces și a ușilor, deschiderea hidranților de incendiu, distribuirea egală a supravegherii pasagerilor întregului echipaj...

În partea a doua, raportul s-a axat mai ales pe recomandări tehnice, care, ulterior, puse în practică, vor salva multe vieți. Printre ele: o utilizare mai extinsă a materialelor rezistente la foc la construcția de nave, o mai sporită atenție acordată controalelor inspectorilor de specialitate la motoare, dar și înființarea unei organizații, cu sediul la Washington, a cărei menire era asigurarea că toate legile referitoare la construcțiile navale erau și respectate.

Căpitanul Warms, inginerul șef Eban Abbott și vicepreședintele Ward Line, Henry Cabaud, au fost, în cele din urmă, inculpați pentru diverse acuzații, în principal neglijență intenționată. Toți trei au fost condamnați și trimiși la închisoare. Cu

În interiorul navei, după incendiu...

... și carcasa eșuată

toate acestea, o curte de apel a anulat ulterior condamnările lui Warms și Abbott, hotărând că o mare parte din vină ar putea fi atribuită căpitanului Willmott, decedat.

Povestea s-ar fi încheiat astfel, dacă un eveniment ciudat nu ar fi îndreptat atenția spre vechiul... erou Rogers. Acesta, angajat în 1936 în cadrul Departamentului de Poliție al orașului Bayonne (New Jersey), ar fi fost implicat într-o tentativă de ucidere a superiorului, locotenentul Vincent Doyle, în care a folosit un dispozitiv incendiar. Presa a explodat. Mai ales după ce s-a aflat declarația victimei, rămase infirme, care considera că adevăratul vinovat pentru dezastrul de pe „Castle Morro" era George White Rogers!

Când autoritățile polițienești au început să îi investigheze trecutul lui Rogers, numeroase episoade violente și suspectări de incendiere au ieșit la iveală. Ar fi fost implicat în acțiuni ilegale încă de la 13 ani. A fost condamnat la închisoare pentru cel puțin 12 ani. Dar nu a executat întreaga sentință, fiind eliberat în 1942, după ce a promis că se va înrola în forțele armate. Însă, din cauza trecutului de ilegalități și cazierului, Armata nu l-a primit. După câțiva ani petrecuți în Australia, se pare că în 1945, Rogers s-a reîntors în Bayonne, unde și-a deschis un atelier de reparații radio. Cum afacerea era pe butuci, a tot împrumutat bani de la prieteni sau apropiați.

Până la urmă, Rogers a ajuns, definitiv, în spatele gratiilor. După ce a ucis, cu brutalitate, un cuplu de vecini, cărora le datora bani, a fost încarcerat. Acolo, după trei ani și jumătate, a și murit, luând cu el în mormânt orice șansă de a face lumină asupra incendiului de pe „Castle Morro".

Și în anii care au urmat s-a încercat descâlcirea misterului ce plana. În 1980, HBO a difuzat o dramatizare televizată a incendiului, intitulat chiar „Misterul lui «Castle Morro»". Conform documentarului, Rogers ar fi fost, cu siguranță, vinovatul.

În urmă cu câțiva ani, în septembrie 2023, ancora navei a fost recuperată din ape, în zona plajelor de la Point Pleasant, New Jersey – poate readucerea la suprafață a relicvei va readuce în atenția istoricilor și povestea dintr-un alt septembrie și misterul va fi până la urmă descifrat. ■

SUB COMANDA LUI DARIUS
(Triverb: 3, 5, 6)

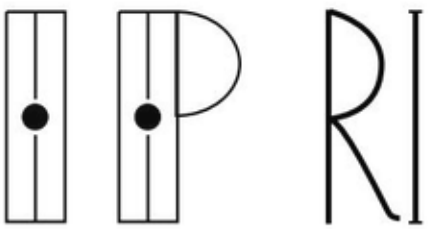

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **DACIA ROMANĂ,** din nr. 6/2026

POROLISSUM – TROPAEUM – A – OALA – ZP – MI – LS – ILIENI – ETATE – ROTI – MICESTI – RU – AEA – PHOCAS – I – STEJAR – T – OS – UZ – RADU – SERDICA – MS

Soluția jocului **ÎN PANOPLIE**, din nr. 6/2026

CARABINE ORIGINALE
(CA–R–A/B–IN–E–ORI–G/IN–A–LE)

NOTAȚII DESPRE ROMÂNIA

ULRICH VON HASSELL

Noi pagini din însemnările diplomatului german (Magazin istoric**, nr. 5, 6/2026), membru în comitetul de conducere al** Mitteleuropäischer Wirtschaftstag **(MWT; Consiliul Economic Central-European), grup de interese al marilor concerne, bănci și asociații economice germane, urmărind obiectivele geostrategice ale Reich-ului în zonă. Pentru traducere am folosit ediția** Die Hassell-Tagebücher 1938 – 1944, Aufzeichnungen vom anderen Deutschland **(Jurnalele Hassell 1938 – 1944, Însemnări din cealaltă Germanie), publicată la Berlin, Siedler Verlag, 1988.**

Ulrich von Hassell

31 martie 1941

Mic-dejun în onoarea mea la Avakumovic (trimisul iugoslav la București) și la drăguța lui soție (sora lui Ivanka Pavlovic); prezent din partea Legației, Gavrilovic cu soție poloneză, Simovic (fiul noului general – prim-ministru); de la noi Stelzer [Gerhard, consilier de Legație – *C.M.F.*], trimisul american și însărcinatul cu afaceri ungar, detașat la Geneva, cu soția, care arată bine. În prealabil dezbatere lungă dacă se poate accepta; drăguța de Legație sunase chiar la Dörnberg [Alexander Freiherr von, șeful Protocolului din Ministerul de Externe german – *C.M.F.*] și spre bucuria mea a primit răspunsul că rămâne la aprecierea ei. Am fost copleșit cu amabilități și cuvinte de laudă pentru munca mea la Belgrad. […] Avakumovic se străduia febril să prezinte evenimentele din Iugoslavia ca ținând strict de politica internă și ca fiind mult mai inofensive decât le-am fi considerat noi. De ce i-am fi evacuat doar pe germani? La care întrebare naivă am făcut referire la excesele brutale. Cu precădere insista asupra răbdării față de un minister format, după răsturnare, din Dumnezeu știe câte partide, care mai întâi ar trebui să se liniștească. Se va rămâne cu siguranță în Pactul Tripartit, ceea ce ar reieși încă din faptul că, din însărcinarea personală a lui Nincic, i-a declarat acest lucru explicit ministrului de Externe activ de aici, Cristianu [Alexandru Cretzianu, director al Direcției Politice – *C.M.F.*]. Noi am indicat faptul că nouă nu ni s-ar fi declarat așa ceva. În orice caz ar fi cu neputință să lăsăm să persiste prea mult prezenta neclaritate, care înseamnă o blocare a întregului trafic prin Iugoslavia.

Vizită a marelui industriaș german sas Schmutzler (Firma Scherk). Foarte bună impresie. Răsluirea Transilvaniei o consideră și el, în mod firesc, drept inacceptabilă. Mult mai amarnic se plânge însă de politica etnică a celui de Al Treilea Reich, care ar fi dusă de niște papițoi tinerei; pilonii personali (d.ex. Roth) [Hans-Otto Roth – om politic sas de factură democrată, senator și reprezentant al minorității germane în Parlamentul României – *C.M.F.*] și factuali ai germanității, d.ex. Biserica Evanghelică și Școala, pe care de multe secole s-ar baza prezervarea germanității, ar fi distruse în maniera cea mai obtuză și mioapă. Proastă impresie și asupra politicii noastre referitoare la Tirolul de Sud. La fel de uniți în vederi am fost amândoi și în ce privește politica economică periculoasă, care trece cu brutalitate peste

opticile naționale ale țărilor avute în vedere.

2 aprilie 1941, Budapesta

Pe 1 am „șters-o“ de pe aerodromul din Mirbach, am zburat încoace pe vreme liniștită, trei ore jumătate, peste frumoase sate săsești, apoi peste Carpații pădurоși, sus acoperiți de zăpadă, și în cele din urmă peste câmpia ungară, cu urmări foarte grele ale inundațiilor.

4 aprilie 1941

Tren către graniță. Băut un vermut la Frau von Lukacz. Aluziile ei confirmă criza internă la guvern și la armată, pe care moartea lui Teleki [Pál, prim-ministru al Ungariei – *C.M.F.*] a evidențiat-o. La vremea respectivă, o luptă împotriva României ar fi fost populară. Acum închipuirea unei intrări în război, și asta tocmai din motivul Iugoslaviei, cu care, la dorință germană, tocmai se încheiase un pact de prietenie, trezește spaimă generală, iar mobilizarea, temeri economice dintre cele mai mari.

5 mai 1941

Cea mai cutremurătoare a fost o conversație de acum câteva zile cu [Glaise-Horstenau], care a fost numit [general împuternicit german pentru Croația] la Agram [Zagreb – *C.M.F.*]. A consemnat două conversații cu Schickert [Hitler], care dezvăluie o mentalitate a acestuia de te trec fiorii. Sub titlul: „Edificarea Europei după principiile adevăratei Ordini și Dreptăți“, se urmărește în primul rând comiterea unui haos total în sud-est. [...] În cele din urmă, va fi aplicat probabil un nou arbitraj german, cu același succes precum cel dintre Ungaria și România. Muntenegru va fi, de asemenea, reînviat, Italia-Albania va fi mult extinsă, iar Bulgaria va primi aproximativ granițele de la S. Stefano [referire la Pacea de la San Stefano, din 1878 – *C.M.F.*]; Grecia va deveni sucursală italiană. Și noi care am ocărât 25 de ani nedreptatea și anomalia Tratatelor din suburbiile Parisului!! [aluzie la Tratatele de la Versailles, de după Primul Război Mondial – *C.M.F.*].

Ebenhausen, 13 iulie 1941

Fărâmarea Ministerului de Externe [german – *C.M.F.*] continuă, dar nu în spiritul unei reforme lucide, ci în sensul predării acestuia către acoliții partidului, fie ei SS sau SA. Acesta din urmă a primit acum Bratislava, Zagreb, București, Sofia și, cel mai recent, și Budapesta, spre furia maghiarilor, care au impresia că, la fel ca popoarelor balcanice, li se administrează și lor un satrap. [...]

Santa Hercolani [născută Borghese, 1897 – 1997, principesă italiană – *C.M.F.*] este aici [...], spre marea încântare a tuturor. Este extrem de deprimată din punct de vedere politic, în primul rând pentru că vede în fața ei colosul barbar victorios copleșind treptat întreaga Europă. Consideră că situația de azi a Italiei față de Germania nu prea diferă de cea a României. În Italia, războiul ar fi perceput în general ca o acțiune de partid, de care în sinea sa omul de rând se distanțează complet. Deprimare profundă produsă de eșecurile organizatorice și de corupția din toate părțile.

17 octombrie 1941

Înapoi după o călătorie de 14 zile la București – Budapesta – Brazza [denumirea italiană a insulei croate Brac, din Adriatica – *C.M.F.*]. [...] În România, constituire a grupului român al MWT [secția română a fost constituită la 7 octombrie 1941, președinte fiind industriașul și fostul premier Ion Gigurtu – *C.M.F.*]. Dificultățile politice

De la stânga: Hitler, Dörnberg și președintele createi republici slovace, Tiso

Hans-Otto Roth

ce rezultă din contradicțiile dintre cercurile guvernamentale, partidele vechi și legionari au fost depășite într-un mod pentru noi surprinzător, prin propria inițiativă a fondatorilor, care au rezolvat treaba între ei și încă din prima seară ne-au pus în fața unui *fait accompli* [fapt împlinit – *C.M.F.*] […] Singurul dezacord evident, ieșirea lui Manoilescu, pe care Wilmowsky, Dietrich și cu mine l-am vizitat în scop de consolare, care însă a demonstrat o vanitate și o sensibilitate de primadonă. Situație politică greu de definit, cu siguranță foarte labilă. Succesele germane întăresc de fiecare dată autoritatea mareșalului Antonescu, care, intangibil în plan personal, a mizat în proporție de 100% pe cartea germană, fiind de altfel singurul om care în general are autoritate. […] Pe Killinger l-am vizitat împreună, Wilmowsky, Dietrich și cu mine, și am fost îngroziți de acest plutonier brutal, incult și superficial. A fost de părere că Bucureștii ar trebui cel mai bine arși, deoarece ar fi o imensă cocină. […] Concret, s-a dovedit cu totul neorientat și indiferent față de problemele care ne interesau pe noi. A fost de părere că după război toate relațiile în Europa de Sud-Est ar fi oricum doar chestiuni de forță. […]

30 noiembrie 1941

Marele punct slab: Situația politică și economică în teritoriile ocupate. Ura și nevoile cresc în egală măsură. [...] Faliment economic-financiar complet în România. Cu ocazia unei cine pentru economiștii bulgari, găzduită de Funk [...], am avut o lungă conversație cu Schwerin-Krosigk și Neumann [Erich Neumann – secretar de Stat în ministerul lui Hermann Göring pentru Planul Cvadri-Anual – *C.M.F.*], mai întâi despre România, apoi în general, în timpul căreia cel dintâi încerca încă să găsească în toate partea bună, în timp ce Neumann era foarte pesimist.

28 martie 1942

Mai devreme a fost la mine și arhiducele Albrecht [1897 – 1955, arhiduce de Austria, prinț al Ungariei, duce de Teschen – *C.M.F.*], care e cât se poate de nemulțumit de numirea fiului lui Horthy [ca vice-regent, în ianuarie 1942 – *C.M.F.*], crede că următorul pas va fi numirea acestuia drept succesor și afirmă nu doar că Horthy junior e prea puțin filogerman, ceea ce e destul de adevărat, ci și că înlocuirea lui Bardossy [László Bárdossy de Bárdos, prim-ministru – *C.M.F.*] prin Kallay [Miklós – *C.M.F.*] ar avea un efect similar. Pe lângă asta, divergența tot mai acută dintre România și Ungaria, adâncită recent printr-un discurs ofensiv al lui M[ihai] Antonescu, reprezintă o adevărată povară, o *crux* pentru politica noastră, pentru că de la amândouă vrem trupe împotriva Rusiei și nu putem da niciuneia dintre ele – pe cheltuiala celeilalte – ceea ce revendică. În ambele țări elementele antigermane obțin prin asta în permanență întăriri. […]

Trimisul român Bossy a dat duminica trecută (22 martie) un mare ceai muzical, la care m-am dus cu Ilse. Frick a fost *most*

Rândul din spate, de la stânga: Walther Funk, Lutz Graf Schwerin von Krosigk și Joseph Goebbels; rândul din față: Konstantin von Neurath și Joachim von Ribbentrop

honoured guest [invitatul cel mai de seamă – *C.M.F.*]. Ceea ce e grotesc este că oameni precum Auwi [prinţul August Wilhelm de Prusia – *C.M.F.*], când apar pe la asemenea chestiuni, se bucură totuşi de cele mai mari onoruri, o falsă strălucire ce nu poate disimula adevărata situaţie. Noul trimis croat Budak mi-a povestit despre plăcerile independenţei croate: în realitate, o mare parte din ţară e din nou în mâinile rebelilor.

16 aprilie 1942

[Trimisul Neubacher despre situaţia în România]

Sistemul s-ar baza pe doi ochi, anume cei ai mareşalului; toţi ceilalţi nu ar conta. Mihai A[ntonescu] ar fi de importanţă doar ca umbră a sa, care de dis-de-dimineaţă s-ar afla în preajma lui. Mişcarea Legionară nu ar fi sprijinită de noi, pentru că Führerul l-ar stima şi l-ar susţine foarte tare pe mareşal. Însă nu ar fi moartă sub nicio formă, ci organizată şi extrem de vivace, îndeosebi în rândul tineretului. Cu cât mai mult s-ar lovi în ea, cu atât mai puternică ar fi. Tineretul s-ar afla în masă alături de ea. Totuşi, ea ar fi în realitate adevărata reprezentantă a direcţionării către Germania şi naţional-socialism. Nici n-ar avea altă opţiune, pentru că dacă n-ar fi naţional-socialişti, ar trebui să fie comunişti. Din păcate, întreaga situaţie ar aminti foarte tare de viaţa şi activitatea NSDAP în Austria în perioada ilegalităţii. Însă desigur că Mişcării i-ar fi fost răpiţi conducătorii. Ar fi numiţi cartofi, deoarece capetele lor s-ar afla sub pământ.

(Va urma)

Prezentare şi versiune în limba română
Claudiu Mihail FLORIAN

APĂRAREA CIVILĂ ÎN STATELE UNITE ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI RECE

(Urmare din p. 42)

Comitetul Consultativ pentru Apărarea Civilă al Academiei Naţionale de Ştiinţe a urmărit desfăşurarea Alertei Operaţionale din 15 iunie 1955: operatorii sistemului nu îşi cunoşteau îndatoririle, instrucţiunile scrise lipseau sau erau învechite, publicul n-avea habar de semnificaţia diferitelor semnale sonore de alarmă, iar după întreruperea programului radio-TV a trecut o jumătate de oră până s-au activat frecvenţele de urgenţă. Între timp centralele telefonice au fost blocate de mii de apeluri şi liniile telefonice oficiale nu au mai funcţionat. Dispeceratul de apărare civilă al Capitalei era într-un sediu neprotejat din Zona Ţintă şi „e îndoielnic că în caz de atac real operatorii n-ar pleca, pentru a-şi salva viaţa". Sirenele depindeau de reţeaua electrică a oraşului, deci erau slabe speranţe ca evacuarea să se facă în ordine. Iar evacuarea spre „Federal Relocation Arc" dura mult prea mult.

Din fericire, bombardierele Tu-4 aveau raza de acţiune prea mică, chiar pentru misiuni fără întoarcere. Numai cele zece bombardiere cu reacţie M-4 ar fi putut ajunge la Washington sau New York, dar în 1955 sovieticii aveau circa 350 bombe nucleare – pe când Statele Unite aveau mai mult de 3.000. Riposta ar fi fost zdrobitoare.

Situaţia avea să se schimbe curând. Prima rachetă intercontinentală sovietică, SS-6, a intrat în dotare în august 1957. Traseul până la Washington DC ar fi durat numai 30 de minute. Cu sistemul de alertă existent, preşedintele Statelor Unite ar fi avut, în cel mai bun caz, nu două ore, ci numai 15 minute pentru a reacţiona. Iar evacuarea Administraţiei spre „Federal Relocation Arc" nu mai avea vreun rost. Atunci s-a luat decizia: centrele protejate de continuitate a guvernării vor funcţiona permanent.

Din fericire, în 1960 sovieticii aveau numai două rachete intercontinentale SS-6. Acum putem înţelege mai bine de ce relocarea în Cuba a 40 de rachete sovietice R-12 cu încărcătură nucleară a provocat reacţia atât de abruptă a Administraţiei Kennedy şi a declanşat una dintre cele mai grave crize militare. Din Cuba şi până la St. Louis sau Cincinnati, durata traiectului era de numai 11,30 minute. Ca atare, preşedintele Kennedy a reacţionat şi n-a mai aşteptat ca Rusia sovietică să activeze şi rachetele R-14, care ar fi avut Washington şi New York în raza de acţiune. ■

MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

SOCIETATEA DE SALVARE DIN BUCUREȘTI, 120 DE ANI DE LA ÎNFIINȚARE

Dr. Nicolae Minovici

Dr. SILVIA IORDACHE
(Șef secție Antropologie Urbană),
IONUȚ BANU
(Muzeograf, Muzeul „Nicolae Minovici"),
Dr. MĂDĂLINA MANOLACHE
(Muzeograf, Muzeul „Nicolae Minovici")

Muzeul Municipiului București propune o nouă expoziție, intitulată „Societatea de Salvare din București – O misiune pentru viață – 120 de ani de la înființare", deschisă la Palatul Suțu, în perioada 26 iunie – 6 septembrie 2026. Prin intermediul ei, ne dorim să oferim vizitatorilor o perspectivă integrată asupra unei „misiuni pentru viață", în care inițiativa individuală, solidaritatea socială și progresul tehnologic converg în slujba salvării de vieți omenești.

Istoria medicinii românești este dominată de personalități remarcabile, care au contribuit la dezvoltarea unor domenii esențiale pentru sănătatea și siguranța societății. Printre acestea, un loc deosebit îl ocupă dr. Nicolae Minovici (1868 – 1941), medic legist, cercetător, profesor, primar și reformator social, considerat unul dintre pionierii medicinii legale moderne din România (*Magazin istoric*, nr. 6/2026). Din punct de vedere istoric, anul 2026 are o dublă însemnătate: pe de o parte, se împlinesc 120 de ani de la înființarea Societății de Salvare (1906), iar pe de altă parte, comemorăm 85 de ani de la trecerea în eternitate a fondatorului acesteia, Nicolae Minovici.

Savantul s-a născut la 23 octombrie 1868, la Râmnicu Sărat, într-o familie care avea să joace un rol decisiv în dezvoltarea medicinii legale românești. Absolvent al Liceului „Sfântul Sava" din București, și-a susținut bacalaureatul în anul 1890. A urmat debutul în artă, prin înscrierea

Prima ambulanță a Societății de Salvare, 1906

la Școala de Belle-Arte din Capitală, cursuri frecventate doar câteva luni din cauza serviciului militar obligatoriu.

Începând cu septembrie 1891, și-a început studiile medicale. Datorită atracției pentru artă, a fost mai întâi desenator și preparator al sălii de disecție și asistent al Catedrei de Histologie. Din 1894, a fost asistentul medicului legist Mina Minovici (fratele său; 1858 – 1933). Și-a finalizat studiile în anul 1898, cu teza *Tatuajele în România*.

În anul 1902, s-a întors în țară după o perioadă de studii la Berlin și a fost numit medic legist pe lângă Parchetul Tribunalului Ilfov și subdirector al Institutului Medico-Legal. Patru ani mai târziu, a pus bazele primei Societăți de Salvare din Balcani, care, timp de peste 30 de ani, a fost întreținută din veniturile proprii. Această inițiativă a reprezentat un pas major în organizarea intervențiilor medicale de urgență și în reducerea mortalității cauzate de accidente și urgențe medicale.

Sediul Societății de Salvare, fostul Azil Cazzavillan...

Organizată exemplar, Societatea de Salvare din București a fost inaugurată oficial, ca instituție dedicată intervenției medicale de urgență în serviciul comunității, la 1 aprilie 1907. Ulterior, la 15 aprilie, au fost adoptate statutele de organizare și funcționare, semnate de toți membrii fondatori.

Un element esențial al identității instituționale l-a constituit stabilirea unei embleme oficiale, încărcată de simbolism. Aceasta este alcătuită dintr-o cruce roșie, sub care este plasată o ramură de stejar, iar în centrul compoziției se află reprezentarea reginei Elisabeta în ipostază de soră de caritate, acordând îngrijiri răniților. Inscripția circulară „Societatea de Salvare din București, 1906“ completează ansamblul emblemei. Prin simbolistica acestor elemente, înțelegem ethosul organizației: crucea trimitea la valorile credinței și ale carității creștine, figura reginei întruchipa idealul filantropic național, iar ramura de stejar sugera durabilitatea și continuitatea instituției. Emblema a fost ulterior transpusă într-o insignă purtată de membrii societății, devenind un semn vizibil al apartenenței și al prestigiului profesional.

... și emblema

Dr. Nicolae Minovici s-a preocupat constant de problema transportului și acordării asistenței medicale de urgență victimelor accidentelor, persoanelor cu tentative de suicid sau celor care sufereau afecțiuni acute, încă din perioada numirii sale ca medic legist al Tribunalului Ilfov. În exercitarea acestei funcții, avea obligația de a se deplasa, împreună cu reprezentanții Parchetului, la locul unde se produceau crime, sinucideri sau diverse accidente. Adesea, victimele erau încă în viață la momentul intervenției, însă absența unui ajutor medical prompt și eficient, precum și lipsa unor mijloace adecvate și rapide de transport către unitățile spitalicești conduceau frecvent la decesul lor. Confruntat cu aceste limite ale sistemului medical al epocii, Nicolae Minovici a manifestat spirit inovator și capacitate organizatorică, improvizând soluții și mijloace de transport menite să faciliteze intervenția rapidă și transferul pacienților către spitale.

Soluția s-a conturat într-un mod neașteptat, oferind premisele dezvoltării unui sistem organizat de intervenție și asistență medicală de urgență. În anul 1906, cu prilejul organizării Expoziției Naționale din Parcul „Carol“, dr. Nicolae Minovici a avut ocazia să observe, în pavilionul Austriei, o ambulanță destinată transportului răniților, similară celor utilizate în serviciile medicale de urgență din Viena. Prezența vehiculului în

În timpul Primului Război Mondial

cadrul expoziției nu a fost întâmplătoare, ci s-a datorat implicării inginerului Weil, profund marcat de experiența personală trăită de fratele său, în contextul unui atac acut de apendicită.

Nicolae Minovici a cercetat în fiecare zi această ambulanță. Pentru achiziționarea modelului, doctorul avea nevoie însă de resurse financiare considerabile. Într-o primă etapă, a apelat la sprijinul presei, comunicând ziariștilor atât proiectul său, cât și necesitatea dezvoltării unui sistem modern de transport medical destinat populației. Cu toate acestea, deși inițiativa a fost primită cu apreciere și susținere morală, demersul nu a generat sprijinul financiar necesar.

Apoi, medicul a recurs la o campanie directă de strângere de donații în zonele comerciale ale Bucureștiului – străzile Lipscani și Smârdan. A utilizat o metodă persuasivă și ingenioasă: s-a folosit de bancnote falsificate, provenite din colecția muzeului Institutului Medico-Legal, pe care le expunea în buzunarul exterior al sacoului. În felul acesta, crea impresia existenței unor contribuții financiare consistente din partea altor comercianți. Strategia urmărea stimularea spiritului competitiv și a prestigiului social al negustorilor, determinându-i să participe financiar la susținerea proiectului. Demersurile s-au dovedit eficiente. Din primele fonduri colectate a fost construită, de fabricantul Rieber, o primă ambulanță realizată după modelul vienez, însă modificată de medicul Minovici pentru specificul intervențiilor din București.

Ea a început să circule începând cu 28 iulie 1906. Era prevăzută cu o pereche de cai înhămați în permanență, mânați de un vizitiu. Nu avea un sediu propriu-zis inițial și a beneficiat abia apoi de cai oferiți de poliție și de donații din partea cneazului Alexandru Muruzi. Era însoțită de sanitari și agenți instruiți special pentru intervenții, sub deviza: „Totdeauna, tuturor, gata pentru ajutor!" Trecerea vehiculului era evidențiată printr-un semnal distinct de goarnă, în timp ce medicul urmărea ambulanța pe bicicletă, având asupra sa trusa medicală pentru acordarea primului ajutor.

În 1907, Theodora Cazzavillan, soția ziaristului italian Luigi Cazzavillan, a oferit Societății de Salvare un imobil situat pe strada Mihai Vodă, construit inițial ca azil pentru săraci. Clădirea în stil neoclasic francez, realizată după planurile arhitectului Florenz Krause, a fost achiziționată de instituția medicală în anul 1915. Lângă aceasta, între 1921 și 1922, a fost ridicat noul Palat al Salvării, proiectat de Cristofi Cerchez în stil național românesc.

Din 1907, Salvarea a dispus de trei ambulanțe, un brec prevăzut cu patru paturi suspendate și trei biciclete. Dr. Nicolae Minovici dorea introducerea unui mijloc de locomoție mai rapid. El a solicitat teatrelor taxarea intrării la spectacole cu 10 bani în plus, suma destinată revenind Salvării, pentru obținerea unor automobile. Cu același scop a fost introdus transportul contra cost al bolnavilor către sanatorii. Prețurile reflectau totodată îmbunătățirea serviciilor oferite, în timp ce persoanele lipsite de resurse financiare beneficiau în continuare de gratuitate.

Centrala telefonică a Societății de Salvare

La intrarea României în Marele Război, Minovici a fost numit șeful transportului

răniților. Salvarea a primit, pe lângă cele 13 trăsuri și cinci automobile pe care le avea, încă 25 de vehicule din partea Ministerului de Război. Primind ordinul retragerii la Iași, medicul a lăsat la București o parte din materialul sanitar și ambulanțele-trăsuri, pornind la 16 noiembrie 1916 spre Moldova. Lua cu el automobilele, dintre care șase auto-portbrancarde și două destinate pacienților suferinzi de boli contagioase. Două ambulanțe erau rezervate accidentelor din oraș, încă două transportului bolnavilor civili și alte două deplasării către serviciile de radiografie. Doctorul a fost însărcinat totodată cu transportul bolnavilor de holeră și tifos exantematic, precum și cu evacuarea persoanelor în Rusia. În total, numărul de îngrijiri oferite de Societate în perioada războiului s-a ridicat la 148.798 de cazuri.

Fațada sediului Societății de Salvare

În anii 1920, Minovici dorea aducerea din străinătate a unui automobil de mari dimensiuni, prevăzut cu o sală de operații și dotat cu toată aparatura necesară intervențiilor chirurgicale, pentru a evita riscul morții pacienților în drumul spre spital. Un deceniu mai târziu, trei dintre cele nouă automobile deținute de Salvare erau destinate transportului contagioșilor, iar alte trei, realizate „în stil american", erau amenajate pentru accidente. Acestea din urmă puteau transporta un rănit culcat și altul șezând, doi culcați și doi șezând, respectiv 12 răniți stând și cinci în paturi. În ceea ce privește trăsurile, abia la 2 aprilie 1931 s-a renunțat definitiv la tracțiunea animală.

La 5 mai 1934, a fost inaugurat, în fostul Azil Cazzavillan, Spitalul de Urgență, cu program de funcționare prelungit, ca anexă a Salvării. Acesta era utilat cu cea mai modernă aparatură la acea vreme, fiind dotat cu 50 de paturi. Un deceniu mai târziu, la 25 august 1944, șase dintre cele 18 bombe lansate de aviația germană asupra clădirilor Salvării au provocat distrugerea acestora. Doar Palatul Cazzavillan a rămas în picioare până în anii 1980, când a fost demolat cu ocazia reconfigurării centrului civic.

Au fost astfel șterse urmele inițiativei medicului legist, care, decedând în vara anului 1941, nu a trăit să le vadă spulberate. Astăzi, cele două instituții surori își continuă activitatea medicală și socială în cadrul Spitalului Clinic de Urgență Floreasca și al Serviciului de Ambulanță București-Ilfov.

Viața și opera lui Nicolae Minovici reprezintă un exemplu remarcabil de dedicare față de știință, profesie și societate. Activitatea sa științifică, instituțională și socială a contribuit la modernizarea medicinii și la dezvoltarea serviciilor medicale moderne. Astăzi, la 85 de ani de la dispariția sa, contribuțiile lui continuă să fie relevante pentru semeni și societate, demonstrând importanța cercetării interdisciplinare și a implicării sociale în dezvoltarea medicinii moderne.

Expoziția „Societatea de Salvare din București – O misiune pentru viață – 120 de ani de la înființare", deschisă la Palatul Suțu, în colaborare cu Arhivele Naționale ale României, Institutul Național de Medicină Legală „Mina Minovici" și Biblioteca Națională a României, poate fi vizitată de miercuri până duminică, între orele 10.00 – 18.00 (17.30 ultima intrare), până la 6 septembrie 2026. ■

Femeie preluată cu salvarea după o tentativă de suicid

James Angleton, șeful contraspionajului din CIA – obsedat de existența unei „cârtițe" sovietice în instituția sa –, și-a intitulat memoriile Oglinda și labirintul. **Un labirint de oglinzi a fost și relația dintre Graham Greene și Kim Philby, cel mai faimos membru al „rețelei de la Cambridge"** (Magazin istoric, **nr. 6/2026).**

DOI PRIETENI DOI SPIONI

LIA BRAD CHISACOF

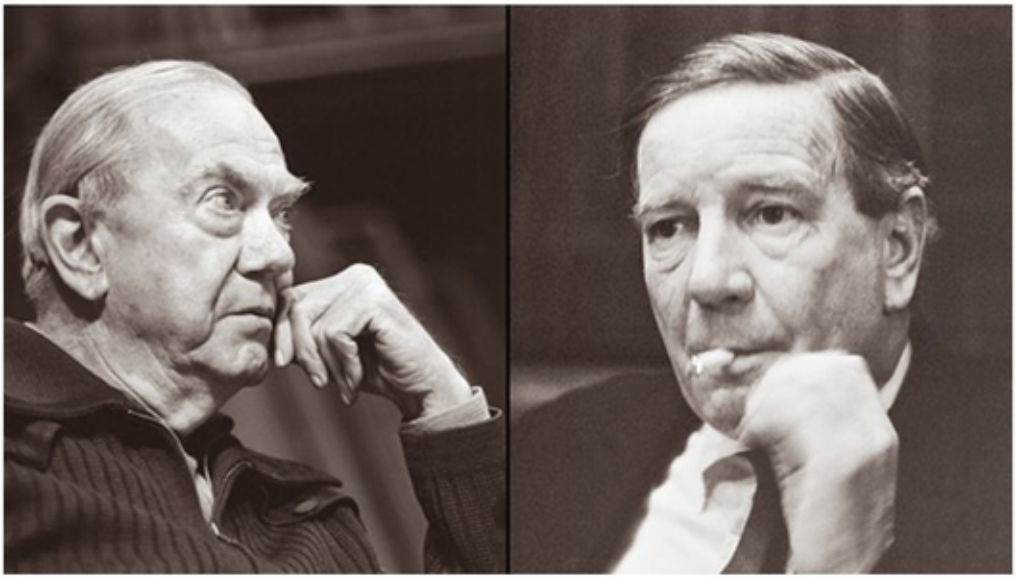

Graham Greene (stânga) și Kim Philby

Serviciul lui Greene în colonia britanică din Sierra Leone (în acel timp un avanpost important în lupta contra forțelor hitleriste din Atlantic, din Mediterana de Vest și din Africa de Nord) nu a fost tocmai o reușită. Era la cuțite cu șeful lui, care sălășluia în Lagos, în Nigeria. În superbia sa, Greene amenința tot timpul cu demisia.

A intervenit Philby, luându-l direct sub aripa lui, evitându-se astfel un sfârșit prematur al carierei de spion. Philby a mai intervenit de vreo două ori pentru el. Greene fusese bun prieten cu comisarul de poliție din Freetown, căpitanul Patrick Brody, despre care scria mai târziu că „a fost factorul uman pe care l-am prețuit cel mai mult în timpul celor 15 luni de singurătate petrecute acolo". Talentatul autor nu a ezitat cu toate acestea să-l trădeze pe comisar, făcându-l să se pensioneze din cauza unui raport trimis la Londra, în care îl vopsea ca pe „un bătrân tare obosit, în pragul unei depresii". „Recompensa" a fost că Brody a fost folosit ca model pentru maiorul Henry Scooby, protagonistul incoruptibil al romanului *Miezul lucrurilor*,

cu acțiune plasată într-o colonie britanică din Africa de Vest.

HOTELUL CU NUME DE TORT

Agenții Greene și Philby au complotat împotriva Abwehr, serviciul secret de informații al armatei germane, în Spania și în Portugalia, și a serviciului secret al regimului de la Vichy în Africa de Vest. Greene s-a implicat cu succes în debarcarea aliaților în Africa de Nord în 1942 (Operațiunea „Torch"), apoi și în debarcarea din Normandia, atunci când s-a întors la Londra. Printre succesele lui Philby se numără recrutarea agentului Garbo, pe numele său adevărat Juan Pujol Garcia, unul dintre cei mai cunoscuți spioni din timpul celui de Al Doilea Război Mondial (*Magazin istoric*, nr. 10/1985). În secret însă, vai, Philby nu a ezitat să scurgă toate planurile pentru Ziua Z către sovietici.

Cu patru zile înainte de Marea Debarcare, așadar la 2 iunie 1944, Greene și-a anunțat brusc demisia din MI6 în timpul pauzei de prânz, petrecute într-o cafenea din Piccadilly. Momentul ales și pricinile acestei demisii sunt dintre cele mai misterioase, ținând cont că glorioasa debarcare din Normandia era summumul eforturilor britanice. Întrebat mai târziu despre hotărârea sa, Greene a dat vina pe Philby, prietenul și în același timp șeful lui, care ținea morțiș să-l promoveze pe un post mai mare decât își dorea el. E foarte posibil ca adevărul să fi fost acela că, de fapt, îl bănuia de colaborare cu sovieticii și nu dorea să fie părtaș la trădare. În acel moment cei doi

Secvență din filmul „Al treilea om"

colaborau de trei ani, iar câteva dintre atitudinile lui Philby nu aveau cum să nu-l facă să tresară pe Greene. Philby îl detesta, de pildă, pe amiralul Canaris, un anti-nazist care a făcut gesturi față de Aliați. Foarte probabil să-l fi folosit de fapt pe amiral pentru subminarea unui sfârșit mult mai timpuriu al celui de Al Doilea Război Mondial, care sfârșit însemna ca rușii să fi fost ținuți departe de Europa de Est și de Germania.

Serviciul secret intern al Marii Britanii, MI5, semnalase cam cu zece ani înainte prezența unui spion sovietic în eșaloanele superioare. Un ofițer din serviciul amintit îl avea în urmărire pe Philby. Documente de curând desecretizate arată că imediat după 1946, Philby, ajuns foarte sus în MI6, s-a opus categoric unificării între MI6 și MI5, ce ar fi dus fără doar și poate la descoperirea dosarului său și a celorlalți din grupul de la Cambridge.

Relația Philby – Greene a continuat după demisia amintită. În bună tradiție britanică, Greene nu a ezitat să-și propună prietenul ca membru al Clubului Autorilor.

Cariera de scriitor și scenarist a lui Greene l-a condus în 1948 în Viena ocupată încă de sovietici. Lucra la scenariul, devenit apoi roman, intitulat *Al treilea om*. La Barul Oriental al celebrului hotel cu tort „Sacher", lui Greene i-a fost prezentat un jurnalist care îl cunoștea pe Philby de pe vremea când acesta era corespondent în capitala Austriei, în anii '30 (unde se căsătorise cu prima soție, Litzy Friedmann). Jurnalistul era Harry Smolka, plecat imediat la sfârșitul războiului în Cehoslovacia, care fusese recrutat de Philby. În timpul războiului funcționase ca agent al MI6, pozând în corespondent de presă. Greene și-a dus la bun sfârșit, împreună cu Smolka, scenariul, fiind ajutat ca unele scene să se filmeze în Grinzing, aflat în sectorul ocupat de sovietici.

Intâmplările omenești făceau ca una dintre surorile lui Greene să fie măritată cu un

adjunct al lui Philby, din nou creata secție pentru a supraveghea spionajul contra Uniunii Sovietice. Philby își mutase familia într-o localitate din Sussex, unde mama lui Greene avea o casă...

O CARTE ȚINUTĂ ZECE ANI LA SERTAR

După ce Donald Maclean și Guy Burgess defectaseră în Uniunea Sovietică în 1951, așadar post-factum, Philby nu a ezitat să-i denunțe MI5. Cunoștea firește dosarele care se refereau la persoana lui, așa că la interogatoriile la care a fost supus era mereu cu un pas înaintea anchetatorilor… Și tot așa până în 1963 când, înșelând vigilența serviciilor britanice, Philby a fugit din Liban în Uniunea Sovietică.

Unde era Greene? Primit cu mare entuziasm la Moscova în 1961 ca autor al unor romane ce conveneau logicii Războiului Rece, în 1963 reacționa la acuzațiile furioase contra lui Philby, înfierat că își trădase țara și prietenii. O primă expresie oblic apologetică era consemnată în *The Sunday Times*, unde Greene scria că mai degrabă America, nu Uniunea Sovietică, era adevăratul dușman al Marii Britanii, întrebându-se cum era cu putință ca atâția oameni, „acum mulți ani, la Oxford și la Cambridge, să se fi lăsat corupți de modul capitalist de viață?" Nu s-a mulțumit doar cu atât. În 1968 prefața autobiografia defectorului Philby, *My Silent War* (Războiul meu tăcut), lansând o nouă întrebare retorică: „Cine dintre noi nu a trădat în favoarea

Scriitorul Evelyn Waugh bănuia că Graham Greene a continuat să lucreze pentru serviciile secrete britanice și după demisie

a ceva sau a cuiva mai important decât o țară?"

Nu au întârziat, cum era și firesc, acuzațiile că îl disculpă pe Philby. Au încăput desigur și alte interpretări. Cunoscutul romancier Evelyn Waugh suspecta că lingușirea sovieticilor era o acoperire, Greene continuând să fie agent MI6 liber profesionist (a fost până în 1980, aflăm din cartea lui Robert Verkaik, *The Writer and the Traitor*, Scriitorul și trădătorul, apărută în acest an la Londra), după demisia din 1944 și asumându-și misiuni în „vizite" făcute în Malaysia, Cuba, Haiti, Vietnam (parcă era corespondent de presă!) și Africa.

MI6 nu a renunțat la speranța de a-l readuce pe Philby în țară, ceea ce ar fi însemnat o lovitură enormă dată sovieticilor în sensul că tot ce le furnizase vreodată Philby era pus sub semnul întrebării. Mulți ani mai târziu, Greene afirma în tonuri paradoxale, teribiliste: „Un agent care schimbă tabăra nu mă surprinde, pentru că profesiunea poate să devină un joc la fel de abstract precum șahul. Spionul devine mai interesat de mecanica misiunii sale decât de scopul ei final, apărarea țării lui."

Putem să ne gândim că într-un mediu ca al lor, Philby a încercat să-l recruteze pe Greene în favoarea sovieticilor? Există dovezi în acest sens, cunoscându-i-se și numele de cod atribuit. Comentariul de mai târziu al lui Greene – „mai bine mi-aș fi pus capăt zilelor în gulag decât în California" – n-a făcut decât să încurajeze Kremlinul în sensul recrutării. Deși detesta crichetul, un fel de simbol al spiritului britanic cu iz colonial, deși mutat în Franța începând din 1960, Greene a continuat să aprecieze democrația pe care o avea în sânge prin gesturi efective de apărare a victimelor persecuțiilor politice de orice formă. Să nu uităm replica din romanul său tradus în românește

Kim Philby pe străzile Moscovei...

în 1957, *Americanul liniștit*, rostită de domnul Heng, care îi spune jurnalistului britanic Thomas Fowler: „Mai devreme sau mai târziu trebuie să mărturisești de partea cui ești". Atunci când în *Al treilea om* Rollo Martins trebuie să aleagă între a-și trăda prietenul Harry Lime și a se așeza de partea valorilor democratice de la el de acasă, le alege fără ezitare pe cele din urmă.

Între Philby, care trăia în centrul Moscovei alături de o soție sovietică, și Greene a existat o corespondență, acum valorificată. În aprilie 1978 Philby îi scria lui Greene, mulțumindu-i pentru un manuscris al romanului *Factorul uman*, ce are în centrul său o „cârtiță" sovietică care lucra în MI6. Timp de zece ani, cartea a stat în sertar; Greene nu voia ca cititorii lui să creadă că eroul principal era inspirat de Philby.

NEDUMERIRI NICIODATĂ LĂMURITE

Prietenia a continuat la distanță zeci de ani. Rușii admiteau foarte rar ca defectorii pe care îi aveau sub aripă să se întâlnească cu contacte din Occident. În climatul politic de dezgheț al glasnostului, Greene a revizitat Moscova în septembrie 1986, ca să-și revadă prietenul.

S-a mai dus încă o dată în februarie anul următor, deci în 1987, petrecând ore lungi cu Kim, discutând despre trecut și despre zorii unui nou climat menit, credeau ei, să ducă Rusia dincolo de Războiul Rece. Nici Greene și nici Philby n-au lăsat vreo mărturie despre ce au vorbit în timpul acestor întâlniri. Philby i-a spus nevestei lui, Rufina (era a patra), că îl apasă îndoielile. Foarte probabil ca Greene să fi încercat să îl atragă pe Philby la indiscreții, poate în sensul unei întoarceri în Occident. Sau poate Philby a fost cel care l-a înșelat pe prietenul lui vechi, încercând fără succes să atragă MI6 în una dintre ultimele catastrofe de spionaj.

Philby i-a scris lui Greene imediat după vizita din 1987: „În timp ce amintirea vizitei tale este încă proaspătă în mințile noastre, îți scriu să-ți mărturisesc cât de mult am prețuit-o. Mi-a zis Rufa, fără ca eu să-i fi spus ceva, că cele trei zile pe care le-am petrecut împreună au fost dintre cele mai fericite din viața ei. Cât despre mine, sufăr de un atac acut de *esprit de l'escalier* [expresie în limba franceză, ce desemnează o situație în care o persoană se gândește, după încheierea unei conversații și plecarea interlocutorului, cum ar fi putut argumenta mai bine]. Erau atâtea întrebări pe care am vrut să ți le pun, dar nu am făcut-o, atâtea lucruri pe care am vrut să ți le spun, dar nu le-am spus. Nu poți suplini în câteva ceasuri o întrerupere de 35 de ani".

Tot atunci, în 1987, Philby a apărut la televiziunea sovietică într-o prezentare a lui Greene.

În ciuda celor două întâlniri de la Moscova și a vastei

... și alături de soție, Rufina

Graham Greene a rămas cu o întrebare fără răspuns

corespondențe, Philby a rămas fidel noii patrii și nu a mărturisit vreodată ce gândește cu adevărat despre stăpânii lui politici. Nici timpul nu l-a îngăduit, plecând din lume la câteva săptămâni după întâlnirea lor finală. Avea 76 de ani și era alcoolic. Diagnosticul trecut pe certificatul de deces a fost atac cardiac. S-a zvonit că fusese otrăvit. Rufina nu s-a sfiit însă să afirme că soțul ei își băuse sănătatea. A fost înmormântat cu onoruri oficiale.

Cam care ar fi concluziile?

Cu Philby lucrurile sunt clare.

Greene, o personalitate atât de complexă, dăruită cu darul scrisului, pare a fi văzut în spionaj o condiție morală și psihologică mai mult decât o chemare patriotică. Nota undeva: „Înțeleg tentația cuiva de a se face agent dublu pentru că jocul devine mai interesant". Cu o altă ocazie a ținut să precizeze că dacă ar fi știut că Philby e agent sovietic, i-ar fi acordat 24 de ore să fugă și pe urmă l-ar fi denunțat...

Cunoscutul scriitor era mândru de serviciul pe care îl făcuse ca ofițer al MI6, despre care a vorbit rareori. Nu făcea decât să respecte cea mai sfântă deviză a serviciului secret de informații, întărită de Official Secret Act din 1911: un ofițer de informații nu trebuie niciodată să vorbească despre ceea ce face. Unul dintre biografii săi chiar i-a recomandat să își limiteze relatările despre ce a făcut el în timpul războiului la câteva rânduri, altfel ar fi urmat să fie dat în judecată. Întrebarea dacă Greene i-a fost alături unui trădător responsabil de moartea multor agenți curajoși a rămas fără răspuns. Principalul său biograf, Norman Sherry, care l-a intervievat îndelung, a avut câteva curiozități legate de Philby. L-a întrebat pur și simplu: „Credeți că în ciuda loialității pe care o avem pentru prieteni și iubite vine un timp când faptele comise devin prea importante pentru a fi uitate sau iertate?" Roșu de furie, Greene i-a dat o replică categorică: „Nu l-ai cunoscut și nu poți să judeci".

Sherry nu s-a lăsat. Când i s-a spus că nu putea să-l viziteze pentru că era prea bolnav, a scris că el credea că Greene avea mai multe să-i spună despre timpul petrecut la Viena și ce anume l-a inspirat să scrie *Al treilea om*. Intenția lui era să-l facă pe Greene să admită că Harry Lime era inspirat de Philby.

Într-o altă scrisoare Sherry îl provoca pe Greene să corecteze critica pe care i-o adusese Philby pe trei pagini despre ce făcuse în timpul războiului. Philby pretindea că rezultatele activității lui Greene în Africa erau slăbuțe. Greene nu l-a contrazis. „Activitatea mea la Free Town nu este în niciun fel necunoscută, el mai degrabă mă apără decât mă critică. Zice că una dintre anchetele pe care le-am făcut acolo m-a dezgustat așa de tare că alta n-am mai făcut. Nu am altă concluzie decât că a fost o ușurare să mă ia Kim în serviciul lui când m-am întors în Marea Britanie".

Nedumeririle lui Sherry au rămas nelămurite pentru totdeauna, căci Greene și-a dat obștescul sfârșit, trei ani după Philby, la 3 aprilie 1991, la Geneva, în Elveția. A fost răpus de leucemie, la 86 de ani. Avea la căpătâi ultima scrisoare cu întrebările biografului său, a cărei esență era îndoiala față de loialitatea prietenului său Kim.

Sherry credea în esență că Greene nu se lămurise dacă prietenul său, aservit rușilor, continuase să lucreze pentru MI6. Mai mult, nu excludea posibilitatea ca Philby să fi fost agent triplu, trăgându-i pe ruși pe sfoară de la bun început. Faptul că Kim nu i s-a confesat nici în ultima clipă a fost pentru Greene prilej de a reciti corespondența dintre ei cu speranța că va găsi ceva. Totul în zadar, a murit înainte ca excepționalele sale calități deductive, intuitive etc. de scriitor și agent secret să-i dea în acest sens concursul. ■

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

VIRGINIA ANDREESCU-HARET, PRIMA FEMEIE ARHITECT DIN ROMÂNIA

NINA CRISTEA
(bibliograf, Serviciul Manuscrise)

Coperta albumului foto cu lucrări de arhitectură ale Virginiei Andreescu-Haret (Cabinetul de Stampe)

Maria Virginia Andreescu s-a născut la 21 iunie 1894, la București, într-o familie modestă cu patru copii, fiind nepoata de frate a pictorului Ion Andreescu (ales membru de onoare post-mortem al Academiei Române în anul 1948). Viața nu a fost una ușoară pentru viitoarea arhitectă; de la o vârstă fragedă a rămas fără mamă și s-a îngrijit de frații mai mici. În ciuda situației delicate în care se afla, Virginia și-a dezvoltat latura artistică și gustul pentru frumos.

În anul 1912, după absolvirea liceului, a intrat la Școala de Arhitectură din București, astăzi Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu". A fost prima clasată la examenul de admitere și s-a bucurat de aprecierea profesorilor. Pe parcursul anilor de studii și-a demonstrat priceperea și seriozitatea, într-o lume profesională rezervată în acele timpuri doar bărbaților. La absolvire, în anul 1919, a obținut calificativul „Foarte bine" (arhiva Radu Haret, I mss 31, Serviciul Manuscrise – Carte Rară,

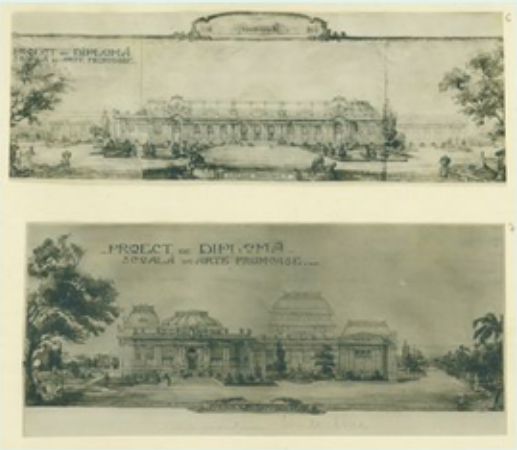

Proiectul de diplomă (Cabinetul de Stampe)

Biblioteca Academiei Române) pentru proiectul de diplomă intitulat „Școala de Arte Frumoase", despre care se regăsesc informații în fondurile Bibliotecii Academiei Române la Cabinetul de Stampe și la Serviciul Manuscrise – Carte Rară. Virginia Andreescu a devenit astfel prima femeie arhitect din România. În anul 1925, proiectul ei de diplomă a fost prezentat în cadrul expoziției dedicate absolvenților de la Arhitectură, la Ateneul Român, fiind distins cu Premiul Ministerului Instrucțiunii Publice. A continuat să-și diversifice activitatea profesională, urmând cursurile Școlii Superioare de Arhitectură din Roma, pentru un an, unde s-a specializat și în arhitectura de interior și decorațiuni interioare.

Nici domeniul artelor, respectiv pictura și grafica, nu i-au rămas străine Virginiei Andreescu. Moștenind calitățile artistice ale unchiului ei, a lucrat schițe, lucrări de artă grafică și acuarele, inspirată fiind de clădirile tradiționale românești, de monumentele istorice și de lucrările marilor pictori români. O parte dintre lucrările ei se regăsesc astăzi în fondurile Cabinetului de Stampe. În paralel cu studiile de arhitectură, Virginia Andreescu a urmat și cursurile Școlii de Belle-Arte din București.

Despre priceperea tinerei arhitecte se discuta mult în epocă, astfel că una dintre colegele ei de breaslă, Henrietta Delavrancea-Gibory, spunea: „Eram în extaz în fața lucrărilor ei; țin minte și acum cât erau de hotărâte, profund chibzuite, armonioase și constructiv compuse, concepțiile ei întrecând cu mult pe cele ale celorlalți colegi. Fusese epoca *Marelui Mincu*, care nu admitea o femeie arhitect, însă Virginia a spart zidul, Virginia a pătruns pe ușa mare, natura ei a învins și a croit drumul femeilor în arhitectură" (arhiva Radu Haret, I mss 32). Despre

Clădirea cu apartamente a Societății „Construcția Modernă" (detaliu arhitectural; sursa: arhitectura-1906.ro)

tânăra arhitectă și despre talentul său vorbea și prof.arh. Gheorghe Simotta: „Virginia era într-o perpetuă căutare a frumosului, pe care îl fixa în albumul purtat mereu la subțioară" (arhiva Radu Haret, I mss 32, f. 3).

Activitatea ei din domeniul arhitecturii reunește peste 130 de lucrări proiectate și executate: clădiri de locuințe (cum este, de exemplu, blocul cu opt etaje din Piața Rosetti, Palatul Societății Comunale de „Locuințe Eftine" sau clădirea cu apartamente a Societății „Construcția Modernă" din Calea Victoriei), case particulare (precum vilele ing. Dionisie Germani, av. Nicu Stănescu sau ing. I. Cantuniari, de pe străzile Paris și Washington din București),

Palatul Societății Comunale de „Locuințe Eftine" (sursa: arhitectura-1906.ro)

Virginia Andreescu-Haret

clădiri de utilitate publică (precum corpul central al liceului „Cantemir-Vodă", aripa Șerban-Vodă a liceului „Gheorghe Șincai", diverse pavilioane de la Facultatea de Medicină „Carol Davila", Biserica „Sf. Treime" Ghencea, toate din București). Sfera ei de activitate a cuprins și clădiri diverse (cinematografe, teatre, băi comunale, clădiri școlare) din orașe precum: Cluj-Napoca, Pitești, Botoșani, Focșani, Tecuci, Ploiești, Făgăraș etc.

Foarte cunoscută în societatea bucureșteană interbelică era și casa personală a familiei ing. Spiru I. Haret, nepotul lui Spiru C. Haret (ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice). Celebra „Casă cu pălărie" din strada Spătarului a fost proiectată de Virginia Andreescu pentru cel care avea să îi devină soț în anul 1928. A fost construită în anul 1926 în stil neoromânesc. Fiul celor doi, Radu Haret, povestea despre atmosfera din familie: „Mama, femeie energică și hotărâtă, lucra neostoit ziua și noaptea" (arhiva Radu Haret, I mss 32, f. 1). A amintit și despre colaborarea dintre arhitectă și soțul ei, inginer structurist, care s-a întins pe mai mult de trei decenii, atât în plan personal, cât și în plan profesional: „Zi de zi am văzut, mulți ani de-a rândul, instalându-se în casă, după orele obligatorii de serviciu ale ambilor, o atmosferă susținută de lucru, ce dura până seara târziu, unde schimburile de opinii privind alegerea soluției optime a unui proiect sau a unui capitol de tratat științific se desfășurau cu multă dăruire cauzei slujite" (arhiva Radu Haret, I mss 44, f. 3).

Virginia Andreescu-Haret a fost și membră a Societății Arhitecților Români, de altfel singura femeie din Comitetul Societății, precum și membră a Societății Politehnice din România, începând cu 1 decembrie 1929. A colaborat cu profesorul arh. Nicolae Ghika-Budești la întocmirea de relevee ale bisericilor din Țara Românească, la cele patru volume din *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia* și a realizat o monografie a clădirii Teatrului Național din București. A participat la numeroase congrese internaționale ale arhitecților, ținute la Roma, în 1935, la Paris, în 1937, sau la Bruxelles. A colaborat cu revista *Arhitectura*, organ al Societății Arhitecților Români, în paginile căreia a publicat numeroase lucrări de arhitectură, dar și unele reproduceri de acuarele.

Mai târziu, după Al Doilea Război Mondial, la propunerea Editurii Tehnice, s-a ocupat de elaborarea *Manualului Arhitectului Proiectant*, în trei volume, apărute între 1954 și 1958, unde a colaborat și cu soțul, Spiru I. Haret. Cariera a fost una impresionantă, s-a întins pe aproximativ patru decenii. Virginia Andreescu-Haret a fost un exemplu de profesionalism, dar și un caracter uman deosebit, așa cum o caracterizau apropiații și colaboratorii: „Virginia știa să vadă și să înțeleagă lucrurile și oamenii. Fire de artist, era îndrăgostită de viață și de frumos", scria fiul, Radu Haret.

A încetat din viață la vârsta de 68 de ani, la 6 mai 1962, după lupta cu o boală nemiloasă. ■

Henrietta Delavrancea-Gibory

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Mihai Dim. Sturdza – ÎN UMBRA PATRIEI PIERDUTE. NEGUSTORII BALCANICI: ISTORIE ȘI GENEALOGIE** (Volum îngrijit și adnotat de **Lucian-Valeriu Lefter**. Trad. din lb. fr.: **Georgeta Filitti**)
Editura Corint, București, 2026, 413 pp.

● **Bogdan Ionuț Cotruță – PORTRETUL UNUI CĂRTURAR: PROFESORUL MARIN GH. CAZACU (1925 – 2014). MONOGRAFIE, ANTOLOGIE COMENTATĂ ȘI RECEPTARE CRITICĂ**
Editura AIUS, Craiova, 2025, 192 pp.

● **Jack Weatherford – ÎMPĂRATUL MĂRILOR: KUBILAI-HAN ȘI NAȘTEREA CHINEI** (Trad. din lb. eng. și note: **Alina Popescu**. Pref.: **Ovidiu Pecican**)
Editura Corint, București, 2025, 460 pp.

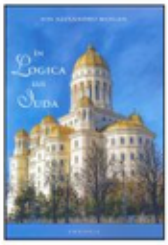

● **Ion Alexandru Mizgan – ÎN LOGICA LUI IUDA. EDIȚIA A II-A, REVIZUITĂ ȘI ADĂUGITĂ**
Editura Theosis, Oradea, 2025, 179 pp.

● **Jean des Cars – SAGA DINASTIEI ROMANOV: DE LA PETRU CEL MARE LA NICOLAE AL II-LEA. EDIȚIA A III-A** (Trad.: **Ileana Cantuniari**. Postfață: **Doru Dumitrescu**)
Editura Corint, București, 2025, 399 pp.

● **Nick Holmes – ROMA ȘI ATTILA: PRĂBUȘIREA IMPERIULUI** (Trad. din lb. eng.: **Adina Ihora**. Pref.: **Sorin Nemeti**)
Editura Corint, București, 2025, 348 pp.

● **Stelian Tănase – EUROPA LA PATRU MÂINI: JURNAL DE CĂLĂTORIE**
Editura Corint, București, 2026, 477 pp.

● **Andrew Morton – ȘAPTESPREZECE GAROAFE: CASA DE WINDSOR ȘI NAZIȘTII** (Trad. din lb. eng. și note: **Simona Preda**)
Editura Corint, București, 2026, 445 pp.

● **AMPRENTA UNUI TIMP PREA SCURT: OMAGIU LUI LIVIU MĂRUIA** (Edidit: **Alexandru Berzovan, Sorin Forțiu**)
Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", Brăila, 2026, 259 pp.

● **Max Hastings – VIETNAM: O EPOPEE TRAGICĂ, 1945 – 1975** (Trad. din lb. eng. și note: **Sorin Șerb** și **Alin Ionescu**. Pref: **Cristina Cileacu**)
Editura Corint, București, 2026, 877 pp.

● **Alter Fajnzylberg – CE AM VĂZUT LA AUSCHWITZ: ÎNSEMNĂRI** (Volum îngrijit de **Roger Fajnzylberg**, în colaborare cu **Alban Perrin**. Trad. din lb. fr.: **Alina Pavelescu**. Pref: **Serge Klarsfeld**)
Editura Corint, București, 2026, 283 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE**
Anul XXIX, nr. 1(111)/2026, 64 pp.

O ISTORIE PE LUNĂ

„VECINUL“ CONTRA „VĂRULUI“

2 iulie 1191. Începe un duel feroce între doi combatanți impozanți, participanți la asediul cetății Acra din Țara Sfântă. Bătălia, în care joacă un rol important și această confruntare, avea să devină un punct de cotitură în istoria celei de A Treia Cruciade.

Din 1187, după ce sultanul Saladin a biruit armata Regatului cruciat al Ierusalimului, musulmanii au cucerit majoritatea cetăților acestui stat, inclusiv Orașul Sfânt. Latinii au cerut ajutorul Occidentului, provocând astfel cea de A Treia Cruciadă.

În așteptarea sosirii diverselor armate – atât mari contingente regale, cât și expediții mici, fiecare cu propriii comandanți –, unul dintre pretendenții la tronul Ierusalimului, Conrad de Montferrat, soțul fiicei regelui răposat, a declanșat un contraatac. Cu ajutorul unor trupe sosite mai din vreme, a asediat Acra, un punct strategic important în aprovizionarea armatelor musulmane.

Catapultă cu contragreutate folosită de cruciați, miniatură din cronica prelatului Guillaume din Tir (1130 – 1186)

Vreme de doi ani, armata cruciată a crescut treptat, pe măsură ce soseau noi trupe din Occident. Saladin nu reușise să îi învingă pe latini în acest interval, însă cetatea putea fi aprovizionată ușor, aflându-se pe țărmul mării. Începuse un asediu dublu: musulmanii din cetate erau atacați de cruciați, care la rândul lor erau înconjurați de armata lui Saladin.

Situația se schimbă în anul 1191. La 20 aprilie sosește regele Filip al II-lea al Franței, iar la 8 iunie rivalul său, regele Richard I al Angliei, în sprijinul latinilor. Primul a avut puțin succes; fiecare atac împotriva cetății provoca o replică a lui Saladin.

Richard însă a adus din Europa un atu important: o catapultă cu contragreutate enormă, numită „Vecinul cel rău“ (*Malvoisin*, în franceza medievală). La 2 iulie, începe bombardamentul. Musulmanii din Acra răspund și ei cu o catapultă masivă, cu propriul ei nume: „Vărul cel rău“ (*Malcousin* după cronicarul occidental). „Vecinul“ provoca distrugeri importante în zidurile cetății, însă „Vărul“ îl ținea mereu în replică. Duelul a continuat și ziua, și noaptea. „Vecinul“ a fost distrus de mai multe ori și a trebuit să fie reconstruit de fiecare dată, însă a reușit să spargă zidul și să dărâme turnul principal al orașului.

Nu erau, bineînțeles, singurele arme de asediu angajate în conflict. Richard mai adusese cu el încă o catapultă masivă: „Azvârlitorul de pietre al lui Dumnezeu“. Însă aceasta era atât de costisitoare, încât lângă ea a fost pus constant un preot, „un om de mare cinste“, care predica și cerea bani pentru reparații și pentru a-i plăti pe cei care trebuia să aducă muniție. „Azvârlitorul de pietre al lui Dumnezeu“ a jucat și el un rol important, creând o spărtură de aproximativ 10 m în zidul cetății.

Sosirea regelui francez Filip al II-lea (1180 – 1223) în Orient, miniatură de la mijlocul secolului al XIV-lea

Cu ajutorul și al altor arme de asediu mai mici, cruciații au atacat în repetate rânduri garnizoana orașului. La 12 iulie, în urma unor negocieri, aceasta a fost nevoită să se predea. Duelul dintre „Vecin“ și „Văr“ avea să fie înlocuit de o confruntare de anvergură, rămasă vestită, un război ce avea să mai dureze încă un an între Richard și Saladin.

A. O.

Între bunurile de patrimoniu evacuate în Primul Război Mondial la Moscova (Magazin istoric, nr. 1 – 6/2026) s-au aflat și multe odoare bisericești. Iată care a fost soarta lor după restituirea făcută de sovietici în 1956.

DESTINUL TEZAURULUI IDENTITAR AL ROMÂNIEI

ILIE SCHIPOR

Văl de tâmplă dăruit bisericii din Stănești de Preda Buzescu și soția sa Cătălina, sfârșit de secol XVI

Conform proceselor-verbale întocmite în 1916 – 1917 și evaluărilor făcute de comisia condusă de Tzigara-Samurcaș în decembrie 1941, au fost trimise la Moscova – de la: Mănăstirile Agapia, Arnota, Bistrița, Cozia, Dintr-un Lemn și Hurezi (Vâlcea), Neamț-Secu, Râșca (Suceava), Slatina (Suceava), Surpatele și Tismana (Vâlcea); bisericile Cuvioasa Paraschiva (Vâlcea), Vorona (Botoșani) și Trei Ierarhi (Iași); episcopiile de Râmnic și Râmnicului Noului Severin; Mitropolia Moldovei; Muzeul de Arheologie din București și Muzeul Iconografic (Casa Bisericii) – 144 candele (în 1956 au fost restituite 149, diferența în plus fiind rezultatul faptului că nu s-au întocmit documente de predare-primire pentru o mare parte dintre odoarele bisericești evacuate în Rusia țaristă), 28 cădelnițe și cățui (39 restituite), 79 cruci (153 restituite), 10 epitafe (13 restituite), 11 epitrahile (13 restituite), 46 potire (48 restituite), 22 sfeșnice (27 restituite) etc.

Pentru icoane nu s-a redactat, la expediere, nicio evidență și ca urmare nu au fost consemnate informații privind numărul, tematica, tehnica realizării și dimensiunile acestora, situație întâlnită și în cazul celorlalte valori bisericești: sfintele vase, moaște, cărți bisericești, cruci, sfeșnice, veșminte preoțești, vase și alte obiecte de uz bisericesc.

Cele 1.548 de odoare bisericești restituite României în august 1956 au fost analizate, inventariate și studiate la București timp de aproape un deceniu, după care au fost distribuite nu proprietarilor de drept, ci – prin Dispoziția Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă nr. 978/13.X.1965 – Muzeului Național de Artă al R.S.R.

Tergiversarea de către autoritățile de la București, timp de un deceniu, a distribuirii către proprietarii sau administratorii de drept ai bunurilor identitare repatriate, inclusiv a celor bisericești, s-a datorat în primul rând nevoii de a inventaria valorile patrimoniale românești revenite în țară după aproape 40 de ani de la

sechestrarea lor de către Guvernul bolşevic (13 ianuarie 1918).

Apoi, comisia însărcinată – prin Ordinul nr. 3.729/1958 al Ministerului Culturii şi Învăţământului (M.C.I.), semnat de Constanţa Crăciun – cu „clasificarea şi repartizarea bunurilor ce formează tezaurul înapoiat din U.R.S.S." a constatat, încă de la prima sa şedinţă, din 17 iunie 1958, că „o dificultate este pentru obiectele care în 1916 au aparţinut bisericilor şi care acum sunt în păstrarea noastră. Obiectele de artă religioasă care provin de la biserici *nu se mai pot întoarce bisericilor* [*subl. I.S.*] pentru că întorcându-se acolo vor fi puse în condiţii care să le pericliteze" şi, la un moment dat, toate „piesele care nu se pot prezenta publicului (potire, perniţe, şervete cusute), când va veni decizia M.C.I. vor fi date bisericilor".

Concomitent, M.C.I. şi, ulterior, Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă (C.S.C.A. – înfiinţat prin Decretul Consiliului de Stat nr. 417/1962) au încercat să identifice o soluţie cât de cât legală prin care să reglementeze statutul Tezaurului identitar restituit României în 1956.

În condiţiile legislaţiei specifice epocii, prin care s-a limitat, îngrădit şi chiar anulat drastic proprietatea privată (după naţionalizările începute în 1948, colectivizarea forţată dintre 1948 – 1962 etc.), juriştii momentului nu reuşeau să identifice o soluţie rezonabilă prin care să evite ca tezaurul bisericesc, valorile cultural-artistice, numismatice şi muzeografice provenite de la biserici, mănăstiri, eparhii, colecţii şi muzee particulare să revină foştilor aparţinători.

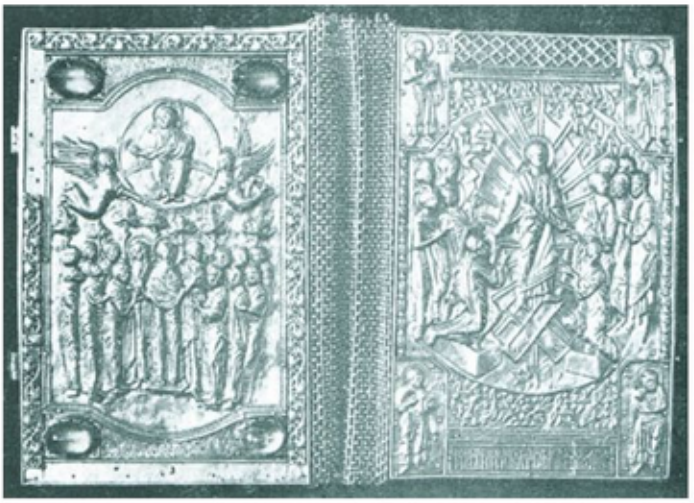

Ferecătura evangheliarului scris de Gavril Uric la Mănăstirea Neamţ, 1435, realizată cu cheltuiala jupânului Laţcu Cândea din Haţeg

În aceste condiţii, Iliescu Edmond, consilierul juridic al C.S.C.A., a trimis Muzeului de Artă al R.P.R. Adresa Nr. 3.617/832 din 29 iulie 1965 privind metodologia transmiterii „tezaurelor înapoiate din U.R.S.S. şi R.P. Ungară", prin care instituţia în care se găseau „în custodie" bunurile identitare restituite României în august 1956 a fost înştiinţată că „pentru transmiterea la dv. şi la Academia R.P.R. a tezaurelor înapoiate din U.R.S.S. şi R.P. Ungară nu se va mai emite o Hotărâre a Consiliului de Miniştri, ci aceasta [transmiterea – *n.n.*] se va face prin dispoziţia Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă".

Au trecut de atunci aproape 70 de ani şi cele peste 1.500 de odoare bisericeşti revenite în ţară în august 1956 nu au ajuns încă (cu excepţia a cinci relicvarii restituite Bisericii Ortodoxe Române în decembrie 2000) la proprietarii lor de fapt şi de drept, adică obştile monahale şi comunităţile bisericeşti aparţinătoare, care le-au adunat şi păstrat cu sfinţenie timp de secole şi le-au încredinţat, în 1916 – 1917, reprezentanţilor desemnaţi ai statului român pentru a le proteja în timp de război.

Iar acest adevărat tezaur bisericesc naţional confiscat de statul român cuprinde, între multe altele: altare-relicvariu pentru moaşte (18); relicvarii mici şi ferecături, pentru moaşte (8); icoane şi prăznicare (163); candele, cădelniţe, cădelniţe (188); ripide (10); sfeşnice (27); potire, chivoturi, cupe, vase şi ibrice pentru agheasmă (64); anaforniţe, tăvi, tipsii, talere (23); psaltiri, liturghiere, evanghelii, alte cărţi bisericeşti (68); mitre arhiereşti (10); cârje arhiereşti (2); arzătoare tămâie, vase agheasmă (14); rize, coroane cununie (44); mânecare, nabederniţe, epitrahile, stihare, sacose, feloane (86); antimise, ştergare, dantele, feţe masă, broderii, şervete, covoare,

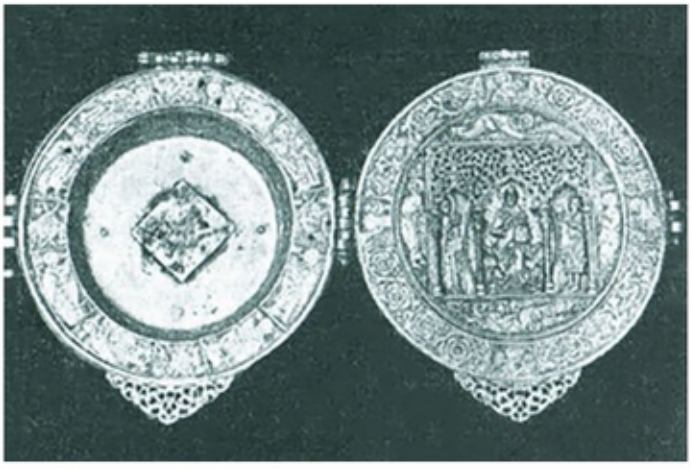

Panaghiar dăruit de boierul Drăghici Vintilescu Mănăstirii Snagov, 1491

alte cusături, țesături și împletituri pentru Sfântul Altar (69); iconițe, engolpioane, panaghiare, icoane-medalion (37); cruci de mână și de altar (125); diptice, triptice, panaghiare (25); tipsii, discose, talere (39); zvezde (16); linguri, linguriță și alte instrumente pentru împărtășanie (43); etuiuri, păhăruțe și alte recipiente de altar (6); catapetesme, zavese, poale și frunți icoane, epitafe, aere, procoveț, omofoare (85); paftale, brâie, catarame, cordoane (122); sicriașe, cutiuțe pentru tămâie, pixide, rozete (6); plachete, ordine, medalii, sigilii, inele sigilare, insigne și mărturii dedicate unor evenimente bisericești și lăcașe ortodoxe românești (110); fragmente din obiecte de cult (cruci, candele, cădelnițe etc.), unele din aur, argint sau pietre prețioase (85 de situații înregistrate, multe cu două sau mai multe piese alocate unui număr curent de inventar).

Șase icoane și două prăznicare, din totalul celor 156 înscrise în *Opisul-1950* (pe baza căruia au fost restituite, în august 1956, valorile identitare românești), figurează ca negăsite în lăzile sosite de la Moscova. Acestea erau descrise în acest inventar detaliat ca având următoarele reprezentări și caracteristici: „Teodor Stratilat", „Antim și Eufrim" pe o față; „Sf. Ioan Gură de Aur, Atanasie și Teodor Tiron" pe cealaltă față; dimensiuni: 20x15,5 cm (nr. de inventar 7.131); „Sfinții Constantin și Elena" (pe o față) și „Sf. Procopie" pe cealaltă; dimensiuni: 27,0x21,5 cm (nr. 7.151); „Nașterea Maicii Domnului" pe o față; „Apostol Filip și Iacob" pe cealaltă – dimensiuni: 26x21,5 cm (nr. 7.153); „Înălțarea Domnului și Sfânta Treime"; pictură pe pânză, în ulei și tempera; sec. XVII – XVIII; 24,0x20,0 cm (nr. 71.84); „Maica Domnului" (cu coroană și sceptru) și „Fiul" (pe masă); pictură pe scândură de chiparos, rama și coroana argintate; 49,0x39,0 cm (nr. 7.197); „Nicolai pe tron", „Mântuitorul și Maica Domnului" și „Venerabilul Sfânt"; pictură pe pânză de sac cu textură medie, în acuarelă cu ou; 26,0x21,0 cm (nr. 7.209); „Sfânta Treime", respectiv „Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul" (conform iconografiei Sfintei Treimi după Noul Testament); ramă din argint de 140,0 g; 500 ‰, 89,0x63,0 cm (nr. 7.268), respectiv un prăznicar din lemn sculptat, reprezentare a Sf. Serghei și Sf. Barbara (într-o parte) și a unei biserici (în cealaltă parte). Totul este cuprins într-o ramă de lemn, sub sticlă. Dimensiune: diametru = 13,9 cm, cu ramă și 8,2 cm reprezentarea (nr. 7.271).

În schimb comisia de inventariere constituită la București a identificat ca „plusuri" (denumite „fără număr de inventar sovietic") alte 17 obiecte aparținând acestei categorii de valori bisericești.

Întrucât documentele de recepție redactate de partea română (Comisia condusă de academicienii Oprescu și Condurachi) sunt mult simplificate (lipsesc referirile la dimensiunile icoanelor, tehnica și suportul picturilor, conținutul metalelor și pietrelor prețioase din unele rame etc.) în comparație cu cele sovietice, este imposibil de apreciat măsura în care obiectele lipsă sunt „compensate" de plusurile constatate, dar este cert faptul că, în august 1956, României i-au fost restituite 165 de icoane și prăznicare.

Este de semnalat faptul că, mai ales în cazul odoarelor bisericești, descrierile făcute în documentele de recepție întocmite, începând din 1956, la București și cele de transfer către Muzeul Național de Artă al R.P.R., sunt sumare, lapidare și eliptice (mai ales în ceea ce privește referirile la metalele rare și pietrele prețioase din

compoziția acestora) în comparație cu cele redactate la Moscova în 1948 – 1950. Spre exemplu, la numărul de inventar 6.644 din *Opis-1950* s-au consemnat, textual, următoarele: „Evanghelie în ferecătură de aur, lucrare realizată prin metoda ciocănirii. În zona centrală [a coperții I a ferecăturii – *n.n.*] este redată «Învierea» însoțită, de jur-împrejur, de prezentarea, în 18 scene, a vieții lui Hristos și a evangheliștilor; pe cealaltă parte [coperta a II-a a ferecăturii – *n.n.*] este o reprezentare a «Sf. Constantin și Elena la răstignirea lui Iisus», cu sceptre în mâini; în stânga imaginii centrale este «Sfântul Procopie», în dreapta este arhidiaconul Ștefan, iar deasupra este «Nașterea Fecioarei» și «Adormirea Maicii Domnului»; în registrul de jos sunt apostolii Petru și Pavel care susțin chivotul unei biserici și «Ioan Botezătorul». În partea de jos a foii de titlu a Evangheliei sunt reprezentări sub formă de capete de heruvimi și o cronică a Evangheliei, privind donația făcută de voievodul Constantin Brâncoveanu către Mănăstirea Horezu, în anul 1693. Cotorul ferecăturii este decorat cu împletituri sub formă de lanțuri vegetale, cereale și bavuri mici. Evanghelia a fost tipărită la București în 1693. Greutatea totală (cu ferecătură): 4.864,0 grame, din care aur = 2.800,0 grame.

Marca (puritatea) aurului: 958‰."

Aceeași Evanghelie (cu numărul de inventar 6.644) este descrisă – în „Procesul verbal nr. 8.209/11.XII.1965" și „Lista pentru predarea valorilor bisericești repartizate Muzeului Național de Artă al R.P.R.", conform Dispoziției Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă nr. 978/13.X.1965 – în formularea sumară „Ferecătură cu inscripție de danie de la Constantin Brâncoveanu și Doamna Maria, datată 1708 – 1709 (7217). În interior evanghelia greco-română din 1693".

Inexplicabil, descrierea științifică, după regulile consacrate în muzeografie, a tezaurului bisericesc restituit României nu a fost îmbunătățită sau cel puțin completată până în

Nr. crt.	Tipologie Tezaur Bisericesc	Conținutul în:		
		Aur (kg)	Argint (kg)	Total (kg) metale rare
1.	Sfinte Moaște și ferecături (relicvarii)	–	15,6827	15,6827
2.	Sfinte Cărți și ferecături	2,8000	98,8311	101,6311
3.	Sfinte Cruci	0,2228	42,0090	42,2318
4.	Sfinte Icoane	0,1853	41,6624	41,8477
5.	Candele, cădelnițe, cățui	0,7053	142,1402	142,8455
6.	Sfeșnice	–	58,2822	58,2822
7.	Odăjdii și accesorii	2,2233	30,9204	33,1437
8.	Broderii de Altar	–	8,2760	8,2760
9.	Sfinte Vase și obiecte liturgice	–	144,3686	144,3686
10.	Accesorii bisericești și administrative	–	0,3780	0,3780
11.	Fragmente de obiecte de cult	0,0757	0,6088	0,6845
TOTAL Tezaur bisericesc (nr. crt. 1-11)		6,2124	583,1594	589,3718
Ce s-a restituit în 1956 (TOTAL)		33,5860	690,2459	723,8319
Tezaurul BOR în ansamblul restituirii parțiale din 1956		18,50 %	85,39 %	81,42 %

Epitaful dăruit de Şerban Cantacuzino Mănăstirii Tismana, cu portretul donatorului şi familiei sale, 1681

prezent. Astfel, cele cinci sfinte moaşte (evacuate la Moscova în iulie 1917 şi aduse la Bucureşti în august 1956) care au fost transmise, prin HG nr. 1.224 din 29 noiembrie 2000, din administrarea Muzeului Naţional de Artă al României (M.N.A.) în proprietatea Patriarhiei Române sunt descrise mai mult decât sumar în actul normativ redactat de predător la peste patru decenii de la intrarea lor în propriul patrimoniu.

Concret, unul dintre aceste obiecte – „Racla de argint" (având numărul de inventar 5.949) – este prezentat în *Opis-1950* ca având: „greutatea totală = 3.929 g şi dimensiunile = 29,9x19,5x19,5 cm; conţine moaştele Sfântului Grigorie Teologul – partea superioară a craniului; privind apartenenţa moaştelor, este o inscripţie despre donaţia făcută, de către domnul Alexandru către Mănăstirea Slatina în anul 1596 – 1597 (cutia din 1806); are (în inventar): diamante = 16 buc./1,60 karate; smaralde = o buc./7,00 k; topaze = 4 buc./4,4,0 g; cristale = 3 buc./1,5 g; peridot/crisolit = 16 buc./15,0 g; perle = 76 buc./9,7 g; sticlă = o buc./1,0 g; argint = 500,0 g/750‰ şi argint = 2.540,0 g/ 500 ‰" în timp ce în anexa la Hotărârea de Guvern invocată este descrisă doar ca fiind o „Cutie cu moaşte, Inv. 14172/M 1535 (Tezaur nr. 677, gop. 5949/817), care provine de la Mânăstirea Slatina-Moldova; Datare: 1806. Cutie cu capac, din argint gravat, sub 750 la mie. Dimensiuni: 29,9/19,5/19,5 cm. Inscripţii: în limba greacă. Cutia adăposteşte craniul sfântului Grigorie Bogoslovul".

Din studiul invocatului *Opis-1950* se pot desprinde unele concluzii deosebit de importante privind conţinutul, natura şi structura tezaurului identitar restituit parţial României în 1956, cum ar fi cea privind locul şi rolul tezaurului bisericesc în ansamblul „valorilor muzeistice" inventariate de către sovietici în 1922, 1923 – 1924 şi 1948 – 1950 (vezi caseta).

România atee, populară şi socialistă a aplicat în anii 1950 – 1980 ai secolului trecut politici de sorginte bolşevică şi sovietică şi în ceea ce priveşte Biserica şi patrimoniul ei. Nefiresc este că, spre deosebire de fosta U.R.S.S. (în care odoarele Bisericii Ortodoxe ruse, confiscate după Marea Revoluţie Socialistă din octombrie 1917, au fost restituite lăcaşelor de cult în primii ani după căderea comunismului), o instituţie naţională de cultură a României moderne şi democratice continuă şi în prezent să păstreze în propriile depozite peste 1.500 de odoare bisericeşti confiscate abuziv, în urmă cu 70 de ani, de statul ce se autoproclamase al democraţiei populare. ■

Radio România Bucureşti fm [98,3 FM]

BABUR, CREATORUL IMPERIULUI MOGUL

ANDREI OPREA

Miniaturi din Baburnama *(diferite ediții): sultanul Ibrahim Lodi își premiază trupele înainte să plece în altă expediție; ...*

„Din epoca preaslăvitului Profet [Mahomed] până în ziua de astăzi, trei oameni [...] au cucerit și au domnit asupra Hindustanului [numele persan al Indiei]. Primul a fost sultanul Mahmud Gazi [998 – 1030], iar el și urmașii săi au șezut multă vreme în tronul Hindustanului [până în secolul al XII-lea]. Sultanul Șihabu'd-din de Ghur [1173 – 1206] a fost cel de-al doilea, ai cărui robi și slujitori au păstorit această țară multă vreme [creând Sultanatul de Delhi după moartea lui, 1206 – 1526]. Eu sunt cel de-al treilea."

Astfel a scris Babur, primul împărat mogul al Indiei (Magazin istoric**, nr. 9/2013), în memoriile sale acum 500 de ani, în 1526, la câteva săptămâni după ce îl biruise pe ultimul sultan de Delhi și se înstăpânise în ținuturile sale.**

Baburnama, autobiografia împăratului Babur, este o operă deosebit de valoroasă istoriografic. „În această istorie, m-am străduit să spun adevărul în fiecare chestiune și să consemnez fiecare eveniment întocmai după cum a avut loc", a scris el. Bineînțeles, nu înseamnă că Babur a fost obiectiv și imparțial, nici omniscient. Însă, în mare măsură, recunoaște că a fost un personaj viciat, chiar scandalos în anumite privințe, își admite greșelile și dezvăluie modul în care a gândit.

Babur a fost un om erudit și darnic, autor de poezii, tratate de jurisprudență și chiar al unui scris caligrafic, însă nu a fost un musulman conștiincios. Inițial scârbit de unchii săi care consumau alcool, a căror invitație o refuză inițial, mărturisește cum își dorea, în sinea sa, să mai fie poftit de ei să bea. Trecut de 30 de ani, după ce gustă pentru prima dată vinul, își dedică zile întregi din săptămână (sâmbăta, duminica, marțea și miercurea) băuturii sau consumului de magiun, care se prepara din opiu. Odată ce a fost obligat, din motive de sănătate, să renunțe la alcool, a scris: „Toți regretă că beau și jură [să se abțină]; eu am jurat și îmi regret jurământul." Mai scrie cum, odată căsătorit, a fost atât de timid cu soția, încât a fost obligat de mama lui să petreacă timp cu ea. În schimb, mărturisește cum singura lui dragoste a fost față de un tânăr paj de la Curte, dar a fost, din nou, prea timid ca să-l abordeze.

PADIȘAHUL UNEI DINASTII MURIBUNDE

Din partea tatălui, Babur descindea din marele cuceritor turco-mongol Timur Lenk, iar din partea mamei, din Ginghis Han. De aici provine denumirea imperiului său în istoriografie, „mogul" fiind denumirea indopersană a mongolilor – cu toate că Babur se considera turc, mongolii fiind barbari în viziunea sa: „De ar fi o rasă de îngeri, tot ar fi o națiune haină!" Oficial, mogulii își spuneau

Gurkaniyan, „ginerii“, de la Timur Lenk, care, ca să se legitimeze, s-a căsătorit cu o urmașă de-a lui Ginghis Han.

La vremea când și-a început memoriile, în 1494, când a moștenit principatul tatălui său la vârsta de 11 ani, marele imperiu al lui Timur Lenk se afla în curs de destrămare. Unchii lui Babur purtau nenumărate războaie civile fratricide, în vreme ce la granițele de nord și vest se aflau două puteri în ascensiune: uzbecii lui Mahomed Șeibani, respectiv Iranul dinastiei Safavide. Babur s-a dedicat mult timp cuceririi orașului Samarkand – capitala lui Timur Lenk –, pe care însă l-a pierdut în repetate rânduri, după cum și-a pierdut și tronul și sora, în fața uzbecilor. Mahomed Șeibani, un strateg iscusit, dobândise și sprijinul Imperiului Otoman, care, dorindu-și un aliat împotriva Safavizilor, îi trimiseră acestuia arme de foc, o inovație în epocă.

În cele din urmă, după mai mulți ani de pribegie, Babur a dobândit tronul Kabulului (în Afganistan) în 1504, uzurpându-și un nepot de doi ani. La scurtă vreme, țărișoara lui a rămas singurul principat unde mai domneau urmașii lui Timur, fostul imperiu căzând în mâinile uzbecilor și Safavizilor. Babur s-a autoproclamat padișah, împărat și conducător al dinastiei, însă stăpânea un teritoriu sărac și lipsit de resurse, care era în pericol să fie cucerit la rândul său de uzbeci.

Deodată însă, în 1510, situația geopolitică s-a schimbat. Mahomed Șeibani a purtat o campanie împotriva kazahilor, spre nord, care s-a sfârșit dezastruos. Aflând acestea, Safavizii

... Babur se întoarce la Kabul după o campanie; ...

au pornit un atac fulger asupra sa, l-au învins și l-au ucis. Șahul iranian Ismail I i-a luat craniul lui Mahomed Șeibani, l-a transformat într-o cupă, și l-a trimis cadou lui Babur.

Imperiul Otoman, aflându-se deodată lipsit de aliat împotriva Safavizilor, a încercat să-l curteze pe Babur. I-a trimis cadou numeroase arme de foc și câteva

... prinții dinastiei lui Timur Lenk organizează un ospăț în cinstea lui Babur, în 1507, ...

sute de pușcași și artileriști, aflați sub comanda lui Mustafa Rumi, respectiv lui Ustad Ali Kuli. Babur însă nu se simțea amenințat de Safavizi, cu care întreținea relații bune, și nu uitase sprijinul pe care otomanii îl acordaseră uzbecilor. S-a folosit însă de ajutorul militar, iar Mustafa Rumi și Ustad Ali Kuli au primit dregătorii de seamă în oștirea sa.

O vreme, Babur a încercat să recucerească vechiul imperiu al lui Timur Lenk cu ajutorul Safavizilor, însă urmașii lui Mahomed Șeibani s-au dovedit mai dibaci și l-au obligat să se retragă în Kabul. „Confruntându-ne cu această putere și forță, a trebuit [...] să creăm spațiu între noi și acest adversar puternic“, a scris el. Cu alte cuvinte, a fost obligat să se îndrepte spre un nou teritoriu, fie Badahșan, munții din nord, fie India, spre est. Pentru Babur, alegerea era limpede, întrucât „de când ne-am înstăpânit în Kabul, m-am tot gândit să înaintez spre Hindustan“.

ÎNTÂLNIREA ELEFANTULUI CU RINOCERUL

Inițial, s-a ocupat doar cu supunerea triburilor de la hotarul său sud-estic, campanie în care au jucat un rol important pușcașii otomani. În 1519, a trecut fluviul Indus pentru prima dată. „Mereu [am dorit] în inima mea să dețin Hindustanul, precum și aceste câteva provincii [de la fluviul Indus], [...] care odinioară fuseseră deținute de Turc [Timur Lenk]; mi le închipuiam ale mele și mă hotărâsem să le obțin, fie pașnic, fie cu forța.“ S-a înstăpânit astfel în

nord-vestul regiunii Punjab și a interzis oștenilor să o prade, întrucât o considera moștenirea sa de la Timur Lenk.

La finalul acestei campanii, Babur a trimis un sol sultanului Ibrahim Lodi din Delhi, care s-a întors fără răspuns, după ce fusese sechestrat câteva zile. Ibrahim Lodi, considerat de Babur un incompetent, își controla tiranic țara, înstrăinându-și familia și pierzând sprijinul aristocrației. Daulat Han Lodi, unchiul sultanului și guvernatorul regiunii Punjab, temându-se că avea să își piardă viața, i-a jurat credință lui Babur. Nefiind sigur cum să procedeze – Ibrahim Lodi stăpânea un teritoriu bogat și avea o armată puternică –, Babur s-a rugat și i-a cerut un semn lui Allah, anume mango sau ardei iute, specifice Indiei. La scurt timp după, a primit cadou de la Daulat Han Lodi mai multe fructe mango conservate în miere.

Babur a pornit în campanie, în 1524. A obținut succes militar, însă, după ce a ocupat regiunea Punjab, Daulat Han Lodi l-a trădat, revendicând această cucerire. Babur, nedorind să-și expună spatele, nu a mai avansat și s-a retras.

La 17 noiembrie 1525, a pornit într-o nouă expediție. A avansat încet, petrecând mai multe zile și consumând magiun des. Auzind zvonuri că a fost văzut un rinocer, a oprit înaintarea două zile ca să-l vâneze. Rinocerul a reușit să-i scape, dar Babur tot s-a bucurat – demult se întrebase ce s-ar întâmpla dacă s-ar întâlni un rinocer cu un elefant, ceea ce a și avut loc în timpul vânătorii. Răspunsul: s-au evitat reciproc.

Abia la începutul lunii

... care este primit de alt prinț, urmaș al lui Timur Lenk, în Ghazni; ...

ianuarie 1526 a întâlnit adversari. Daulat Han Lodi i s-a împotrivit, însă armata lui a dat bir cu fugiții înainte de luptă. El s-a retras apoi în fortăreața Milwat și i-a trimis soli lui Babur, spunându-i că dorea să îi predea cetatea și să îi jure credință în schimbul iertării. A ieșit apoi din fortăreață cu două săbii la

... Babur revine cu armata la Kabul, 1507; ...

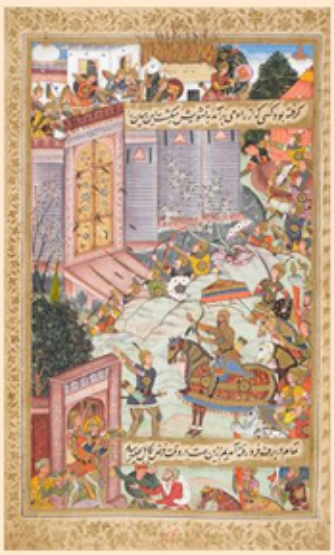

brâu, vrând să se lupte cu Babur și transmițând, prin acest gest, că nu mai avea să fugă. „E posibil să existe un necioplit atât de dobitoc! Aceea fiind situația, tot venea cu pretenții!“ – a consemnat Babur. A poruncit ca săbiile lui Daulat Han Lodi să-i fie atârnate de gât, iar acesta să-i fie adus în față. Când a ezitat să îngenuncheze, Babur a ordonat unor oșteni să-l tragă de picioare. L-a certat mult timp. „Împietrit, bătrânul [Daulat Han Lodi] a bălmăjit câteva cuvinte, dar nu mi-a răspuns, nici nu ar fi putut să răspundă la aceste vorbe ce-l reduseseră la tăcere.“

ÎNGRIJORAȚI ȘI TEMĂTORI

În acest timp, sultanul Ibrahim Lodi a strâns o armată puternică, 100.000 de oșteni și 1.000 de elefanți. Prin contrast, Babur începuse campania cu 12.000 de oșteni, la care s-au alăturat câteva contingente rămase din prima sa campanie și renegați fugiți din armata sultanului – în total, cel mult 20.000 (deși Babur a scris că, atunci când a poruncit să se numere oștenii înainte de luptă, „socoteala nu ne-a ieșit cât am estimat [la începutul expediției, adică 12.000]“). Încrezător, Ibrahim Lodi a pornit în campanie în pofida faptului că astrologii de la Curte l-au prevenit că soarta îi era potrivnică. Când Babur a trimis soli, sultanul i-a luat prizonieri. La 80 km nord de Delhi, lângă orașul Panipat, și-a instalat tabără, blocând singura cale prin care mogulii mai puteau avansa.

Babur a continuat înaintarea. La începutul lunii martie, a avut loc o mică încleștare.

Humayun, fiul și moștenitorul său, a luat în jur de 100 de prizonieri și a capturat șapte sau opt elefanți. A fost prima confruntare militară a tânărului, iar Babur a luat această victorie ca pe un semn bun.

Oștirea lui Babur s-a întâlnit cu cea a lui Ibrahim Lodi la începutul lunii aprilie. Între cele două armate se afla o câmpie largă, mărginită pe de-o parte de cetatea Panipat, iar de cealaltă de râul Yamuna. Era un teren deschis, unde lui Babur i-ar fi fost imposibil să lanseze un atac surpriză. Pentru a contracara avantajul numeric al lui Ibrahim Lodi, și-a asigurat flancurile. În dreapta lui se afla orașul Panipat, iar pe flancul stâng a poruncit să se sape tranșee și să se plaseze copaci doborâți până la albia râului.

Babur s-a consultat cu dregătorii săi. De la Mustafa Rumi și Ustad Ali Kuli a aflat despre o tactică otomană (de fapt, inventată în Boemia, de husiți), potrivit căreia pușcașii se adăposteau în spatele unor căruțe legate între ele. A poruncit să fie adunate cât mai multe; în total, s-au strâns 700, atât dintre cele care transportau proviziile oștirii, cât și aduse din împrejurimi. Pe acestea le-a poziționat în fața armatei, lăsând însă spații ca să treacă 100 – 200 de călăreți laolaltă. Pregătirile s-au încheiat în ziua de 12 aprilie. În tot acest timp, oștirea lui Ibrahim Lodi nu a înaintat.

Singurul mod în care Babur ar fi putut să obțină victoria era dacă armata adversă ar fi atacat aceste fortificații, obligându-se astfel să se înghesuie într-un spațiu redus, unde ar fi fost lovită de pușcași și artileriști și apoi nimicită de cavalerie. Însă

... apoi, în drum spre India, află despre un templu hindus; ...

Ibrahim Lodi în continuare nu înainta.

„Unii din armată erau foarte îngrijorați și temători. Nu exista motiv de îngrijorare sau teamă. De ce? Pentru că ceea ce Allah a stabilit că se va întâmpla nu se mai poate schimba. Dar cu toate acestea, nu era o rușine să le fie grijă sau teamă. De ce? Pentru că acei îngrijorați și temători erau la două – trei luni distanță de casele lor; ne încăieram cu un trib și un popor străin; nimeni nu le știa limba, nici ei nu o știau pe a noastră.“ – a consemnat Babur.

... Babur, în a doua campanie în India, este dus cu pontonul; ...

În schimb, el s-a simțit încrezător când a aflat că Ibrahim Lodi nu a cheltuit bani din trezorerie în această campanie. Dacă s-ar fi gândit să își plătească trupele, a considerat Babur, cu siguranță că sultanul ar mai fi putut să mai strângă încă 100.000 – 200.000 de oșteni. „Allah a pregătit totul! Ibrahim nici nu își putea stăpâni aristocrații, nici nu își putea împărți averea. Cum ar fi putut să-și astâmpere oștenii, când era stăpânit de lăcomie și nu se putea abține să pună monetă peste monetă? Era un nobil neîncercat [în luptă]; nu contribuia cu nimic la operațiunile sale militare, nu perfecționase nimic, nici nu putea să stea în picioare, să se miște sau să se lupte.“

UN DIAMANT VALOROS CÂT MÂNCAREA LUMII

Totuși, Ibrahim Lodi a luat decizia înțeleaptă de a nu ataca. Babur nu putea să întârzie la nesfârșit, aflându-se într-o țară ostilă și adversarul blocându-i singura cale de înaintare. A trimis zi de zi călăreți să hărțuiască trupele adverse, însă nu au reușit să le provoace să atace. În noaptea de 19 – 20 aprilie, aripa stângă a armatei lui Babur a încercat să atace tabăra lui Ibrahim Lodi. Însă adversarii se așteptau și erau pregătiți. Văzând că nu aveau cum să îi ia prin surprindere, mogulii s-au

retras fără luptă. Eșecul a provocat teamă în tabăra lui Babur, iar în ziua de 20 aprilie a existat un moment de panică, atunci când s-a zvonit că adversarii aveau să atace prin surprindere.

Încurajat de atacul de noapte eșuat, Ibrahim Lodi a ordonat înaintarea în dimineața zilei de 21 aprilie. Trupele sale au avansat rapid, dar, obligate de fortificațiile mogule, s-au înghesuit între ele și nu au reușit să păstreze formația. Aripa stângă a lui Ibrahim Lodi, strâmtorată de orașul Panipat, a ajuns în fața centrului și a atacat prima flancul drept al lui Babur. Însă caii și elefanții s-au speriat de focul puștilor și tunurilor, arme nemaiîntâlnite, blocând astfel și înaintarea pedestrimii din spatele lor.

În acel moment, Babur și-a trimis călăreții prin spațiile lăsate între căruțe, atacând aripa dreaptă și spatele armatei lui Ibrahim Lodi. Acestea nu s-au putut retrage decât spre centru, creând astfel o învălmășeală groaznică, de care au profitat pușcașii și tunarii. Babur a ținut să îi laude în memoriile sale pe Ustad Ali Kuli și pe Mustafa Rumi pentru „focul excelent". Trupele adverse, înconjurate, au luptat vitejește, atacând de mai multe ori fortificațiile lui Babur, însă soarta bătăliei era deja decisă.

Luptele au durat până după-amiaza, după cum a consemnat Babur. „Din mila și bunătatea lui Allah, ne-A ușurat această sarcină dificilă! Într-o jumătate de zi, acea masă armată a fost pustiită. Într-un loc, aproape de unde se afla Ibrahim, au pierit 5 – 6.000 de oameni. Noi am estimat ceilalți morți, așternuți pe tot câmpul de

... își cruță și își eliberează o rudă care l-a trădat, Mahomed Husein Mirza; ...

luptă, ca fiind între 15 – 16.000, dar am aflat ulterior în Agra [capitala lui Ibrahim Lodi], din spusele hindustanezilor, că vreo 40 – 50.000 ar fi pierit în acea luptă." Trupul sultanului, care căzuse în luptă, a fost descoperit după-amiaza, într-un morman de cadavre, a fost decapitat, iar capul i-a fost adus lui Babur.

Învingătorul a trimis detașamente să ocupe cetățile

... în tinerețe, recucerește Samarkandul

Agra și Delhi și să ia în stăpânire bogățiile lui Ibrahim Lodi, el sosind peste câteva săptămâni. Humayun, trimis la Agra, a primit cadou de la o familie de aristocrați ce dorea să fugă din oraș un diamant enorm, „fiecare evaluator estimând că valora cât prețul mâncării vreme de două zile și jumătate al întregii lumi. [...] Humayun mi l-a oferit când am ajuns la Agra; eu i l-am dat înapoi". La 10 mai, Babur a intrat în palatul lui Ibrahim Lodi și s-a întronat în locul lui.

Locuitorii s-au temut de invadatori; Babur a găsit orașul părăsit. Trăiau cu amintirea lui Timur Lenk, care a pârjolit Delhi în 1398, ucigând și înrobind sute de mii de oameni, deși Babur a încercat să se distanțeze public de faptele strămoșului său.

Nici oștenii nu agreau cucerirea, doreau să se întoarcă acasă, să se bucure de pradă. India li se părea „o țară puțin plăcută", cu un climat mult prea cald și umed. Însă era deosebit de bogată. Babur și-a convins oștenii să îi rămână alături și să continue campaniile de cucerire, spunându-le: „După ce am trudit ani întregi, am trecut prin greutăți, prin călătorii lungi, aruncându-mă cu armata în luptă și săvârșind un măcel groaznic, noi, prin mila lui Allah, am biruit masa de vrăjmași ca să le cucerim pământurile cele mari. Și acum ce ne obligă, ce nevoie a apărut ca să renunțăm la țările pe care le-am luat după atâta pericol? E soarta noastră să rămânem în Kabul, la mila groaznicei sărăcii? De azi înainte, să nu mai spună cineva care îmi dorește binele așa ceva!" ■

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

SCRISORI DIN EXIL

Iată alte documente păstrate în Fondul Constantin Vișoianu, la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Mulțumim din nou doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a le înfățișa cititorilor noștri.

Copie

Copenhaga, 10.VIII.1950

Secretariatul general al C[omitetului] N[ațional]
2010 Que Street N.W.
Washington DC USA

Înreg. La no. 192 din 14 aug. 1950

Domnule secretar general,

Binevoiți vă rog a primi, aci-alăturată, copia scrisorii din 10.VIII.1950, adresată domnului președinte pentru întreg C.N., cu rugămintea și autorizarea de a dispune să fie comunicată, în copie, fiecăruia dintre membrii C.N.

Vă rog, domnule secretar general, să binevoiți a primi asigurarea considerațiunii mele deosebite.

ss g-ral
C. Petre Lazăr

Copie

Copenhaga 10.VIII 1950

Domnului g-ral Rădescu Nicolae
Preș. al C.N.
2910, Que street N.W.
Washington DC USA

Domnule președinte,

Majestatea Sa regele mă însărcinează a vă transmite pentru Comitetul Național următoarele:

Majestatea Sa regele a luat cunoștință de răspunsurile individuale date de membrii Comitetului la cele două întrebări puse prin scrisoarea din 25.IV.1950.

Majestatea Sa regele a luat de asemenea cunoștință de opiniunile exprimate verbal de o parte din membrii Comitetului în audiențele ce le-au fost acordate la Copenhaga, în ziua de 30.VII.1950.

Majestatea Sa a putut astfel constata încă o dată că, din fericire, nicio problemă de ordin național nu desparte pe membrii Comitetului și că o armonioasă colaborare a lor poate fi asigurată printr-o mai bună organizare interioară și o îmbunătățire a funcțiunii președințiale. Majestatea Sa a aflat, în fine, cu cea mai mare uimire, din scrisoarea președintelui că domnia sa refuză, de la data de 27 martie, să mai convoace Comitetul Național, împiedicându-i astfel orice activitate tocmai într-o gravă fază a situației internaționale, când țara noastră ar fi avut cea mai mare nevoie de un Comitet activ.

Ținând seama de toate acestea și mai ales de îndatorirea Sa de a asigura funcționarea organului reprezentativ al țării noastre subjugată și îndurerată, Majestatea Sa regele a ajuns la concluziunea următoare:

Un Comitet de direcție de trei, compus din d-nii Gr. Gafencu, A. Popa și C. Vișoianu, să fie constituit în sânul Comitetului Național. El va exercita funcțiunile președintelui.

Comitetul va putea astfel să lucreze în chip rodnic și să-și desfășoare activitatea și funcțiunile pe baza statutului său, aprobat prin scrisoarea din 16.XII.1949.

Majestatea Sa regele știe că întotdeauna și, mai ales în aceste ceasuri tragice pentru țara noastră, conștiința sfetnicilor Săi nu este inspirată decât de un adânc devotament pentru interesele țării și pentru instituțiunile sale fundamentale. Majestatea Sa face un călduros apel la membrii Comitetului, rugându-i să dea fără încetare exemplul unei munci armonioase și rodnice în slujba țării. Națiunea română împreună cu suveranul său vor înconjura cu gratitudine un asemenea devotament.

Binevoiți a primi, domnule președinte, asigurarea considerațiunii mele deosebite.

ss g-ral C. Petre Lazăr

Notă: trimis, în copie, secretariatului general al C.N., la Washington, cu rugămintea și autorizarea de a o transmite, în copie, tuturor membrilor C.N. ■

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 DE ANI

„E după miezul nopții și o fetiță ce a devenit prima gimnastă a lumii, care nu s-a plâns niciodată că pregătirea e atât de grea, ne trimite zâmbetul larg al victoriei" – scrie ziarul Informația Bucureștiului, **din 22 iulie. A doua zi adaugă: „Zecele s-a repetat de șapte ori, scoțând din tipare tot ceea ce contemporanii credeau despre gimnastică, despre oda de forță și artă pe care un trup de om o poate crea." La Olimpiada de la Montreal, delegația română a obținut 27 de medalii: patru de aur, nouă de argint, 14 de bronz.**

IULIE ■ AUGUST 1976

Marți la amiază, 27 iulie, câteva mii de oameni au așteptat avionul cu care au revenit la București echipa olimpică de gimnastică, medaliată cu argint la Montreal, și tripla campioană olimpică Nadia Comăneci. Ovidiu Ioanițoaia o întreabă: „Nadia, spune-mi, te rog, ce-ți trece prin gând în acest moment?" Nadia îi răspunde: „Sunt foarte fericită pentru medaliile de aur și pentru frumoasa primire ce ni se face. Mi-a fost tare dor de acasă, iar acum mi-e cald și aș vrea să beau o citronadă."

Ilie Năstase a avut mai puțin noroc. S-a calificat în finala turneului de tenis de la Wimbledon, dar a fost învins de Bjorn Borg.

Un anunț mai puțin obișnuit pentru presa acelor ani: Ilieș Nicolae, fost director comercial la Centrala industrială de utilaj energetic, metalurgic și mașini de ridicat din București, și Iordănescu Bogdan, fost inginer principal la serviciul import-export al aceleiași unități, au divulgat, în schimbul unor foloase necuvenite, reprezentantului unei organizații străine date ce constituie secrete de stat privitoare la economia națională. Tribunalul militar teritorial București i-a condamnat la moarte pentru infracțiunea de trădare. Recursul a fost respins, hotărârea de condamnare rămânând definitivă.

Revista *Săptămâna* continuă lupta cu cei care „defăimau realizările regimului de democrație din țara noastră". Publică o scrisoare a unui redactor anonim al postului de radio „Europa Liberă", care povestește, „cuprins de rușine", cum departamentul românesc, condus de Noël Bernard, nu a înțeles că după Conferința de la Helsinki nu se mai poate continua pe vechea linie, a defăimării fără rost a României. Iar Eugen Barbu se războiește cu Henry Kamm, de la *New York Times*, care a scris de bine despre Paul Goma, căruia urma să îi apară la Gallimard romanul *Ostinato*.

Coperta revistei o prezintă pe Nadia Comăneci la coborârea din avion

La București s-au desfășurat, timp de două zile, lucrările sesiunii științifice organizate de Academia R.S.R., Academia de Științe Sociale și Politice, Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale și Asociația „România" pentru a marca 200 de ani de la independența Statelor Unite. Au luat cuvântul, printre alții: academicienii Ștefan Pascu

și Constantin C. Giurescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Camil Mureșan, Virgil Cândea, Pompiliu Teodor, Liviu Maior, Dan Grigorescu, Ion Stanciu. Din partea americană au fost prezenți cu comunicări Stephen Fischer-Galați, Walter Bacon, Richard Burks, Radu Florescu și Vasile Bârsan.

Cristian Popișteanu semnează în *România liberă* o cronică a volumului al treilea al lui Petre Constantinescu-Iași de articole, interviuri și amintiri, ce acoperă perioada 1953 – 1973. Tot el prezintă primul volum al amintirilor academicianului Constantin C. Giurescu. În *Săptămâna*, Dinu C. Giurescu prezintă volumul *Cronologia politico-diplomatică românească 1944 – 1974*, apărut la Editura Politică sub semnătura lui Cristian Popișteanu. Cronologia este precedată de un studiu amplu. „Utilitatea volumului este sporită prin prezentarea, în succinte, dar cuprinzătoare rezumate, a principalelor documente de politică externă."

În revista *Flacăra*, Mircea Babeș, cercetător la Institutul de Arheologie al Universității București, îl pune la punct pe un „entuziast" care „descifrase", într-un număr anterior al revistei, inscripția de pe colanul din Tezaurul de la Pietroasa. Reproducem doar întrebările din finalul demonstrației, adresate respectivului: „1. Ce înțelege prin ideograme în general și «ideograme valahe» în special ?; 2. Cum se citesc (transcriu) aceste «ideograme», astfel ca din 15 – 16 semne să obținem zece sau 11 cuvinte?; 3. În ce limbă sunt scrise textele (cuvintele): GAETI – HELIPI etc. și AHILIP – BANS etc.?; 4. Cum a tradus aceste «texte» de zece și, respectiv 11 cuvinte, ajungând la texte de sute de cuvinte în românește?; 5. Care sunt izvoarele antice pe care se întemeiază?; 6. Care sunt lucrările științifice moderne folosite?" Cel vizat îi răspunde într-un număr ulterior că ar accepta să își dezvăluie metodele de lucru, cu următoarele condiții: dacă i se asigură un auditoriu larg, alcătuit din adepții tuturor orientărilor arheologice, adică și din afara cercului de elevi ai lui Vasile Pârvan; dacă se va da dovadă de elementară colegialitate și civilizație getică (de a fi cei mai drepți dintre toți tracii!), adică să nu se recurgă la întrebări de intimidare. Cum nu crede că aceste condiții vor putea fi îndeplinite, roagă să se aștepte până va publica volumul *Dakhia Fönix – Răbozul sau testamentul lui UOM*.

Eugen Barbu cu mâna în ghips; nu cea cu care scria

Studiind în arhiva Bibliotecii Universității din Amsterdam, anunță *Informația Bucureștiului*, cercetătorul Andrei Pippidi, de la Institutul de Studii Sud-Est Europene, a descoperit o serie de documente inedite, ce aduc noi date privind contribuția domnitorului Nicolae Mavrocordat la promovarea culturii în Țara Românească.

Ștefan Sorin Gorovei semnează articolul *Dezlegarea unei enigme: spada lui Dragoș vodă*. Autorul abordase problema anterior, într-o comunicare susținută la Iași, în 1971, și publicase un articol în *Magazin istoric*, nr. 1/1972. Concluzia era că respectiva spadă, păstrată la Muzeul Topkapî, ar fi fost spada folosită la încoronarea domnilor Moldovei și, așa cum afirmase Nicolae Iorga, ar fi ajuns în posesia otomanilor în 1538, când a fost capturat tezaurul Moldovei, în urma ocupării cetății Suceava. Spada, care avea caracteristici de secol al XV-lea, purta pe ea stema de familie a Drăgoșeștilor și stema de stat a Moldovei, în cea mai arhaică reprezentare cunoscută, de dinainte de domniile lui Petru I

Se apropie reînceperea anului școlar, ne trebuie uniforme noi

și Roman I. Presupunerea era că aceste elemente din vremea lui Dragoș vodă fuseseră luate de pe o spadă mai veche și montate pe cea pe care se aflau acum, pentru a-i conferi prestigiul simbolic la ceremoniile de încoronare. În ciuda avertismentelor istoricilor că nimic nu atribuie respectiva spadă lui Ștefan cel Mare, și astăzi este prezentată ca fiind a acestuia, la diferitele tentative de a o obține din partea statului turc; ba chiar a fost prezentată într-o expoziție la Muzeul Militar ca fiind sabia lui Ștefan cel Mare.

Sediul agenției C.F.R., recent deschise

„Hotelul «Majestic» a rupt o parte din clădirea fostului Teatru Național. În camerele sale se mai păstrează memoria marilor noștri actori, din serile de premieră, când deschideau cutia cu farduri și cu măști de carnaval" – scrie Adrian Dohotaru în *Flacăra*. Frumoasă imgine, doar că falsă. Cum și-o fi imaginat ziaristul și autorul de piese de teatru că puteau traversa, machiați, actorii Calea Victoriei, ca să intre în clădirea Teatrului Național și să urce pe scenă. Este adevărat, Hotelul „Majestic" era lipit de clădirea unui teatru, în care se mutase Teatrul Național, până i s-a construit noua clădire. Astăzi clădirea respectivă este sediul Teatrului „Odeon".

Până la apariția Legii patrimoniului, o comisie a Muzeului de Artă al R.S.R. opera săptămânal un filtru al calității pentru obiectele vândute la Consignația. Astăzi, comisia nu mai funcționează, iar Consignațiile s-au umplut de obiecte de artă false sau de proastă calitate.

La bună vedere, Soames! Astfel își ia la revedere Ileana Lucaciu de la serialul BBC „Forsyte Saga", la difuzarea ultimului episod. Reprogramarea serialului a fost o inițiativă lăudabilă a televiziunii, un act de cultură.

Profesorul Nicolae Caraiani îl acuză în *Săptămâna* de plagiat pe Tache Papahagi, cel care publicase *Dicționarul dialectului aromân*. În toamna lui 1944 îl rugase pe Tache Papahagi să îi corecteze un manuscris dactilografiat al unei culegeri de folclor de la aromânii grămoșteni din Bulgaria. Îi ducea 15 – 20 de pagini pe rând, pe care le lua corectate și semnate pe fiecare pagină. I-a dăruit atunci și un mic dicționar cu cuvinte grămoștene, în care nu erau cuprinse și cuvintele din manuscris. Ulterior, Papahagi i-a spus că dicționarul a dispărut. Au încetat relațiile. Nu ar fi scris articolul, dacă dicționarul publicat de Papahagi nu ar fi conținut foarte multe greșeli. Îi răspunde pentru Tache Papahagi George Corbu.

Este dată în folosință strada Jiului, care face legătura între Piața Scânteii și cartierul Bucureștii Noi. Are 1,5 km, iar lățimea celor patru benzi de circulație este de 14 m. La intersecția străzii Brezoianu cu Domnița Anastasia se va deschide o nouă agenție de voiaj C.F.R. Începând din 30 august, s-a dat în folosință un nou șirand în Capitală, cel din parcul Drumul Taberei.

Într-un Gostat din Piața Unirii, abundență de roșii, ardei, morcovi, dar acoperiți de o pojghiță de noroi. Castraveții, dovleceii sau vinetele nu au așa ceva, pentru că nu sunt la vânzare. Responsabilul replică: nu are indicații să vândă legumele curate și, oricum, dacă le-ar spăla, nu ar mai rezista multă vreme.

Un administrator (se numea împuternicit al asociației de locatari) înscrie la cota de întreținere a unui apartament o persoană în plus, pe motiv că prin acel apartament se perindă prea mulți invitați. Recordul de absurditate fusese deținut până atunci de cererea făcută, într-un alt bloc, de un locatar ca vecinii care udau florile din balcon să plătească suplimentar pentru consumul de apă. ■

Rubrică realizată cu sprijinul Bibliotecii Academiei Române

INDEPENDENȚA STATELOR UNITE ALE AMERICII

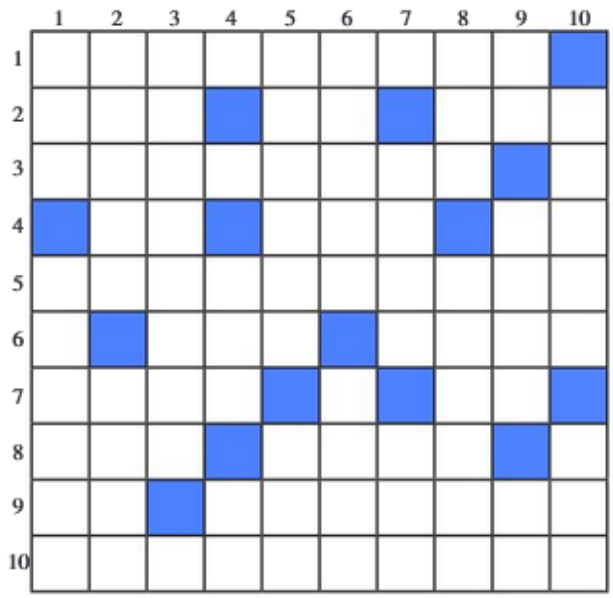

ORIZONTAL: 1) Principalul autor al Declarației de Independență, președinte american între 1801 și 1809 (Thomas). 2) Anevoios la început! – Stephen Hopkins – Golfuleț la nord de New York, unde au debarcat 12.000 de soldați britanici la 15 septembrie 1776, obligându-i pe americani să se retragă din oraș. 3) Oraș din Virginia unde, între 28 septembrie și 19 octombrie 1781, a avut loc ultima mare bătălie a războiului de independență, soldată cu victoria franco-americană. 4) Continental Navy (abr.) – Ziua dinainte de mijlocul lunii în calendarul roman – Caproșu Ioan. 5) Oraș din Carolina de Sud unde, în primăvara anului 1780, britanicii i-au învins categoric pe americani, zdrobindu-le ultima armată de pe frontul de sud. 6) Mama zeului Loki în mitologia scandinavă – Sume de bani achitate statului, un motiv principal din spatele independenței, coloniștii americani refuzând să le plătească în lipsa reprezentării în Parlament. 7) Colonel american, care a încercat fără succes să atace provincia Nova Scotia din Canada britanică în noiembrie 1776 (Jonathan) – Langworthy Edward. 8) Titlu regal folosit de poporul maratha din India – Mercenar german, numit general-maior în armata americană, rănit mortal la Bătălia de la Camden (Johann de). 9) 1776, când, la 4 iulie, a fost adoptată în unanimitate de Congresul Continental Declarația de Independență – General-maior american, participant la mai multe bătălii importante, fiind rănit la Saratoga, luat prizonier în primăvara anului 1780 și fiind generalul căruia i s-au predat britanicii la ultima mare bătălie a războiului (Benjamin). 10) Comandantul armatei americane, devenit ulterior primul președinte al Statelor Unite (George).

VERTICAL: 1) Legist, președinte al Congresului Continental între 10 decembrie 1778 și 28 septembrie 1779, semnatar al Tratatului de Pace de la Paris din 1783 (John) – Oraș din Carolina de Sud, un punct strategic contestat mai ales în 1780 și 1781, parte a unei linii defensive britanice, alături de orașele Camden și Augusta. 2) General de brigadă american, care a jucat un rol important în Bătăliile de la Saratoga și a murit de tifos în septembrie 1780 (Poor) – Avocat american din Massachusetts, secretarul delegației care a negociat Tratatul de la Paris (Francis). 3) Guvernatorul locotenent al Louisianei Superioare spaniole, care a oprit atacul amerindian-britanic asupra St. Louis la 26 mai 1780, nepermițându-le astfel să obțină controlul fluviului Mississippi (de Leyba). 4) Diplomat francez, apropiat al lui Benjamin Franklin, care a jucat un rol important în convingerea Curții franceze de a-i sprijini pe americani (Le... de Chaumont) – Lyman Hall. 5) Căpitan american, care și-a pierdut viața în timpul unui atac al amerindienilor wyandot lângă Muntele Sterling, motiv pentru care un comitat din Kentucky îi poartă numele (James) – Provincie medievală japoneză. 6) Prima din cele 13 colonii care și-a declarat independența față de Marea Britanie, la 4 mai 1776 (... Island) – Avocat american, delegat din partea Virginiei în Congresul Continental, care a reușit să scape de la pedeapsa capitală un sclav pe nume Billy, care încercase să fugă din robie în timpul războiului (Page). 7) Fortificație din statul New York, unde și-a avut sediul comandantul armatei americane în vara și toamna anului 1779, astăzi o renumită academie militară (... Point) – Logistic Center Group (abr.). 8) Codul IATA al aeroportului Okondja, Gabon – Comitat din Maryland, primul care, la 24 mai 1774, a emis un protest scris împotriva blocadei britanice a portului Boston. 9) Nicolae Iorga – Afacerist american care, obținând mari profituri în timpul ocupației britanice a orașului Philadelphia, a fost acuzat ulterior de simpatii regaliste (Tench) – Începutul lozinci! 10) Autorul pamfletelor *Common Sense* și *The American Crisis*, supranumit „Tatăl Revoluției Americane" (Thomas) – Fortăreață din statul New York, unde a avut loc o ciocnire de trupe la 8 iulie 1777, unde se crede, probabil greșit, că ar fi fost arborat pentru prima dată steagul american.

Dicționar: IDE, NAL, RAO, KII, OKN.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

SURSA UNEI FOTOGRAFII ȘI O ERATĂ

„Mă puteți ajuta cu sursa unei fotografii? – **ne scria domnul** DAVID SIMULA. Este vorba despre o imagine apărută în numărul pe luna aprilie a.c., pagina 91, care are explicația «Gabrielle Renaudot și Camille Flammarion, între Ștefan C. Hepites și Bernard Vermont».“

Am trimis rugămintea cititorului autoarei articolului, doamna Magda Stavinschi.

Încerc să răspund la întrebarea cititorului dumneavoastră, deși mărturisesc, nu mi-e ușor. Interesul meu pentru istoria astronomiei este vechi. Când găseam un document sau o fotografie, le notam fără să indic și sursa. Fotografia menționată se găsea la Institutul Astronomic, doar că fotografiile nu au fost încă arhivate.

Pe mine m-a preocupat mai ales să identific clădirea în fața căreia se afla delegația (vedeți și nota din *Adevărul,* 13 septembrie 1906). „Institutul Meteorologic și Serviciul Central de Măsuri și Greutăți au fost vizitate de marele astronom francez Camille Flammarion, însoțit fiind de d-na Gabrielle Renaudot și de d-nii Morel, Maior Sclia, Zamfirescu, procuror general O. Lecca etc.

Pe lângă Panoul de expoziție al Institutului, au mai fost conduși de d. director Hepites și sub-director Murat, prin toate salele și grădina de instrumente, prin birouri, bibliotecă, Serviciul de Măsuri, observatorul seismografic etc., rămânând cu totul satisfăcuți de modul cum este organizat și condus acest serviciu la noi.“

La același articol, semnat de doamna Magda Stavinschi, colaboratoarea noastră doamna MIOARA IONIȚĂ **și domnul** NICOLAE BARCAN **ne semnalează greșeli legate de vârsta lui Camille Flammarion și a reginei Maria.**

El apare ca având în anul 1921 74 de ani, iar patru ani mai târziu, în 1925, când moare, 83 de ani, ceea ce nu este posibil. Evident, avea în 1921 79 de ani, iar în același an, regina Maria, născută fiind în 1875, nu avea cum să aibă doar 31 de ani, ci 46.

Mulțumim cititorilor noștri pentru atenția și interesul cu care ne urmăresc și ne ajută să ne îndreptăm greșelile. Facem mea culpa **pentru toate.**

COLECȚIA DE O VIAȚĂ

Doamna ANA MARIEȘ, **din** Baia Mare, **jud.** Maramureș, **ne-a transmis că a donat colecția revistei** Magazin istoric, **strânsă de la apariție, din 1967, până în prezent, și legată în 118 volume, Bibliotecii Episcopiei Greco-Catolice Maramureș-Baia Mare, în data de 7 aprilie 2026. O felicităm pe corespondenta noastră pentru această inițiativă. Doamna Marieș ne-a transmis de asemenea mulțumiri pentru că am ajutat-o să obțină un număr care îi lipsea din colecție și ne-a urat:** Mult succes în activitatea dumneavoastră, încă mulți ani! ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric **prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista** Magazin istoric **figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html.**

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente **la ediția online găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica** Arhiva **de pe website.**

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

SIMPOZIONUL ANUAL DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE BANCARĂ „CRISTIAN POPIȘTEANU“

„TEZAURUL BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI DE LA MOSCOVA. ACTUALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE“

În ziua de 29 aprilie 2026, la Banca Națională a României, în sala „Mitiță Constantinescu“, s-a desfășurat partea a doua a ediției din acest an a Simpozionului anual de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu“, o dezbatere cu tema: „Tezaurul Băncii Naționale a României de la Moscova. Actualități și perspective“.

Au fost prezentate eforturile B.N.R. de a introduce pe agenda publică din țară și din străinătate problematica Tezaurului evacuat în timpul Primului Război Mondial în Rusia, modul cum s-a reușit votarea în Parlamentul European a Rezoluției referitoare la returnarea Tezaurului național al României însușit ilegal de Rusia, realitatea din documentele păstrate în arhivele Federației Ruse ce combat știrile false și dezinformarea propagate în România, istoricul acțiunilor oficiale pentru recuperarea Tezaurului în cei peste 100 de ani, ce a reușit și ce nu a reușit Comisia comună pentru studierea problemelor izvorâte din istoria relațiilor bilaterale, inclusiv problema Tezaurului românesc.

Cu acest prilej, Valentin Ștefan, director general Poșta Română, și Gabriel Bulumac, director general Romfilatelia, au lansat emisiunea filatelică „Tezaurul din seiful istoriei – aurul Băncii Naționale a României de la Moscova“.

În încheiere, participanții au putut urmări programul artistic intitulat „Ecouri lirice – voci consacrate din lumea operei“.

O EVALUARE A STADIULUI ACTUAL

Aș vrea să încep prin a vă spune bine ați venit la Banca Națională a României, azi, când, după calendarul nou, se împlinesc 146 de ani de la înființarea instituției noastre!

După aproape un secol și jumătate de funcționare, putem spune că Banca Națională a României are capitolul său clar delimitat în istoria modernă a României. Și este vorba de un capitol consistent, în care bilanțul contribuției instituției noastre la progresul societății românești a înregistrat beneficii pe care cercetarea istorică le-a evidențiat în ultimele trei decenii și continuă s-o facă.

Expoziția „Tezaurul de aur al Băncii Naționale a României trimis la Moscova și niciodată returnat – o creanță mai veche de un secol" la Bruxelles, ...

În același timp însă, am avut și pierderi. Cea mai mare dintre acestea sau una dintre cele mai mari este reprezentată de cele 91,5 t de aur fin transferate în 1916 și 1917 la Moscova. Transferul s-a realizat într-un context militar extrem de nefavorabil României, către singurul aliat cu care aveam graniță comună și cu care împărțeam Frontul de Est. Chiar în acele condiții, Consiliul de administrație al Băncii Naționale a trecut la încărcarea casetelor cu monede de aur în trenul de la Iași numai după ce reprezentantul Guvernului rus a semnat protocolul româno-rus prin care garanta „integritatea valorilor ce vor fi trimise în Rusia de Banca Națională a României atât pe timpul parcursului cu trenul, cât și în timpul păstrării lor la Moscova". După cum știți, în pofida protocoalelor cu valoare de tratat internațional, puterea bolșevică a decis confiscarea întregului Tezaur românesc în ianuarie 1918.

Au fost mai multe ocaziile în care am prezentat contextul tragic și succesiunea evenimentelor care au dus la transferul stocului nostru de aur la Moscova (*Magazin istoric*, nr. 6/2016; 7/2019; 11/2020; 8/2022). De aceea, la această manifestare, în anul în care se împlinesc 110 ani de la acel nefericit transfer, am să mă limitez la câteva considerații, pe care le consider semnificative:

Mai întâi, trebuie să spun că problema Tezaurului de la Moscova a intrat pe agenda mea de lucru chiar în ziua în care am fost numit guvernatorul Băncii Naționale a României, mai precis, la 4 septembrie 1990. Așa cum am mai menționat și cu alte prilejuri, atunci am primit de la fostul guvernator Decebal Urdea dosarul cu cele 166 de documente oficiale referitoare la Tezaurul B.N.R. de la Moscova. Alcătuit în 1922, dosarul a fost predat din mână în mână, de la guvernator la guvernator, predarea fiind însoțită de un fel de jurământ, care includea angajamentul de a face tot ce este posibil pentru recuperarea Tezaurului.

În consecință, am respectat jurământul. Începând din anul 1991, Banca Națională a prezentat sistematic opiniei publice interne și externe problematica Tezaurului trimis la Moscova în timpul Primului Război Mondial și sechestrat de Uniunea Sovietică. Mai întâi a fost o muncă de cercetare, de documentare și de publicare a documentelor pentru reconstituirea traseului istoric al acestei chestiuni și pentru prezervarea memoriei sale. Apoi, am trecut la abordarea chestiunii propriu-zise a recuperării Tezaurului.

De fapt, de peste trei decenii, promovând tematica Tezaurului său de la Moscova, în limitele competențelor și puterilor sale, Banca Națională a României și-a asumat un serviciu de utilitate publică, acela de prezervare a memoriei istorice,

pentru a fi transmisă generațiilor viitoare, drept cel mai solid fundament al drepturilor noastre legitime.

Este mai mult decât evident că ceea ce lăsăm moștenire generațiilor următoare reprezintă responsabilitatea noastră, în spiritul viziunii noastre despre temeiurile trecutului în construirea viitorului. De altfel, cred că orice instituție solidă, serioasă, croită și administrată după criteriul meritocrației, trebuie să facă asta.

Tocmai pentru a conștientiza ce am reușit să facem și ce mai este de făcut, suntem aici pentru a realiza un bilanț al etapei cuprinse între momentul adoptării, la 14 martie 2024, de către Parlamentul European a Rezoluției referitoare la returnarea Tezaurului național al României însușit ilegal de Rusia (*Magazin istoric*, nr. 4, 5/2024) și momentul prezent.

Această etapă a început de fapt în noiembrie 2023, când spuneam, tot în această sală, că am constatat că, în plan extern, chiar la nivelul decidenților europeni, problema Tezaurului B.N.R. evacuat la Moscova era în mare parte necunoscută și că în circuitul public din străinătate, atât cel științific, cât și cel al literaturii de popularizare, nu existau lucrări în limbi de circulație internațională dedicate acestei teme. De aceea, am luat măsuri.

Mai întâi, am trimis membrilor Parlamentului European două lucrări în engleză: *The Romanian National Bank Treasure Taken to Moscow and Never Returned*, autor Cristian Păunescu, și *Romania's Treasure and its Destiny*, autor colonel Ilie Schipor, istoric militar.

Apoi ne-am raliat domnului Eugen Tomac, membru în Parlamentul European, care a inițiat rezoluția menționată mai sus. În acest context, am organizat în sediul de la Bruxelles al Parlamentului European expoziția „The Treasure of the National Bank of Romania sent to Moscow and never returned – a claim older than a century" (Tezaurul de aur al Băncii Naționale a României trimis la Moscova și niciodată returnat – o creanță mai veche de un secol).

Ar mai fi de remarcat aici că aproape toți parlamentarii români au semnat proiectul de rezoluție și, de asemenea, că aceasta a fost votată cu o mare majoritate. Dar despre aceste aspecte o să vorbească mai detaliat domnul Eugen Tomac.

După acest moment, acțiunile noastre au continuat la Washington și la Chișinău, dar și în țară, la Sibiu și Pitești, unde a fost prezentată expoziția de mai sus și specialiștii noștri s-au întâlnit cu studenți și profesori, în primul rând, dar și cu un

... Washington...

public care nu avea prea multe date despre problema Tezaurului.

În plus, pentru oricine cu bună credință, dar și pentru cei care se îndoiesc și, de ce nu, chiar și pentru cei care persevereză în rele intenții, am inaugurat în toamna anului trecut pe site-ul B.N.R. pagina „Tezaurul Băncii Naționale a României evacuat la Moscova", care cuprinde: istoricul problemei, inclusiv restituirile parțiale, inventarul tezaurului, expoziția de la Bruxelles.

Ce evaluare putem face după această trecere în revistă?

În primul rând, Banca Națională a României și, prin ea, România au atins obiectivele de parcurs ale acestei etape, atât prin informarea publicului intern, cât și prin internaționalizarea problemei și introducerea ei pe agenda Uniunii Europene.

În al doilea rând, Comisia comună româno-rusă, din care au făcut parte și reprezentanții Băncii Naționale, nu s-a mai întrunit din noiembrie 2019. Dar, în pofida activității extrem, extrem de greoaie a acestei Comisii, care s-a întâlnit de cinci ori în 20 de ani, am înregistrat și un rezultat important, anume faptul că protocolul celei de-a patra sesiuni a reținut că „la nivelul Comisiei comune este agreat faptul că documentele prezentate de partea română reprezintă documente autentice, cu valoare de tratat internațional, care atestă depunerea de către România în Rusia (la Moscova) a bunurilor din Tezaurul său (inclusiv Tezaurul B.N.R.)". Așadar, existența obligațiilor legate de Tezaur a fost recunoscută oficial de partea rusă și consemnată documentar, iar aceasta reprezintă fundamentul eforturilor noastre viitoare.

Nu aș vrea să se înțeleagă de aici că renunțăm la abordarea bilaterală, la cadrul de discuții oferit de Comisia comună româno-rusă, dar pentru a căpăta un plus de consistență, Banca Națională a României propune un nou tip de instituționalizare

... și Chișinău

a acestui dialog, care să țină seama de schimbările politice internaționale aflate în curs și mai ales de perspectiva previzibilă a întoarcerii Rusiei în câmpul dreptului internațional.

Sigur că Rusia reprezintă astăzi o sursă de îngrijorare, de pericol, dar această țară are și un istoric pozitiv al restituirilor. Mă refer la restituirile parțiale către România, din 1935 și mai ales cea din vara lui 1956, dar în același an a restituit și pinacoteca Galeriei de artă din Dresda, după cum, mai aproape de noi, în 2006, Federația Rusă a restituit Ungariei colecția de carte veche a Colegiului Reformat Calvin din Sárospatak, care, în contextul sfârșitului celui de Al Doilea Război Mondial, a ajuns pe teritoriul U.R.S.S. Prin urmare, iată, există câteva precedente pe care România poate clădi.

Pentru ca eforturile noastre să fie eficiente și durabile, avem însă nevoie de sprijinul concret al instituțiilor statului român și al societății civile. Un astfel de demers ar fi eficient dacă ar fi imun la ciclurile electorale și la calculele politice pe termen scurt. Ambele sunt utile și legitime într-o democrație, însă abuzul de aceste unelte împiedică formarea unui consens și mai ales lipsește de constanță niște eforturi care trebuie să fie, de fapt, naționale.

Tocmai de aceea, după epuizarea crizei politice pe care o traversăm, Banca Națională a României va înainta autorităților un memorandum prin care va propune o nouă strategie în abordarea problemei Tezaurului nostru de la Moscova.

În final, aș reaminti că, în anul de grație 1918, situația geopolitică a Europei era mult mai complicată și mai gravă decât cea de astăzi, dar elitele noastre politice și culturale s-au adunat și au acționat concentric, fapt pentru care rezultatele au fost de-a dreptul spectaculoase la sfârșitul acelui an.

Vă mulțumesc pentru prezența dumneavoastră la această manifestare, adăugând că în holul central avem o expoziție referitoare la Tezaurul de la Moscova, realizată de colegii de la Muzeul Băncii.

Astăzi sunt alături de noi domnul Valentin Ștefan, directorul general al Poștei Române, și domnul Gabriel Bulumac, directorul general al Romfilatelia, care au decis să sprijine promovarea cunoașterii istoriei Tezaurului B.N.R. de la Moscova la nivelul opiniei publice cu ajutorul puterii de diseminare a timbrelor și a cărților poștale.

Academician Mugur ISĂRESCU
Guvernatorul Băncii Naționale a României

UN SUCCES POLITICO-DIPLOMATIC PENTRU ROMÂNIA

Permite-ți-mi să încep prin a ura La Mulți Ani! și a adresa felicitări Băncii Naționale a României pentru tot ceea ce a realizat până acum pentru România!

După ce Rusia a invadat Ucraina, Uniunea Europeană a fost din prima clipă alături de Kiev. Și evident că am susținut cu toată forța eforturile autorităților ucrainene de a rezista în fața invaziei rusești.

Din acea clipă, Uniunea Europeană și-a pus la dispoziție toate instrumentele pe care le are pentru a încerca să facă presiuni asupra Moscovei ca să oprească acest război, care nu s-a încheiat nici astăzi. La un moment dat, a existat o dezbatere prezidată de prim-vice-președintele Comisiei Europene de atunci, Frans Timmermans, cu privire la combaterea traficului de bunuri culturale în Uniunea Europeană și, evident, amendarea legislației

europene, astfel încât, atunci când se va încheia războiul, Uniunea Europeană să poată sprijini autoritățile ucrainene pentru a-și recupera bunurile sustrase ilicit din teritoriile ocupate.

Ca fost participant la simpozioanele „Cristian Popișteanu" organizate de Banca Națională, evident că în clipa în care s-a deschis această discuție despre nevoia de a recupera din Rusia bunuri furate de Armata Rusă în vreme de război, mi-am pus întrebarea: Oare câți dintre cei prezenți la acea dezbatere știu despre situația Tezaurului nostru aflat la Moscova? Evident că am ridicat această întrebare, fiind convins că aproape nimeni nu cunoștea nimic despre subiect.

Expoziția organizată în Palatul Parlamentului European din Bruxelles, înainte de vernisare

După această dezbatere, staff-ul prim-vicepreședintelui Comisiei Europene mi-a adresat întrebarea: De ce am deschis acest subiect? Și cât de important și de actualitate îl consider? Evident că am profitat de ocazie, l-am contactat pe domnul Cristian Păunescu și i-am prezentat interesul pe care îl manifestă Comisia față de dosarul privind Tezaurul României aflat la Moscova. Și atunci, împreună, am stabilit un plan de acțiune, astfel încât, în forul cel mai reprezentativ la nivel european, cum este Parlamentul European, să încercăm să prezentăm situația Tezaurului Băncii Naționale aflat la Moscova.

Inițial, am crezut că nu va fi atât de complicat să prezentăm cu dovezi concrete care este parcursul acestui dosar. Mă bucur că aici sunt prezenți doi foști membri ai Parlamentului European, care știu foarte bine cât de complexă și dificilă este promovarea unei rezoluții care are aspecte extrem de importante: o componentă istorică și faptul că vizează interesele unui singur stat membru al Uniunii Europene. În general, Parlamentul European adoptă rezoluții mai mult aniversare sau simbolice, prin care își exprimă solidaritatea cu un stat sau altul, dar niciodată nu acordă atenție unui subiect de interes național pentru a-l transforma într-un subiect de interes european. Este cea mai dificilă negociere pe care o poți avea în interiorul instituțiilor europene, pentru că Uniunea Europeană creează cadrul de lucru pentru toate statele membre.

Și atunci, după ce am văzut că există o reținere destul de puternică, am stabilit împreună cu domnul Cristian Păunescu și cu Banca Națională să încercăm să facem cât mai cunoscut întregul parcurs al dosarului și, evident, să încerc să găsesc o majoritate care va înțelege cât de importantă este miza adoptării unei asemenea rezoluții. Au fost de mare folos cele două lucrări de referință, cea a domnului Cristian Păunescu și volumul de documente excepțional pe care domnul colonel Ilie Schipor l-a realizat. Pentru că documentele vorbesc de la sine și nu mai e nevoie de niciun fel de explicații suplimentare. Faptul că Banca Națională ne-a pus la dispoziție cele două volume în limba engleză, pe care personal le-am oferit timp de șase luni de zile tuturor membrilor Parlamentului European – pentru că nu este suficient doar să oferi o carte, ci trebuie să-i și explici fiecărui membru cât mai multe elemente despre acest subiect –, ne-a ajutat enorm. Pentru că, după ce am reușit să le oferim tuturor membrilor Parlamentului European cele două volume, am lansat și dezbaterea în grupurile politice pentru a putea adopta o asemenea rezoluție.

Marea majoritate deja era familiarizată. Discuțiile în grupurile politice nu au fost deloc complicate, pentru că și colegii europarlamentari români s-au raliat acestui demers din prima clipă. Așa am reușit să obțin sprijinul a patru grupuri politice, cele mai importante din Parlamentul European: PPE, Grupul Socialist, Renew și Verzii.

După ce am reușit să obținem acest sprijin politic, a venit partea cea mai complicată, și anume redactarea unei rezoluții propriu-zise. De ce spun acest lucru? Pentru că imediat au venit colegi din Țările Baltice, care au spus că și ei au probleme legate de trecutul lor în relația cu Moscova, lucruri pe care n-au reușit să le readucă acasă încă; vecinii noștri bulgari au o problemă cu arhive care sunt încă la Moscova; polonezii, de asemenea. Și a trebuit să ducem un întreg proces de negociere cu colegii din celelalte state, pentru a le explica că situația Tezaurului României aflat la Moscova este unică.

Și după luni întregi de negocieri, am reușit până la urmă un lucru extraordinar, și anume să obținem această Rezoluție, care are două componente importante. Prima, pentru că este primul document pe care Uniunea Europeană și-l asumă, prin care cere expres Federației Ruse să restituie întreg Tezaurul

Elisa Ferreira, comisar european pentru coeziune și reforme, a reprezentat Comisia Europeană la dezbaterile ce au precedat votarea Rezoluției

Băncii Naționale a României. Doi, cere expres în această rezoluție Comisiei ca, prin Serviciul de Acțiune Externă, să introducă în dosarele relației Uniunea Europeană – Federația Rusă acest subiect. Și un alt aspect important este că noi, de când am intrat în Uniunea Europeană, am avut adoptate șase rezoluții care vizează țara noastră. Această rezoluție este însă cea mai importantă, pentru că preia un subiect național și îl transformă într-un subiect european. Este prima și singura rezoluție care vizează România, prin care este preluat un subiect național și este pus pe agenda instituțiilor europene.

Mă bucur că, după ce am parcurs tot acest proces de negociere, am reușit, înainte de votul de la Strasbourg, din 14 martie 2024, cu doar o săptămână înainte, cu sprijinul Băncii Naționale, să organizăm o expoziție la Bruxelles, în incinta Parlamentului European, unde am prezentat publicului european exact evoluția dosarului și ce s-a întâmplat în 1916 și în 1917. După ce marea majoritate a celor interesați au fost familiarizați prin cele două volume, expoziția a avut un rol esențial în a determina votul pe care l-am obținut în 14 martie la Strasbourg. Dar nu doar expoziția, ci și faptul că, în una dintre cele mai prestigioase publicații europene, precum *Politico*, am reușit să promovăm, în pagina cea mai importantă din această publicație, un amplu material pe care domnul guvernator l-a transmis acolo, cu prezentarea situației exacte a dosarului nostru aflat la Moscova.

Toate aceste lucruri ne-au ajutat să reușim un succes politico-diplomatic extrem de important pentru România. Pentru că, la 14 martie, această Rezoluție privind restituirea Tezaurului României aflat la Moscova a fost adoptată cu o largă majoritate. Doar șase voturi împotrivă, ceea ce se întâmplă destul de rar în Parlamentul European – să existe aproape un consens pe un subiect atât de important. Și de aceea vă mulțumesc și vă asigur de întregul meu respect și sprijin pentru a duce mai departe acest proiect.

Eugen TOMAC
Consilier onorific al Președintelui României, membru al Parlamentului European

CONTRIBUȚII ȘI CONFRUNTĂRI ISTORIOGRAFICE PRIVIND AURUL B.N.R. EVACUAT LA MOSCOVA

În primăvara lui 2021, la scurt timp de la lansarea la București a lucrării Destinul Tezaurului României. Argumente din arhivele ruse**, pe care am publicat-o la Editura Oscar Print (citată mai departe ca** Destinul**), la Sankt Peterburg a fost publicată monografia Tatianei Andreevna Pokivailova** Soarta „aurului românesc" în Rusia 1916 – 2020. Eseu istoric **(Editura Aleteya, 2021, citată mai departe ca** Soarta – 2021**), care a fost tradusă un an mai târziu în română și a apărut la București cu subtitlul schimbat în** Eseu monografic **(citată mai departe ca** Soarta – 2022**).**

Aproape concomitent, o nouă lucrare – *Aurul Imperiului Rus și bolșevicii, 1917 – 1922. Documente cu comentarii și analize. În trei volume*, Moscova, Editura „Relații internaționale", 2021, autor: Aleksandr Georgevici Mosiakin (denumită în continuare *Aurul*) – și-a propus să clarifice cât mai multe aspecte contextuale și istorice referitoare la evacuarea în Rusia, în decembrie 1916, a aurului Băncii Naționale a României.

Astfel – de câțiva ani, după un secol de la confiscarea de către regimul bolșevic (13 ianuarie 1918) a Tezaurului României – istoricii, analiștii, economiștii, decidenții, opinia publică, mediile academice și nespecializate din cele două state pot consulta documente inedite și relevante, provenite din arhivele ruse, despre destinul sau soarta aurului B.N.R. însușit abuziv de regimul sovietic și încă nerestituit României.

Totodată, multe dintre cele peste 900 de documente reproduse prin fotocopiere în două dintre lucrările publicate în urmă cu cinci ani (742 în *Aurul* și 162 în *Destinul*) oferă argumente imbatabile pentru devoalarea miturilor, neadevărurilor, narativelor și alegațiilor care au fost create și promovate sistematic pentru a escamota responsabilitatea indubitabilă a statului sovietic pentru utilizarea abuzivă a întregului tezaur bancar (începând din mai 1921 până în februarie 1925) și diminuarea selectivă a celui identitar românesc (între 1923 și 1924).

Până la apariția celor trei lucrări, care însumează împreună aproape 2.000 de pagini (1.216 – *Aurul*, 446 – *Destinul* și 286 – *Soarta*), s-au scris zeci de lucrări și sute, dacă nu mii, de articole și studii despre destinul acestor incomensurabile valori sechestrate de bolșevici în ianuarie 1918.

Multe dintre acestea au promovat – în fosta U.R.S.S. și actuala Federație Rusă, mai ales după întâlnirea de la Moscova, din septembrie 1965, a conducerilor de partid și de stat ale celor două țări socialiste – falsuri și narative ce pot fi denumite *generic mituri despre Tezaurul evacuat la Moscova* (*Destinul*, pp. 105 – 114).

Tocmai de aceea, lucrările publicate la Moscova și Sankt Peterburg trebuie apreciate nu doar prin valoarea lor științifică, ci și pentru că oferă istoriografiei și autorităților ruse documente arhivistice care ar trebui să schimbe abordările partizane din Federația Rusă referitoare la responsabilitatea juridică a Guvernului bolșevic și a celor succesoare acestuia privind confiscarea și nerestituirea până în prezent a trei dintre componentele patrimoniale românești predate împuterniciților legali ai fostului Imperiu Rus: rezerva de aur a B.N.R., bijuteriile familiei regale și valorile celor 14 bănci și instituții de credit, depuneri și consemnațiuni (acțiuni și obligațiuni, gajuri, amanete și depozite în aur, argint, platină, bijuterii, valută și alte bunuri bancare ale clienților etc.) transportate cu al doilea eșalon al Tezaurului României.

Nu în ultimul rând, documentele conținute în cele trei lucrări oferă argumente științifice și pentru acei istorici, arhiviști și specialiști români care continuă cu nonșalanță să abordeze diferite subiecte privind Tezaurul României, fundamentându-și argumentația pe susțineri false și dezinformatoare, de sorginte moscovită și nu numai.

Astfel, privind presupusa utilizare a aurului B.N.R. pentru achitarea despăgubirilor de război asumate de Rusia bolșevică, A.G. Mosiakin precizează, în vol. 1, pp. 77 – 78 din *Aurul*: „La 3 septembrie 1918, la Nijni Novgorod a sosit o comisie a Consiliului Comisarilor Poporului, formată din trei persoane și condusă de comisarul A.E. Minkin. În conformitate cu instrucțiunile transmise de la Moscova, autoritățile locale (inclusiv Ceka) și toți angajații filialei Nijni Novgorod a Băncii Populare au fost mobilizați pentru a lucra non-stop pentru a împacheta aurul în cutii și a-l încărca în camioane.

În noaptea de 6 spre 7 septembrie, un convoi de camioane atent păzite a intrat în Gara Moscova [din N. Novgorod – *n.n.*], unde un tren special aștepta marfa valoroasă. În timpul nopții, 120 de ofițeri cekiști și polițiști din Nijni Novgorod au încărcat 2.400 de cutii cu aur în vagoane, iar în zorii zilei de 7 septembrie, «trenul de aur» a pornit de la Nijni Novgorod către Moscova.

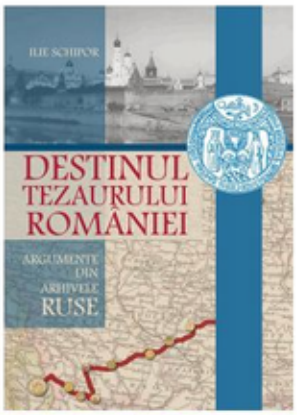

Potrivit martorilor oculari, vagoanele erau atât de încărcate, încât cele două locomotive care le trăgeau nu au putut urni decât cu greu trenul.

La 9 septembrie, al doilea tren similar a plecat spre Moscova. Participanții la acțiune nu aveau idee pentru ce era destinat acest aur (li s-a spus că aurul era salvat de la

capturarea de către cehii albi).

Ambele «trenuri de aur» au fost descărcate în Moscova, aurul a fost numărat și – din lăzile de lemn – a fost transferat în cutii metalice standard, în care au fost depuse câte patru lingouri bancare [rusești – *n.n.*] în fiecare cutie. La acestea s-au adăugat bancnote de hârtie în valoare de 90.900.000 de ruble-aur, iar la 10 septembrie 1918, primul tren cu 42.860 kg de aur a pornit de-a lungul căii ferate [magistralei – *n.n.*] Bryansk (Belorusă) prin Orșa, până la Berlin.

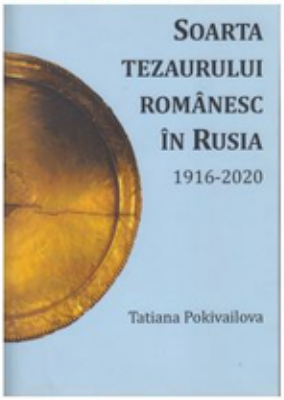

La 15 septembrie, în ziarul *Izvestia* a apărut un mesaj: «Primul lot de aur plătit Germaniei, conform acordului adițional ruso-german, a sosit la Orșa și a fost acceptat de reprezentanții Băncii Imperiale Germane».

Al doilea eșalon, încărcat cu aur bancar (50.675 kg) în lingouri, precum și Romanovi și Dumki în valoare de 113.635.000 ruble aur, a sosit fără interferențe [dificultăți – *n.n.*] la destinație [Banca Germaniei – *n.n.*] [...].

În octombrie, al treilea «eșalon de aur» a fost pregătit pentru a fi trimis la Berlin, dar înfrângerea militară a Germaniei și revoluția care l-a răsturnat pe Kaizerul Wilhelm al II-lea au împiedicat acest lucru.

Ca urmare, 93.535 kg de aur pur în valoare de 124,835 milioane de ruble au fost trimise de la Nijni Novgorod la Reichsbank."

Așadar, susținătorii tezei că „aurul românesc nu trebuie căutat la Moscova" (ci la Berlin, Paris sau oriunde altundeva în Occident) ar trebui să țină cont de câteva realități ce răzbat logic din documentele arhivistice recent publicate chiar în Rusia: aurul predat Germaniei de bolșevici depășea (ca greutate și valoare) rezerva metalică a B.N.R. evacuată la Moscova (91.329.822 kg aur pur, în valoare de 117.936.636 ruble și 99 copeici-aur), care era formată din circa 13 milioane de monede străine și românești din aur, și nicidecum din lingouri standardizate țariste. Aceasta a permis ca inspectarea și preluarea de către reprezentanții Reichsbank, în stația feroviară Orșa, a fiecăruia dintre cele două eșaloane cu aur rusesc să se încheie în doar câteva ore, în timp ce predarea-primirea monedelor aparținând B.N.R. evacuate la Kremlin, operațiune efectuată în depozitul din Palatul Armelor, între 9 ianuarie și 4 februarie 1917, a durat aproape o lună de zile.

În lucrarea *Soarta – 2022*, Tatiana Pokivailova invocă (la pp. 134 și 140) același episod astfel: „Inițial, rezerva de aur a țării [Rusiei – *n.n.*] a fost concentrată în Petrograd și Moscova. Totuși, din anul 1915, ea a început să fie trimisă în inima Rusiei – la Samara, Saratov, Nijni Novgorod, Kazan. Cele mai mari depozite au devenit cele de la Kazan și Nijni Novgorod. În primăvara anului 1918, s-a luat hotărârea de a se evacua acolo rezerva de aur, de teama înaintării nemților spre Petrograd. Aurul de la Petrograd a fost dus la Nijni Novgorod, iar cel de la Moscova la Kazan [...].

În primele zile ale lunii august 1918 a început trimiterea aurului de la Nijni Novgorod în Germania [...]. La 15 septembrie 1918, prima tranșă de aur rusesc (42.860 kg) a fost luată în primire [în stația Orșa – *n.n.*] de împuternicitul Băncii imperiale germane. La sfârșitul lui septembrie, cu al doilea eșalon a fost predată germanilor încă o tranșă de aur (50.676 kg). În total, în Germania s-a trimis aur în valoare de 124.835.549 ruble-aur, iar potrivit altor surse – în valoare de 129.800.000 ruble-aur."

Contribuția românească în această „triadă bibliografică" dedicată istoricului Tezaurului României evacuat la Moscova a fost recunoscută de Tatiana Pokivailova, care a semnalat că „la București a fost publicată de către istoricul militar și diplomatul Ilie Schipor o colecție de documente din șase arhive centrale din Rusia: Arhiva de Stat a Federației Ruse (RGAF), Arhiva Rusă de Stat pentru Istoria Social-Politică (RGASPI), Arhiva Rusă de Stat pentru Economie (RGAE), Arhiva Istorico-Militară Rusă de Stat (RGVIA), Arhiva de Politică Externă a Imperiului Rus (AVPRI) din Moscova, Arhiva Istorică Rusă de Stat (RGIA) din Sankt-Peterburg, cu prefața și comentariile semnate de autor. Cartea conține 162 de documente, dispuse în ordine cronologică, multe dintre ele fiind inedite. Documentele publicate permit o viziune nouă asupra unor evenimente și fapte, legate de istoria «aurului românesc» și a celorlalte valori, care au ajuns în Rusia în 1916 – 1917 ca, de exemplu, cele despre strămutarea aurului românesc pe teritoriul Rusiei în anii Războiului civil sau cele despre bijuteriile reginei Maria. Un merit incontestabil al cărții îl reprezintă indicii de nume, alcătuiți de autor. În afară de indicarea standard a paginilor cu

numele personalităților menționate în carte, autorul a oferit și un amplu indice al oamenilor politici din perioada interbelică, însoțit de scurte biografii, în special ale conducătorilor statului sovietic și ai organelor de stat. În volum este indicată, de asemenea, și bibliografia principalelor lucrări ale autorilor români și ruși pe această temă, precum și o cronologie a evenimentelor. Documentele publicate de Ilie Schipor reprezintă, fără îndoială, un aport remarcabil la lărgirea bazei de date pentru cercetările viitoare pe această atât de importantă și interesantă temă" (*Soarta – 2022*, p. 26).

Dr. Ilie SCHIPOR

PROBLEMA TEZAURULUI. ACȚIUNE POLITICĂ OFICIALĂ ȘI PERCEPȚIE ÎN SOCIETATEA CIVILĂ

Banca Națională a României a acceptat să-și evacueze rezerva de aur, la cererea Guvernului, doar după ce a obținut semnarea unor acte cu caracter de tratat internațional ce garantau proprietatea B.N.R. asupra aurului și dreptul de a-l cere înapoi oricând va dori.

Firesc deci ca Guvernul român să caute soluții pentru salvarea și recuperarea rezervei de aur după ce Guvernul bolșevic a decis, la 13 ianuarie 1918, confiscarea tuturor bunurilor evacuate în decembrie 1916 și iulie 1917 la Moscova.

S-a încercat mai întâi punerea aurului sub protecția Aliaților „drept garanție pentru rambursarea împrumuturilor făcute României" în timpul războiului, cum scria ambasadorul Franței la Petrograd consulului francez la Moscova, Labonne. Tentativă eșuată, căci rușii nu au acceptat ideea, iar Aliații nu au insistat.

La Conferința de Pace de la Paris, Guvernul român a depus două memorii privind restituirea Tezaurului, dar fără efect, din cauza lipsei sprijinului Franței și Angliei.

În 1920 s-au purtat convorbiri între diplomați români și sovietici la Copenhaga și Londra. Sovieticii propuneau României să restituie Tezaurul B.N.R. și să accepte unirea Basarabiei în schimbul nealăturării noastre la coaliția care își propunea răsturnarea puterii bolșevice. După ce la Paris s-a semnat Tratatul privind Basarabia, octombrie 1920,

Aflăm din cartea domnului colonel (retr.) Ilie Schipor că ideea evacuării rezervei de aur a B.N.R. la Moscova a avut-o cel dintâi ministrul de Finanțe al Imperiului Rus, Piotr Bark; o exprima într-o scrisoare din 28 octombrie 1916 (când noi nu luasem încă în calcul o asemenea variantă) către comandantul Statului Major General al Armatei ruse (Stavka), generalul Mihail Alekseev

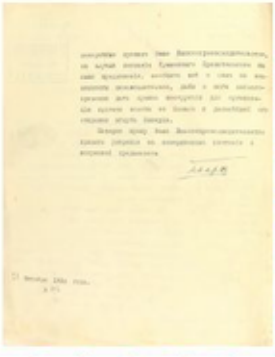

sovieticii au schimbat tonul. Schimbarea a devenit tot mai evidentă pe măsură ce puterea sovietică s-a consolidat. În septembrie 1921, la Varșovia, diplomatul Lev Karahan i-a propus reprezentantului român Gheorghe Filality Basarabia contra Tezaur.

Cel mai important succes diplomatic repurtat de România s-a produs la Conferința internațională economică de la Geneva (10 aprilie – 19 mai 1922). Conferința a ascultat prezentarea făcută de delegația română și a cerut Guvernului bolșevic să restituie ansamblul bunurilor evacuate la Moscova. Dar cum conferința nu s-a încheiat cu un document oficial, din cauza divergențelor de opinie ale participanților pe temele supuse discuției, iar partea sovietică nu a luat în considerare cererea, a fost doar un succes diplomatic, fără consecințe practice.

Ultima oară când s-a mai discutat, în perioada interbelică, direct cu partea sovietică despre Tezaurul B.N.R. a fost la Conferința de la Viena (27 martie – 2 aprilie 1924). Atunci premierul Ion I.C. Brătianu cere despărțirea problemei Basarabiei de cea a Tezaurului. Se poate renunța la Tezaur, dacă se rezolvă toate celelalte socoteli reciproce, spunea Brătianu. În instrucțiunile date delegației sovietice, comisarul poporului pentru Afaceri Externe, Cicerin, spunea: Cum veți menționa ideea organizării unui plebiscit pentru Basarabia, românii vor pleca. Conferința s-a întrerupt brusc, într-adevăr, atunci când partea sovietică a ridicat problema plebiscitului în Basarabia.

În paralel, Guvernul de la București a încercat demersuri în capitalele europene pentru a contracara eventuala utilizare a aurului românesc pentru plățile făcute de Soviete. În 1920, un raport cerut de președintele Consiliului de Miniștri arăta că B.N.R. și statul român pot cere, pentru valorile depuse la Moscova, o poprire pe aurul cu care Moscova face plăți către terți. Dar Guvernul preferă să aștepte rezolvarea litigiilor la Comisia Supremă Economică creată în cadrul Conferinței de Pace de la Paris. În acea perioadă, ministrul de Externe danez își exprima uimirea că România nu a acționat în acest sens. Întrebat de ministrul României dacă Guvernul danez ar putea interveni, i se răspunde că fiind o afacere privată, este imposibil. Oricum, România ar trebui să dovedească că respectivul aur era românesc. În august 1921 Legația americană la București se interesa de modul cum erau marcate lingourile românești. Dar rezerva de aur a B.N.R. evacuată la Moscova era alcătuită în cea mai mare parte din monete de aur și în foarte mică parte din lingouri.

Ulterior, România refuză să se alăture unui demers declanșat de Franța, care inițiase o acțiune juridică în Statele Unite pentru poprirea unei cantități de aur aduse de un vapor sovietic. La fel, la 15 septembrie 1934, la primirea U.R.S.S. în Liga Națiunilor, Bucureștiul nu consideră oportună deschiderea problemei Tezaurului sau a Basarabiei. La fel avea să procedeze și după 1990, când Federația Rusă a solicitat primirea în diferite organisme internaționale.

În 1935, la un an de la restabilirea relațiilor diplomatice între România și U.R.S.S., într-un gest declarat de bunăvoință, Moscova returnează o mică parte a bunurilor evacuate în vremea războiului. A fost vorba mai ales de lăzi cu arhive. Pamfil Șeicaru, un susținător al lui Titulescu, nota cu amărăciune: „Cu o firească ironie, au ales acele lăzi în care, la deschiderea făcută cu solemnitate la Ministerul nostru de Externe, s-au descoperit rochii, camizoane, ciorapi de mătase, pălării, corsete, pantofi, toate nimicurile unor mode trecute [...] N. Titulescu și colaboratorii lui au rămas încremeniți [...] Îmi amintesc de strigătele de revoltă ale lui Titulescu, pus într-o penibilă situație față de opinia publică a țării.“ Cât despre osemintele lui Cantemir, știm azi cu siguranță că nu erau ale lui (*Magazin istoric*, nr. 11/2023). Deși în epocă s-au auzit voci care au pus la îndoială atribuirea – inclusiv C. Argetoianu –, fericirea că s-au reluat relațiile cu puternicul vecin de la Răsărit a fost atât de mare, încât vocile critice au fost înăbușite.

Problema rezervei de aur a B.N.R. rămasă la Moscova revine în actualitate în iulie 1941, după intrarea României în Al Doilea Război Mondial. Atunci, Ion Antonescu îi cere guvernatorului B.N.R. să alcătuiască un dosar cu toate bunurile trimise la ruși în 1916 – 1917. Guvernatorul a trimis o circulară tuturor instituțiilor interesate. Răspunsurile, care alcătuiesc cea mai mare parte a așa-numitului Dosar 2 al Tezaurului, arată că în acel moment foarte puțină lume mai știa despre ce era vorba. Doar Muzeul de Antichități și Academia dispuneau cât de cât de un inventar. Arhivele răspundeau că au primit în mare parte, în 1935, ce au trimis la Moscova, dar arătau că nu au un inventar a ceea ce au trimis.

După instaurarea regimului comunist, din câte știm în clipa de față, Bucureștiul a ridicat din nou în fața Moscovei, pentru prima oară, problema rezervei de aur a B.N.R. în timpul întâlnirii din 3 – 11 septembrie 1965 dintre conducerile comuniste

ale celor două țări (*Magazin istoric*, nr. 9, 10/1999). Atunci s-a fixat tiparul discuțiilor ulterioare: nu știm despre ce este vorba, să ne interesăm, nu găsim documentele. Și – știm azi din cartea domnului colonel Ilie Schipor – ei aveau toate documentele, știau perfect situația.

După 1990, discuțiile au continuat pe același ton. Un moment important a fost crearea Comisiei comune pentru studierea problemelor izvorâte din istoria relațiilor bilaterale, inclusiv problema Tezaurului românesc, în 2003.

Dacă ar fi să caracterizăm demersurile autorităților române din acești 100 de ani, am putea spune că au fost dominate de câteva idei. În primul rând, ideea că Rusia nu mai dă înapoi ceea ce a luat. Apoi, o idee prezentă și azi: nu trebuie să supărăm Rusia. Dacă ne purtăm frumos, poate ne mai dă câte ceva înapoi. Practic, în toată această perioadă Moscova a avut inițiativa, a dictat termenii și condițiile.

Guvernele României au dat dovadă de o inexplicabilă amorțeală când au apărut primele zvonuri privind folosirea aurului românesc pentru cumpărături din Occident sau în cazurile în care problema Tezaurului putea fi adusă în atenția lumii. Iar atunci când a încercat, precum în momentul când Federația Rusă a cerut primirea în Consiliul Europei, tentativa a eșuat din cauza lipsei unei documentații bine puse la punct. Nici astăzi nu avem un dosar complet al problemei. În plus, am mers singuri la negocierile cu sovieticii/rușii, fără să facem apel la ajutorul aliaților.

În ceea ce privește atitudinea societății civile, a opiniei publice, problema rezervei de aur a B.N.R. nu a constituit niciodată o prioritate. În primii ani după confiscare a existat un interes practic, pentru că multă lume încerca să recupereze bunurile și hârtiile de valoare evacuate la Moscova. Altfel, nici clasa politică, nici societatea civilă nu a plasat această problemă pe lista subiectelor dezbătute sau urmărite. Știrile apărute în presă au fost sporadice și neverificate.

Greu de înțeles este și lipsa de interes a istoricilor pentru acest subiect. Prima carte despre Tezaurul evacuat la Moscova apare în anul 1934 și este scrisă de un angajat al B.N.R., Mihail Gr. Romașcanu. Cea mai completă lucrare despre Tezaurul plecat la Moscova rămâne cea scrisă de un ziarist, domnul Marian Voicu (*Tezaurul României de la Moscova*). În 25 de ani, colectivul din B.N.R. condus de domnul Cristian Păunescu a publicat de două ori mai multe volume despre problematica Tezaurului decât a publicat istoriografia română în 100 de ani.

Pe acest fond manevrele de dezinformare, știrile false nu puteau decât să prospere. Aproape toate au vizat Banca Națională a României, pentru că rușii au înțeles rapid că pentru ei de aici venea pericolul principal.

Cred că a sosit momentul ca problema rezervei de aur a B.N.R. confiscată de bolșevici să intre pe agenda statului român, nu doar a Băncii Naționale. Este nevoie de constituirea unui dosar solid, pe care apoi instituțiile statului să îl facă cunoscut din timp atât în marile cancelarii, cât și opiniei publice internaționale. Avem prostul obicei (cum am procedat, de exemplu, în vara lui 1940) să mergem cu dosarul nostru când se convoacă conferința. Or, atunci decizia este deja luată și nu o mai schimbă nimeni de dragul nostru.

Dorin MATEI

FINAL DE ETAPĂ

Datorez apropierea de problematica Tezaurului B.N.R. evacuat la Moscova în timpul Primului Război Mondial mai multor factori. În egală măsură au contribuit istoricul francez Alain Besançon (1932 – 2023), care are studii fundamentale privind istoria Rusiei, și profesorul Șerban Papacostea, cel care a avut, într-adevăr, aproape ca niciodată în structura instituțională a Academiei, o politică foarte clară și bine pusă în aplicare de atragere a tinerilor. La fel cum îi datorez academicianului Ioan-Aurel Pop intrarea în Comisia comună – partea română – care se ocupă de studierea problemelor izvorâte din istoria relațiilor bilaterale, inclusiv problema Tezaurului românesc.

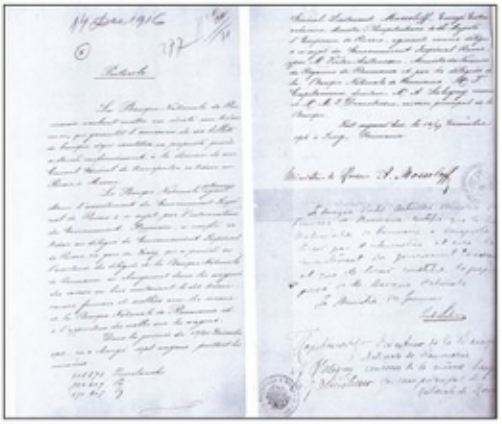

Prima și ultima filă a protocolului semnat la 14/27 decembrie 1916, la Iași, la plecarea primului transport de aur spre Moscova

Mie mi se pare un traseu foarte natural faptul că Banca Națională a României dorește să facă un bilanț de etapă și să marcheze atingerea tuturor obiectivelor părții române. De ce? Pentru că, în experiența noastră, am constatat că Banca Națională venea nu doar cu o evidență foarte clară a bunurilor care se aflau în discuție, dar și cu o viziune strategică mai largă a problemei.

Cred că se impun câteva comentarii. Plasarea acestei comisii sub autoritatea Ministerului de Externe a României a fost o greșeală din start. O greșeală care ține, sigur, de natura regimului Iliescu și ține și de natura aparatului de politică externă. Aparatul de politică externă, cu tot respectul, nu este un creator de politică externă, este un executant de politică externă. Ceea ce face ca foarte mulți dintre oamenii din minister să dorească să calce tot timpul pe un teren ferm. Această dorință naturală a oamenilor de a călca pe un teren ferm, în care să nu supere nici șeful, nici politicienii, și nici pe oricine altcineva care are acțiuni, cum ar veni, în această ecuație, a impus niște limite, cred eu, destul de drastice activității și perspectivei în care s-au dus discuțiile din partea română.

Pe lângă faptul că aveam un interlocutor dificil, veneam și cu un mandat din start limitat, de fiecare dată. Și nu de puține ori au fost cazurile în care discuția cu partea rusă ajungea în locuri interesante și, cumva, era stopată de la București, pe motiv că un politician sau altul se simțea vizat de o eventuală critică publică pentru reluarea, să spunem, relațiilor cu Moscova. Nu e întâmplător faptul că rușii au recunoscut existența și originalitatea documentelor B.N.R. prezentate de partea română abia la întâlnirea de la Sinaia, organizată de B.N.R., sub auspiciile guvernatorului Mugur Isărescu. Echipa de la B.N.R. participantă la discuții m-a impresionat întotdeauna prin competență, dar și curaj profesional, ceea ce, în România, nu este puțin lucru. Din acest punct de vedere, cea mai importantă discuție, cea mai importantă victorie de etapă s-a obținut pe terenul B.N.R.

În ceea ce privește lipsa de interes a istoriografiei române față de subiectul Tezaurul evacuat la Moscova, trebuie să recunoaștem un lucru fundamental: autoritățile române s-au raportat la munca acestei comisii așa cum se raportează la cercetare și la învățământ. Adică nu dau doi bani pe ele. Ceea ce explică de ce istoriografia nu a manifestat interes. Istoriografia română are și ea nevoie de niște condiții ca să poată funcționa. Această atitudine, pe care o țin minte la Ministerul de Externe, când eram convocat de tot felul de funcționari, care mai de care mai ampli intelectual, în care ni se cerea ca istoricii să ia poziție – știți, ca pe vremea lui Nicolae Ceaușescu! – față de falsurile promovate de Rusia, pe mine unul mă scotea din sărite. Atitudinea asta mi se părea mult mai periculoasă decât falsurile rusești. Și reacționam în consecință.

Și este foarte bine că B.N.R. încheie această etapă a acestei comisii coordonate și conduse de Ministerul de Externe și trece într-o nouă dimensiune, o dimensiune care ține cont de schimbările geopolitice, de schimbările de mentalitate și care mai înseamnă ceva. Și sunt convins că minunații mei colegi din presă prezenți aici au înțeles. Este, dacă vreți, o investiție în viitor. Și cred că asta arată de ce este important ca această Bancă să fie condusă cum a fost condusă până acum și să fie populată cu astfel de persoane.

Acum, trebuie să spun în apărarea Ministerului de Externe că, spre deosebire de Arhivele Naționale, spre deosebire de alte arhive, Ministerul de Externe și-a desecretizat toate arhivele în limita perioadei legale. La Arhivele Naționale ale României ca să puteți consulta documente din anii '60 cu griful „strict secret" pe care l-a pus un securist atunci, prelungit de

alt securist de acum, în anii 2000, aveți nevoie de aprobări speciale. La vremea respectivă, când eu am intrat în comisie, a trebuit să parcurg minunata procedură de căpătare a certificatului ORNISS ca să pot avea acces la documentele secretizate din Arhiva Ministerului de Externe. Astăzi ele sunt date spre circulație științifică liberă, ceea ce mi se pare că trebuie consemnat pe post de laudă către Ministerul de Externe. Și laudele se opresc aici.

Dr. Cosmin POPA
Cercetător științific, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“

BILANȚ DE ETAPĂ

Este o mare bucurie pentru noi că ne-ați onorat cu prezența, ne-ați încurajat de-a lungul timpului în demersurile pe care Banca Națională le-a făcut legate de problema Tezaurului evacuat la Moscova în timpul Primului Război Mondial, cu toate actele cu caracter internațional prin care partea rusă îi recunoștea dreptul de proprietate și îi garanta că îl va putea recupera oricând va dori, dar care nu s-a întors acasă nici astăzi.

Guvernatorul Mugur Isărescu a pus această problemă, încă de la început, între prioritățile mandatelor sale. Ce am făcut la Banca Națională? Am redat publicului larg documentele despre Tezaur din arhiva B.N.R. Și opinia publică a câștigat din acest lucru.

Am căutat să stabilim o relație de colaborare cu mass-media, pentru a capta atenția societății românești față de problematica Tezaurului. Sigur că nu putem pretinde ca mass-media să fie un difuzor constant. Înțelegem și nevoia de „bombe“ de presă, în condițiile unei economii de piață. Și vă dau un exemplu de subiect de roman polițist. La un moment dat, un ebenist din Brașov, care refăcea un scrin vechi, a auzit un zgomot în interior. Demontează placa din spate și a găsit un dosar vechi. Era volumul de documente originale „Moscova 2“ (*Magazin istoric*, 7/2019). Imediat, cei care au confiscat documentul, fiindcă era de patrimoniu cultural, ne-au anunțat și s-a luat decizia ca el să revină proprietarului de drept, adică Băncii Naționale. Trusturile de presă au dat o adevărată bătălie: cum să afle ce scria acolo. Răspunsul nostru: e un document de tezaur național, de patrimoniu, va fi studiat din punct de vedere arhivistic și apoi va fi prezentat într-o conferință de presă. Au continuat presiunile: ce se ascunde acolo, de ce acest mister și așa mai departe. Când guvernatorul a prezentat dosarul public, s-a stins întregul interes.

În această Comisie comună care se ocupă de studierea problemelor izvorâte din istoria relațiilor bilaterale, inclusiv problema Tezaurului românesc, a existat din start o asimetrie. Pentru partea română, liderul era Ministerul de Externe, iar din partea Rusiei era Academia de Științe a Federației Ruse. Nu mi s-a părut corect și am ridicat, fără succes, problema în mai multe rânduri.

Banca Națională a României a oferit o tribună liberă pentru discuțiile legate de Tezaur. Au fost invitați aproape toți miniștrii de Externe ai României. A fost prezentă elita istoricilor români, în frunte cu Florin Constantiniu sau Dinu C. Giurescu. Am avut dezbateri interesante. Ștefan Andrei, ani lungi ministru de Externe, ne-a povestit din culisele întâlnirilor cu partea sovietică, la care s-a discutat problema Tezaurului. L-am invitat și pe Iulian Vlad, care a venit și a relatat, pe linia departamentului pe care îl conducea, ce se știa atunci. Deci, am avut această dorință, de a înmănunchea într-un singur

Prima și ultima pagină a protocolului semnat la 1 martie 1917, după ce primul transport de aur a ajuns la Moscova

Tipuri de monete din rezerva de aur a B.N.R. evacuată la Moscova

şuvoi pe toţi cei care cunoşteau subiectul, ştiau lucruri importante şi doreau să le transmită mai departe.

Partea rusă a căutat permanent să ducă discuţiile spre alte subiecte: Puşkin în exil la Chişinău etc. Noi am urmărit constant tema noastră, probleme controversate ale istoriei comune, inclusiv problema Tezaurului. A fost o mare victorie până şi trecerea acestui titlu, după negocieri îndelungate.

Din punctul de vedere al Băncii Naţionale, noi am epuizat obiectivul prezenţei în această Comisie: am oferit toate documentele pe care le aveam, le-am publicat. Partea română a exercitat o presiune continuă, mai ales în perioada în care secretarul tehnic al comisiei era regretata director Victoria Gavrilescu. Îi pisălogea pe ruşi tot timpul să vină la tratative, iar ei ofereau diverse scuze: nu s-a aprobat bugetul Institutului de Istorie, nu avem bani pentru cazare. La un moment dat am remarcat că echipa veche – Semionova, Pokivailova, Vinogradov –, cu care era o plăcere să discuţi, aveam discuţii vii mai ales după masa de prânz, când se schimbau destul de vizibil opiniile, a fost înlocuită cu persoane noi care, în general, erau adjuncţii şefilor arhivelor, persoane care se dovedeau mult mai atente la fiecare frază pe care o rosteau.

Domnul guvernator Mugur Isărescu a anunţat care este noua strategie a Băncii Naţionale a României: este o creanţă a unui bun fungibil, care, ştim din documentele regăsite de prietenul nostru, colonelul Ilie Schipor, nu mai există fizic, dar care trebuie returnată, potrivit dreptului internaţional, în valoare echivalentă.

Demonstraţia noastră de la Bruxelles (*Magazin istoric*, nr. 4/2024) a fost urmată de un succes pe care puţini mizau: Rezoluţia referitoare la returnarea Tezaurului naţional însuşit ilegal de Rusia (*Magazin istoric*, nr. 5/2024). Tot timpul a existat un curent defetist: v-aţi trezit voi acuma! cu cine vă puneţi? ce o să obţineţi? Şi aşa mai departe. Cum am spus, avem un optimism prudent.

Care va fi pasul doi? Vom alcătui un memorandum, pe care îl vom înainta Preşedinţiei. Cu siguranţă că preşedintele României îşi va face timp pentru această problemă.

Guvernatorul Mugur Isărescu a spus în mai multe rânduri: eu sunt bancher central, am în grijă bilanţul Băncii. Or, am o pierdere de 91,5 t, pe care am primit-o. Şi în bilanţ s-a evidenţiat, până în 1929, pierderea asta. Deci bilanţul trebuie întregit.

În toată perioada aceasta, un singur preşedinte şi-a făcut timp, Klaus Werner Iohannis, care ne-a invitat la Cotroceni, a stat o oră şi jumătate de vorbă cu membrii Comisiei, am avut dreptul să luăm cuvântul la sfârşit. I-am spus atunci: „Prin firea lucrurilor, dumneavoastră vă întâlniţi cu capii politici ai Europei, ai planetei, ai Americii şi aşa mai departe. În momentele informale, strecuraţi acest subiect, care este de importanţă uriaşă pentru noi şi pe care foarte mulţi nu-l cunosc."

Asta e realitatea. Cum venea câte un reprezentant al Uniunii Europene la Bucureşti, îl întrebam: „Cunoşti problema?" „Nu, nu ştiu." Şi mulţi dintre ei erau constructivi: „Vă trebuie un lobby, forţele importante, cei mai puternici, să vă susţină, că altfel nu vă bagă în seamă nimeni". De aceea am făcut aceste traduceri, de aceea am publicat, de aceea am folosit oficiosul Uniunii Europene, care este *Politico*, care e foarte citat şi dă linii directoare. În acelaşi timp, Parlamentul European a avut acest vot imperativ pentru noi.

Noi am făcut această pregătire „de artilerie", am reuşit în bună măsură. Sigur, încă lipsesc multe. Noi nu am reuşit să avem o saga a poveştii Tezaurului, sub forma unui film! După fiecare simpozion al nostru la care am abordat problema Tezaurului, la scurt timp apare o replică în Federaţia Rusă, care contestă toate punctele pe care le-am atins noi.

Mai sunt încă documente, din alte arhive din România, care aşteaptă să vadă lumina tiparului. Spre exemplu, documentarul făcut în perioada mandatului lui Mircea Malița la M.A.E. Conducerea documentării a fost acordată lui Dinu C. Giurescu şi a rezultat un material de peste 1.000 de pagini. Ni se fac promisiuni, că va fi tipărit. Banca Naţională s-a oferit să facă ea acest lucru.

Avem nevoie de mai mult curaj în abordarea acestei probleme.

Cristian PĂUNESCU
Consilier al Guvernatorului B.N.R.

CONTENTS (Romanian History) ● **I.-A. Pop** Leave history to the historians! (IV) ● **C. Ghețu, A. Spânu** Fleeing Bessarabia following the Soviet ultimatum of 1940 (II) ● **A. Bartoc** The first national airline, 100 years ago ● **O. Dimitriu** Letters from former days: Nicolae Bălcescu writes to Ion Ghica ● **A.-C. Irian** The singer Jenny Boerescu, in an unpublished photo album ● **M.E. Ionescu** 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XL) ● **U.v. Hassell, C.M. Florian** The notes of a member of the German resistance to Hitler regarding Romania (III) ● **S. Iordache, I. Banu, M. Manolache** Stories of Bucharest: The first ambulances ● **L. Brad Chisacof** Graham Greene, translated into Romanian and reinterpreted by the Communists (II) ● **N. Cristea** An invitation to the Academy Library: Virginia Andreescu-Haret, Romania's first woman architect ● **I. Schipor** What happened to the cultural treasures returned by the Soviets in 1956 (VII) ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXLIII) ● In Bucharest, 50 years ago ● The 34th Symposium of banking history and civilization "Cristian Popișteanu": The Treasure of the National Bank of Romania at Moscow – news and outlooks

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● **И.-А. Поп** Оставьте историю историкам! (IV) ● **К. Гецу, А. Спыну** 1940 г. Бегство из Бессарабии на заре советского ультиматума (II) ● **А. Барток** Первая национальная авиакомпания 100 лет назад ● **О. Димитриу** Когда-то люди посылали письма друг другу: Николае Бэлческу пишет Иону Гике ● **А.-К. Ириан** Певица Дженни Боереску в неизданном альбоме ● **М.Е. Ионеску** 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XL) ● **У.ф. Хасселл, К.М. Флориан** Заметки немецкого участника антигитлеровского Сопротивления о Румынии (III) ● **С. Йордаке, И. Бану, М. Манолаке** Истории Бухареста: Первые кареты скорой помощи ● **Л. Брад Кисакоф** Переводы на румынский язык Грэма Грина, искаженные коммунистами (II) ● **Н. Кристя** Приглашение в Библиотеку Академии: Вирджиния Андрееску-Харет, первая женщина архитектор в Румынии ● **И. Скипор** Что случилось с культурными ценностями, возвращёнными Советским Союзом в 1956 г.? (VII) ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXLIII) ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● XXXIV-ый ежегодный Симпозиум по истории банковской цивилизации имени „Кристиана Попиштяну": Казначейство Нацбанка в Москве – настоящее и перспективы

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X **Lei 15,50**

ارال دو سه حصّه شده بود آب این طرف ارال یک حصّه اسپ را
آب بازی کنانیده در مقابله مردم آن طرف در یک تیر اندازیے

magazin istoric

5 948384 040081 26007